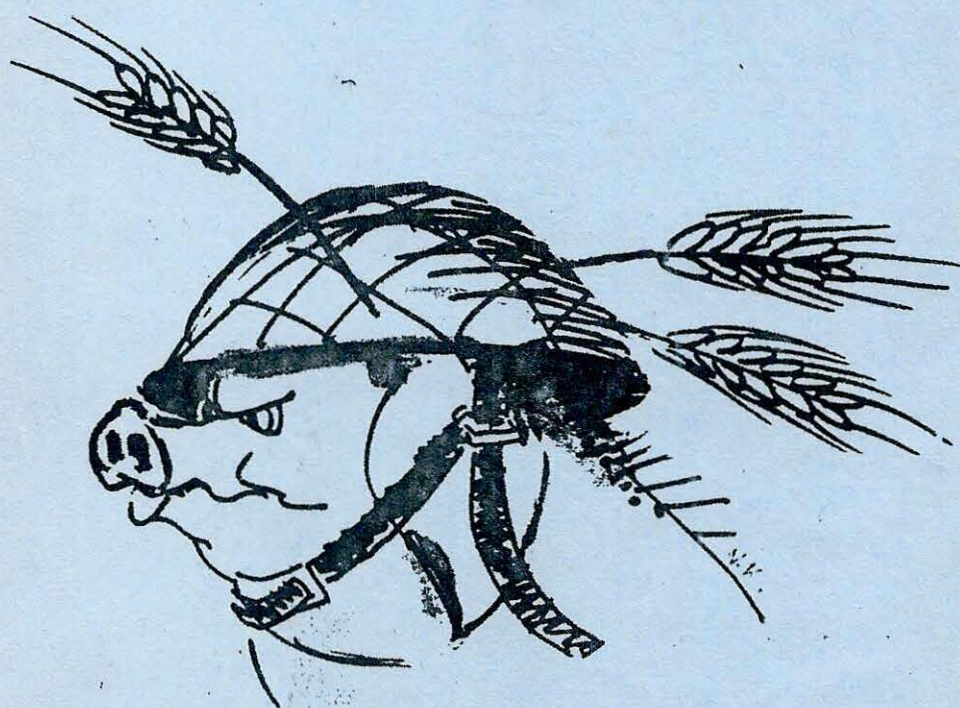

NOTAT OM SIVILBEREDSKAP

AKP(m-1) 1984 KR 10

F O R O R D.

I november 83 fikk jeg i oppgave å sammenfatte en del materiale om sivil beredskap, slik at vi kunne få en mer helhetlig politisk linje på dette området. Resultatet skulle presenteres i et notat.

Siden dette har jeg pløyd gjennom ganske mye materiale om sivil beredskap. Målsettingen har vært å grave fram mest mulig konkret materiale om situasjonen innen de ulike delene av s.b. Dette har vært overordnet, og bare i annen hånd har jeg gått inn på ulike krav vi bør stille. Derfor er også viktige problemstillinger ikke behandlet. Jeg nevner spesielt perspektivet med et okkupert Norge og folkekrig. Disse forholdene vil kunne innvirke på de kravene vi stiller til s.b., men dette er ikke behandlet her. Det får komme i neste omgang.

Det er også slik at s.b. er et omfattende felt, som er vanskelig å få oversikt over. Samtidig har det vært vanskelig å få tak i viktige utredninger o.l. Legg så til at behandlingen av enkelte områder er skrevet av en amatør på feltet. Eks. Det er vanskelig å skrive om beredskapen innafor jordbruket for en person som aldri har satt sine bein på et gårdsbruk. Derfor kan det være viktige mangler innafor enkelte områder.

Opprinnelig var dette tenkt som et arbeidsnotat til bruk for forsvarspolitisk utvalg. Etterhvert som det vokste i omfang, og jeg fant det riktig å gå relativt grundig inn på de enkelte områdene, fant vi ut at materialet kunne være av interesse for flere. Derfor vil det nå bli spredd i et visst omfang. Men da er det også på sin plass med forbeholda. Dette er et arbeidsnotat, ingen publikasjon. Det er til dels utflytende, unødvendige gjentakelser dårlig språk. Alt dette fordi det er klapret direkte ned på maskinen. Videre er det noe slurvete omgang med kildene, ulike opplysninger har ikke alltid referanser, av og til er avsnitt fra kildene nyttat direkte i teksten uten at dette er angitt. Men dere kan stole på de fleste opplysningene, selv om det kan være små unøyaktigheter. Dette er altså ^{kun} ment for å gi interesserte noe mer bakgrunnsstoff, og det har ingen hensikt å bruke notatet som referanse i noen som helst sammenheng.

Målet har altså vært å grave fram materiale. Oppgava nå er å utforme politikken. Det er presentert en del standpunkter i materialet, disse er foreløpige og åpne for diskusjon, og ikke uttrykk for noen ^{vedtatt} linje. Jeg håper at andre vil være interessert i å delta i det videre arbeidet.

Oslo 25.mars 1984. Kristian Bang.

Notat fo.rol.utvalg vedr. den sivile beredskapen.

Jeg er bakk om å sammenfatte materiale med sikte på å utvikle p.'s politikk og taktikk vedr. den sivile beredskapen. Dette er det første konkrete resultatet av denne jobbinga. Notatet er ment som grunnlag for disk. i utv. Jeg legger hovedvekt på å beskrive situasjonen innen ulike områder av den sivile beredskapen (s.b.), påke på noen viktige svakheter. I en del sammenhenger kommer jeg vel til å antyde vår linje/krav, men det viktigste for meg og sannsynligvis for utv. er å skaffe oss en oversikt/fektiske kunnskaper.

Hovedkildene er Beredskapsutvalgets (Angerutvalgets) 2.innstilling, NOU I,79, St.melding 77, 1980-81 (pluss komiteinnst. og st.disk.), O.Kårstads bok "Sivilt beredskap - et skuebrødt" (U.forl.1983), bladene Sivilt Beredskap og Sivilt forsvarsbladet for de siste par årene, pluss en del til. Så langt paratet.

Totalforsvaret og den sivile beredskaps plass.

Når vi snakker om den s.b. har vi en tendens til å tenke på dårlige tilflyktsrom og kanskje litt til. Dette er svært viktig, men faktisk bare ett område innenfor en del av den s.b., nemlig Siviltforsvaret. Den s.b. omfatter mye mer. Offisielt bygger Norge på en totalforsvarsmodell, dvs. at "en tar i bruk landets samlede ressurser for løsningen av de oppgaver en kan bli stilt overfor". Grovt sett kan en si at totalforsvaret består av det militære forvaret pluss den s.b. Disse to delene skal dels løse ulike oppgaver, dels er det et nøye samspill. Det militære forvar er svært avhengig av det sivile og dermed den s.b. for å kunne fungere iallfall over noe tid. For å illustrere denne sammenhengen nevnes at Forsvaret bare har matvarer for xx ca.7dager, deretter er det avhengig av leveranser fra det sivile i en størrelsesorden av 600 tonn pr. dag. Drivstoff: Forsvaret har egne lager, sm. for jetbrensel til flyene og gassolje til fartøyene, men utover dette vil ikke lagrene være særlig lange (nesten bare Treholt vet hvor lange) og etter dette må en ha sivile forsyninger. Forsvaret ER OGSÅ AVHENGIG av det sivile når det gjelder materiell og bruksgjendstander (kjøretøyer, bulldosere, gravemaskiner, reser vedeler, personlig utrustning, piggråd osv) og bygg-anleggsvirksomheten(reperasjonskapasitet). Uten at det sivile samfunn fungerer adekvat under krig, vil det militære forvaret bryte sammen raskt. Dette er et viktig poeng ved den s.b. i tillegg til ivaretagelsen av de sivilers behov.

Hvilke områder omfatter så s.b.? Fig.I neste side gir en oversikt (hentet fra "For å overleve" utg. av DSB). Arbeidsområdet er svært omfattende og kronglete å få oversikt over. Det viktigste for oss er sannsynligvis Siviltforsvaret, helseberedskapen og iallfall en del områder innen den sk. beredskap (mat, energi, transport og til en viss grad xxxindustri) i nevnte rekkefølge. Av dette er det vel bare tilflyktsrom vi har et visst grep om. Så brett opp ermene.

Fig.I. Oversikt over områdene innenfor sivil beredskap. Hentet fra "For å overleve", DSB1980

Del av det sivile beredskap	Skallifred forberede disse krigstidsoppgaver	Forberedelsene omfatter bl. a.	Direkte ansvarlig myndighet	Private med ansvar bl. a.:	Samordningsansvar
Administrativt beredskap	Sikre at stats- og kommuneadministrasjonen kan løse sine oppgaver	Lover og bestemmelser for myndighetsutøvelse, forberedelse av krigsutsdysorganisasjon, uttak og øvelse av personell, bygging av krigskvarter med samband	De enkelte departement, fylker, kommuner		Direktora-tet for sivilt beredskap
Økonomisk beredskap	Rasjonell utnyttelse av alle ressurser slik at totalforsvarets og befolkningens behov for varer og tjenester kan dekkes	Forsyninger, produksjon, omsetning og rasjonering, arbeidskraft, transport, samband, disponering av bygninger, reparasjon- og utbyggingstjeneste, finansier		- Norges Rader. forbund - Oljeselskap - Kraftverk - Banker - Industribedrifter	
Siviltforsvar	Beskyttelse av befolkningen	Krigsutflytting, varslung og samband, tilflyktsrom, utrustning og øvelse av styrker, informasjon	Direktora-tet for sivilt beredskap	- Byggherier - Norges Industri-forbund og industribedrifter	
Politi	Opprettholde ro og orden, motarbeide sabotasje-handlinger	Utrustning og øvelse av en polititreserve på 4500 mann	Justisdepartementet		
Helseberedskap	Sikre befolkningens helse	Økning av sykehusenes kapasitet (lokaler, materiell og personell)	Helsedirektora-tet	- Helseanstalter - Vannverk	
Informasjonsberedskap	Orientering til befolkningen	Opprettelse av Regjeringens presstjeneste i krig - et statlig informasjonsorgan i krig	Statsministerens kontor	- NTB - Aviser	

Trusselvurdering og planleggingsforutsetninger.

Her er det mye diskusjon og forvirring. Det er et aksiom i Norge at den militære og sivile del av siviltforsvaret skal bygge på den samme trusselvurdering. Den militære trusselen Norge er utsatt for vurderes av Forsvaretsjefen og hans vurdering legges til grunn for både den militære planlegging og den s.b. Problemet er at storparten av denne vurderingen er gradert.

Nor har vet vi om de sk. planleggingsforutsetningene (avd.dir. Serwan, [redacted] legger stor vekt på å skille mellom behov og ideelle mål for de enkelte deler av s.b. som formuleres av de enkelte fagdept.ene og de alminnelige planforutsetninger som skal ta hensyn til den mil.trussel, den gen. sikkerhetspol.vurdering og økonomiske og andre praktiske hensyn). Planleggingsforutsetningene har [redacted] opp gjennom etterkrigstiden. Fra 45-57 var utgangspkt. en storkrig med konvensjonelle våpen. Fra 57-62 vurderte men hovedtrusselen til å være en storkrig med atomvåpen. Planene for t.r. og krigsutflytting fortsatte imidlertid etter planene for konvensjonell krig. Fra 62-68 svinger trusselbildet fra atomkrig til lokale kuppaksjoner mot N.Norge. Krigsutflyttingsplaner og t.r.forskrifter ble delvis innrettet mot atomkrig i denne perioden. Planleggingsforutsetningene i dag bygger på en gradert kgl.resolusjon fra 15.aug.69. Følgende er imidlertid kjent:

"Det hovedalternativ som skal legges til grunn for beredskapsplanleggingen, er en krig i Norge hvor angrep med konvensjonelle våpen inngår blant fiendens første trekk. Under planleggingen av beskyttelses- og forsvarstiltak er vi nødt til så langt det er praktisk mulig, også å ta hensyn til andre hovedsituasjoner av såvel begrenset som opptrappet karakter, herunder bl.a. at kjernefysiske våpen og biologiske og kjemiske stridsmidler kan bli brukt mot oss." (st.m. 77).

I praksis betyr dette at en planlegger utfra konv.krig, og tar hensyn til kjemiske og a-våpen så langt dette er økonomisk mulig. Enkelte deler av s.b. tar i dag hensyn til atomtrusselen, til en viss grad. Dette gjelder t.r.utbyggingen og varsling av radioaktivt nedfall, samt bygging av kommandosentraler. Vi får et indirekte, litt mer nyansert bilde av trusselvurderingen i.f.m. st.meldingen om utbyggingen av off.t.r. Utfra en analyse fra FO og DSB deles landet opp i A-, B- og C-kommuner (mer om dette senere) og t.r.byggingen planlegges utfra dette.

Det er åpenbart at en må ta utgangspunkt i trusselen og en mest mulig realistisk vurdering når en skal planlegge og stille krav til den s.b. Det pågår også en noe forvirrende diskusjon i sivilforsvarskretser om dette (stiløst av st.m.77, mer om dette i neste avsn.), samtidig er det en del problemer med denne disk.

Det viktigste problemene er alt hemmelighetskremeriet både fra militært hold og fra DSB. Dette er skadelig, fordi det hindrer en fornuftig disk., hindrer massemobilisering for et skikkelig totalforsvar som best mulig kan møte en realistisk trussel.

Det neste problemet er om den militære og sivile delen av totalforsvaret skal legge like stor vekt på andre sit. enn konvensjonell krig, dvs. planleggingen for kjemisk og atomangrep. Kårstad og Høivik synes å mene at den sivile delen i mye større grad enn den militære må ta hensyn til a-våpen. "Det s.b. må i motsetning til Forsvaret ta høye trusselbildet med i betraktning" (Kårstad s.17). De gjør en åpenbar feil ved å undervurdere betydningen av at forsvaret er forberedt på atomkrig/gass (vernedrakter, rensestasjoner, kunne operere i radioaktive områder osv.) fordi synes å mene at militær kamp (konv.) ikke har noe for seg når a-våpen er tatt i bruk. Jeg er uenig, og mener at også militæret i større grad enn nå må kunne møte slike situasjoner. Men fortsatt gjenstår problemet om ikke den s.b. må ta større hensyn til a-våpen enn militære fordi bruk av slike våpen vil ramme sivilbefolkningen i et hittil ukjent omfang, og sett i forhold til den politiske utpressingseffekten av disse våpnene.

Jeg mener at vurderingen som sier at en krig i Norge i hovedsak vil bli en militær konvensjonell krig er korrekt. Samtidig mener jeg at gassfaren er svært undervurdert, det er sannsynlig at stridsgass vil bli tatt i bruk. Det er også en mulighet for at atomvåpen vil kunne bli brukt i Norge hvis krigen trappes opp til et nivå der taktiske atomvåpen tas i bruk i et visst omfang. Det vil da i første rekke være viktige militære mål som er utsatt, samtidig som den politiske siden med a-våpen som utpressing vil få betydning. Forutsetningen for at a-våpen skal

ha betydning som politiske våpen er at "offeret" som det som sannsynlig at trusselen settes ut i livet. Dette vil kunne skje når krigen ^{el. er iferd med å bli} opptrappet opp fra en ren konvensjonell krig (som den helt sikkert vil starte som) til en krig der taktiske a-våpen inngår. Inntil da er den politiske effekten (i en omfattende europeisk krig, kan være helt annerledes ved andre scenarioer) av a-våpen begrenset. Denne siden av a-våpen er det også vanskelig å beskytte seg mot, selv om en god del kan gjøres. Grunnen er at hvilket som helst mål kan plukkes ut, og etter min mening er det dømmestenkning at hele landet skal kunne planlegges en s.b. utfra at de er atommål. Men også i en slik sit. er noen mål mer sannsynlig enn andre, en viss beskyttelse kan oppnås, men en fullgod beskyttelse er det bare tull å snakke om. I en gitt sit. kan derfor trussel om a-angrep være et sterkt politisk våpen som det bare i en viss grad er mulig å beskytte seg mot (men graden er ikke null).

Kanskje litt ut på viddene og uklart, men poenget er: Den s.b. må planlegges primært utfra en konvensjonell krig der kjemiske våpen inngår. Samtidig må det iallfall for deler av landet planlegges utfra at a-våpen vil kunne bli brukt. Utfra dette må den s.b. i mye større grad enn i dag ta hensyn til gass og atomtrusselen. Dette gjelder også det militære forsvar og disk. om den ene skal gjøre dette i større grad enn den andre er egentlig en avsporing som ikke vil få så store praktiske konsekvenser i virkelighetens verden, ^{hvis en er enig i at F. også må} være i stand til å møte slike situasjoner.

Stortingsbehandlingen av s.b. I juni 81 (st.m.77, 80/81), og resultatene av beh.

Stortinget behandlet den s.b. i 81 på grunnlag av st.m. 77. Dette var første gang Stortinget beh. den samlede s.b. Meldingen bygde på Angerutvalgets innst. Den første omhandlet organisatoriske endringer, Disse ble vedtatt gjeldende fra 79 og beh. ikke her. Den andre kom i 79 og ligger til grunn for st.m.

Striden kom til å stå rundt siv.forsvaret. Dette ble også en illustrasjon av konsekvensene av ulike trusselbilder. I beh. av sivilforsvaret heter det:

"De nåværende styrkemål ble trukket opp i en tid (vedtatt 1962.min merkn.) da våre byer ble ansett å være meget utsatte for ^{angrep med} masseødeleggelsesvåpen i krig. En baserer seg ikke lenger på en slik forutsetning. Rene terrorangrep mot sivilbefolkningen anses ikke sannsynlige, men en kan ikke se bort fra at sivilbefolkningen vil være utsatt dersom militære og andre krigsviktige mål rammes av krigshandlinger. Det må imidlertid tillegges vekt at folketallet i sentrumsområdene i våre største byer

har sunket i senere år, og at det er anlagt et stort antall tilflyktsrom.

På denne bakgrunn vil en ^{min vurdering} redusasjon i sivilforsvarets utrykningsstyrker kunne være mulig" (st.m.77, s.57). Sivilforsvarsfolka raste og hevdet at trussel-forutsetningene var i strid med all erfaring og viten.

En stadig større andel av skadene har vært sivile; noe tall fra de fleste nyere kriger viser. I tillegg mente de at st.m. skjønnet sit. i s.f. Det hele endte med at komiteen ba departet. komme tilbake med en fornyet vurdering i forb. med den planlagte langtidsplanen for den s.b. En slags seier, og startskuddet for nye disk. om trussel/planleggingsforutsetninger i s.f.kretser.

Mere om Stortingsbehandlingen. Stortingsmeldingen.

Den slår fast at "I en krigssituasjon antas det å være urealistisk å regne med ~~forberedelse~~ tilførsler av forsyninger utenfra som ikke har høyeste prioritet i krigssammenheng." Det siste kan jo diskuteres, men utgangspunktet er jo bra. (en annen sak er at NATO kan legge beslag på norske ressurser, mer om dette seinere). Uti fra dette sier det Beredskapsutvalget foreslår følgende hovedmål for det s.b.: 1. Å forberede det sivile samfunn på å møte en krigssituasjon slik at:

- omstillingen fra fred til krig kan skje hurtig og effektivt med bibehold av et organisert samfunn.
- det militære forsvar sikres den nødvendige sivile støtte
- totalforsvarets sivile ledd og befolkningen får dekket sine viktigste behov.
- liv og helse blir vernet.
- en omlegning til den høyeste mulige grad av selvforsyning kan gjennomføres.

2. (Fredtidskriger, tas ikke med her)

Regjeringen er enig i disse hovedmål og vil gå inn for at det sivile beredskap oppfyller disse generelle mål så langt det vil være mulig innenfor de økonomiske rammer som til enhver tid står til disposisjon". (min understr. s.II). Videre:

"Beredskapsutvalget foreslår (1979 min merkn.) at alle deler av det sivile b. i løpet av 4-5 år søkes brakt opp til et nivå som svarer til:

- a) Tre mndrs. utholdenhet under fredstid med en viss begrensning av forbruket i forhold til det normale.
- b) Dekning av Forsvarets og Sivilforsvarets krigstidsbehov for varer og tjenester i henhold til behovsoppgaver.
- c) Minst ett års utholdenhet på overlevelseshnivå, dvs. dekning av de nødtørftigste behov i krig, basert på landets egen produksjon og de eksisterende beholdninger.
- d) Seks måneders dekning av sivilbefolkningens og totalforsvarets viktigste krigstidsbehov utover det mest nødtørftige som nevnt foran. Dette vil dreie seg om behov for varer og tjenester som med rimelighet kan og bør dekkes i krigstid." (s.II)

"Regjeringen er av den oppfatning at de mål Beredskapsutvalget har foreslått, kan være realistiske langsiktige mål for beredskapsplanleggingen. Tempoet i oppfyllelsen av målene må vurderes i lys av den økonomiske situasjon til enhver tid og må drøftes konkret og avgjøres i tilknytning til langtidsbudsjettene og de årlige budsjetter." (s.I2). (min understr.)

Altså: Regjeringen er enig i målene, men vil ikke tidfeste ~~verden~~ og det hele avhenger om man har råd til å gjøre noe for å oppfylle dem. Justiskomiteen går noe lengre i sin innstilling: "Komiteen vil understreke at det sivile beredskap ~~forberedelse~~ nå bør prioriteres opp. Etter komiteens oppfatning kan ikke det s.b. med sine nåværende ressurser gi sivilbefolkningen den beskyttelse og trygghet som er forutsatt." (Innst. S.nr.323,80/81 s.2). Og videre: "Komiteen er enig i at oppfyllelsen av målene må vurderes i lys av den økonomiske situasjon en til enhver tid har. Komiteen vil likevel i denne forbindelse fastslå at det er nødvendig å oppprioritere det s.b., slik at mål og midler over tid mer kommer i samsvar med hverandre."

Heller ikke de vil tidfeste målene, men mener ihvertfall at nå må s.b. oppprioriteres. Vel. Vel. Praksis kommer om litt.

Ellers foreslår st.meldingen et nytt planleggningssystem (satt i verk), går igjennom de ulike områdene, stiller allmenne mål, sier litt om status dengang, og noe allment om viktige tiltak i fremtiden. Ingen konkrete forslag fremmes. I stedet blir en av hovedkonklusjonene at det skal legges frem en konkret 4-årig langtidsplan for Stortinget (og slik langtidsplanlegging skal pågå kontinuerlig lik langtidsplanene for forsvaret). Alle konkrete forslag skal komme i denne planen.

I diskusjonen var alle partier enig om at s.b. nå må oppprioriteres, det må komme en langtidsplan, bevilgningene må økes osv. E.Asdahl var en enslig svale, han kjempet på at en nå har planlagt i 30 år, nå må noe gøres.

I parentes: SV (S.Ørnhei) synes det er makabert å disk. s.b. Så sier han "Men likevel: Det kan hende at det har mening å bygge opp en s.b. og et sivilt for-svar. Det kan hende at det er mening i andre tiltak enn det eneste viktige, nemlig kampen mot atomvåpen." Så snakker han om COB. Val, skal ikke plage dere med mer referat fra S., poenget er at alle er for en konkret langtidsplan og opprioritering med unntak av SV som det foreløpig ikke er godt å skjønne hva mene-r. Men se seinere.

Punkt en: St.meldingene er bare pisset i beste fall, noe også DSB-folkene mener (Thas til meg). Punkt to: Hva skjedd etter s.beh.?

Langtidsplanen for den s.b. er ennå ikke lagt fram for S. (etterlyst av J.kom.). Meningen nå er at den skal komme som et vedlegg til J.dep.'s budsjettforslag for 1985. Men planleggingen skal være å godt gjenge i dept.ene. Jeg er enig med Asdahl at det må kreves konkret handling, framfor planer, planer, utredninger. MEN: Jeg mener at vi samtidig må vie langtidsplanene stor oppmerksomhet, jeg er for slike planer.

I denne forbindelse: Det er Justisdeptet som spiller en nøkkelrolle i planlegg-ingen av den s.b., ~~XXXXXXXXXXXX~~ selv om J.dept.ene er ansvarlig for bered-skaper innen sine områder. S.b. er en del av totalforvaret, og jeg mener at den bør behandles i tilknytting til det militære forsvaret. Dette er det eneste logiske. Men det er motsigelser. Mange mener det er veldig viktig å skille mellom de to delene (NATO, offensivt/defensivt osv). Et underordnet spm. Men likevel: Forsvarsdept.et bør overta J.deptets funksjon etter min mening og den mil. og sivile del av totalforvaret behandles under ett.

Langtidsplanen er en ting. Det viktigste: Følges de fine orda opp i praksis. Dette er et spm. om bevilgninger. La oss se på dette. S.b. er budsjettmessig program-område 05. Flg 2 viser utviklingen av bevilgningene 1980-84.

Fig.2: Bev. programområde 05. Kilde: Sivilt Bredskap 4/83.

År	Tot.bevilgning mill. kr.	Prosentvis endring fra året før.
1980	273,6	
1981	265,7	+ 2,9%
1982	283,7	+ 6,8%
1983	289,8	+ 2,2%
1984	275,8	+ 4,8%

Tallene fra 84 er budsjettforslag, har ikke fått sjekket vedtaka utover for justisdept.et (sivilforsvar og politiberedskap og DSB) ingen endringer av R.'s forslag, men kom. sier at nå må noe snart gjøres, men gjør ingenting.

Kommentarer skulle være overflødig, men likevel: Bevilgningen for 84 (lite forbehold) er nå størrelse med bev. i 84" nominelt budsjettert for 1985

innen de ulike sektorene noe ulik, se fig.3.

Fig.3. Bevilgninger til pr.omr.05 s.b. 1981 og 1984 (b.forsl.) - utvalgte sektorer. Kilde S.B.4/83.

Program	Bevilgninger mill.kr.		Endring 1981 - 1984
	1981	1984	
Energi	82,0	31,5	+61,6%
Samferdsel	8,2	9,5	+15,9%
Helse	12,4	13,7	+10,5%
Sivilforsvar	75,1	101,2	+34,8%
Personell og utstyr DSB	71,9	99,9	+38,9%
Samordning S.B.	10,7	14,9	+39,3%
Totalt S.B.	265,7	275,8	+ 3,8%

Enkelte områder har altså ca. fått kompensert prisstigningen, mens den totale utviklingen for en stor grad preges av bevilgningen til energiberedskapen. (kommer nærmere tilbake til noe av dette under beh. av de enkelte sektorer.) For fullstendighetens skyld nevnes at en del beredskapsbev. går utenom pro-gramområdet 05, de er da beregnede deler av andre bev. I 1984 utgjør forslaget på disse områdene tils. ca. 300 mill.kr., hvorav bevilgninger til Ernæring ut-gjør 86,3%.

Men konklusjonen er klar: Det har i løpet av årene siden et disk. ikke skjedd noen opprioritering av s.b., enkelte områder er kraftig svekket og reellt sett er det en nedgang i de samlede bev. Sammenlikn programmerklaringene.

Til slutt en detalj, som kan være et taktisk poeng. Under budsjettbeh. i S. nov.83 ble det i forb. med justisdeptets budsjettforslag fremmet følgende forslag til økninger på DSB's budsjett (går ves. til sivilforsvaret). Fr.p. foreslo +25 mill.kr (fikk 4 stemmer), V foreslo +21 mill kr (6 stemmer) og poenget, SV +14 mill kr. (10 stemmer). SV's forslag skulle gå til posten "Til-skudd til kommunene," dvs. tilfluktsrom. Stein Ørnhei sa etter å ha presisert at s.b. mot atomkrig er nyttesløst: "...et effektivt sivilforsvar og en høy s.b. ... (er) ... viktige elementer i et totalforsvar som har et annet utgangspunkt sikkerhetspol. og mil. utgangskt. enn det vi har i dag." Sml. fredsdueene som sier det er bare tall å bygge tilfluktsrom. A. Myrdal mener forresten også at sivilforsvarene må styrkes mot ABC-trussalen se, Atomvåpen og usikkerhetspol." s.59.

Jeg går nå over til å beh. de enkelte områdene innenfor den S.B.

SIVILFORSVARET.

"Sivilforsvarets oppgave er å planlegge og iverksette tiltak av ikke militær art, som tar sikte på å forebygge skade på sivilbefolkningen ved krigshandlinger eller råde bot på slik skade, og som ikke ved særskilt bestemmelse er lagt til annen myndighet". (St.m. 77, s. 52)

Virksomheten omfatter varsling, tilfluktsrom, krigsutflytting, hjelpestyrker, informasjon, gassvern, alarm/kommandosentraler og litt til, dvs. områder som vi vanligvis forbinder med s.b. Vi skal se nærmere på de ulike områdene, men ser vi på utviklingen i bevilgninger til området under ett (eksklusiv administrasjon og lønninger), er de som vist i fig. 4.

Fig. 4. Bevilgninger til sivilforsvaret, eksklusiv administrasjon/lønninger.

1981	75,1 MILL:KR:
1982	ca. 77 "
1983	91,2 "
1984	101,2 "

Det har altså vært en viss økning særlig siste årene. Årsaken ligger i budsjettforliket høsten 82, da 55 mill. kr. ble overført fra Forsvarsdepartet. til s.b., hvorav 11 mill. kr. gikk til s.f. I 84 ble samme manøver foretatt i det 15 mill. kr. ble overført til s.b. og da i sin helhet til s.f. Dette har gjort situasjonen noe lettere for s.f., men økonomiene kommer etter mange år med meget anstrengt økonomi, og er altfor små i forhold til opparbeidete behov (korrigeres for prisstigning er det vel også en reell øking, men langt mindre enn hvis en stirrer seg blind på de nominelle tallene). De nevnte økingene markedsføres aktivt fra Røkke som bevis på at man gjør noe for å oppprioritere s.b. i praksis.

a) Tilfluktsrom.

Fra 1975 foregår det en differensiert utbygging av tilfluktsrom i Norge, på grunnlag av en analyse utarbeidet i DSB og FO i begynnelsen av 70-årene. Utifra denne vurderingen er landets komm. delt opp i A, B og C-kommuner, samt komm. som er helt fritatt for tilfluktsromplikt. De ulike komm. skal bygge tilfluktsrom med forskjellig grad beskyttelseeffekt. Kommunefordeler seg slik på ulike type tilfluktsrom:

- A-rom: 48 komm. er pålagt å bygge denne typen (kravet gjelder ikke alltid for hele komm). De fleste større byer pluss en del spesielle landkomm. (eks. Rygge, Bardu, Forsanger) tilhører denne gruppen. Rommene skal beskyttes mot sprengvirkning fra O, IMT luftsprenget A-bombe samt alle andre våpenvirkninger.
- B-rom: Kreves av 128 komm. Beskytter mot radioaktivt nedfall og konvensjonelle våpen.
- C-rom: Kreves av 136 komm. Beskytter bare mot radioaktivt nedfall.

I Norge har vi to typer tilfluktsrom, offentlige og private. Fig 5 viser utbyggingstakten for de ulike typene de siste årene.

Fig. 5. Utbyggingstakt tilfluktsrom. Kilder: Kårstad s. 33 (avvik 1981), Siv.f.'s årsberetninger 81 og 82 og statsbuds. 84.

År	Nye private tilfluktsromsplasser	Nye offentlige tilfluktsromsplasser.
1975	85 000	7 400
1976	56 100	1 300
1977	53 800	2 300
1978	58 400	8 800
1979	47 400	600
1980	52 000	12 900
1981	53 800	2 000
1982	37 494	4 495
1983 anslag	40 000	12 000
Totalt pr. I.I. 83		218 579

Når det gjelder offentlige t.r. er det kommunene som har utbyggingsansvaret. Målsettingen for utbyggingen er å bygge t.r. for 20% av befolkningen i byer og tettsteder med mer enn 5000 innbyggere i S.-Norge og mer enn 2500 innb. i N.-Norge, dvs. i alt 375 000 plasser. Denne målsettingen ble foreslått i 1957, Just. departet sluttet seg til den i st.m. 37, 61/62, men fant det ikke riktig å tidfeste oppbyggingen. Pr. i dag er ca. 50% av målsettingen nådd.

Kommunene har ansvaret for byggingen, men staten refunderer inntil 2/3 av utgiftene. (slått fast i styv. forsv. loven). MEN: Det ytes tilskudd utifra satser pr. tilfluktsromsplass, disse satsene justeres sjeldent (i flere år nå har DSB krevd dem økt), slik at den reelle refusjonen ligger bare på ca. 50%, resten må komm. sjøl dekke.

Bevilgningene til offentlige tilfluktsrom har de senere år ligget på knapt 20 mill. kr. Fra 1983 har det vært en viss øking, i 83 til 25 mill og i 1984 til 27 mill. kr. I tillegg kommer kommunenes andeler som utgjør omkring 10 mill. kr. årlig. Utifra disse budsjettene er det bygget i gjsn. ca. 5000 nye offentlige tilfluktsrom i året (jfr. fig. 5). Dersom den samme takten fortsetter de kommende åra vil det ta vel 30 år før den offisielle målsettinga er nådd. De økte bev. nå vil vel føre til noe høyere takt, så la oss slå av til 25 da, først da er det realistisk at den begrensede målsettinga er nådd, dersom ikke noe drastisk gjøres.

I tillegg til offentlige, bygges det også private tilfluktsrom. Det foreligger ingen målsetting på dette området, og således ingen totalmålsetting for tilfluktsromsutbyggingen. DSB foreslo i beg. av 70-åra en målsetting på en t.r.-plass pr. person på de steder t.r. skal bygges. Justisdepartet: "Dep. antar at en

aktuelt å planlegge for, og finner derfor ikke grunn til nå å formulere noen endelig målsetting på dette felt" (St.m. 25, 74/75). Selv om det ikke finnes noen målsetting skal det etter gjeldende regler bygges private tilfluktsrom i alle permanente bygg større enn 150m² dekkareal, med unntak av boliger, dag-istitusjoner for barn, bensinstasjoner, drivhus og driftsbygninger for gårdsbruk. (mer om fritaket for boliger siden). Utgiftene til t.r. skal dekkes av byggherren. Den enkelte byggherre kan kjøpe seg fri fra denne plikten (frikjøpsordningen) mot å betale et vist beløp til en frikjøpskonto som komm. kan så skal nytte til off. t.r. i stedet. Denne ordningen har ikke fungert, pengene løper seg opp på de komm. tilfluktsromskonti.

I perioden 1976 -81 ble det innbet. 62,6 mill. kr (inkl.senter) til de komm. konti mens det pr. 1.1.82 var utbetalt 8,6 mill. kr. til bygging av off.t.r. Årsaken til denne vanvittige sit. ligger bl.a. i at satser for frikjøp er satt ganske lavt. Komm. har en tendens til å planlegge store rom, ofte fler tusen plasser, fordi disse kan utnyttas best i fredstid (idrettshall osv.) Frikjøpspengene blir for lite, statstilskuddet tar vente på seg pga små bev. i forhold til komm.'s planer (alle midler disp. idag t.o.m. 86). I mellomtiden koster pengene seg opp, samtidig som verdien av dem synker fordi prisstign på tilfluktsrom er ganske rask. DSB har flere ggr. forsøkt gj. rundskriv å få komm. til å bruke kontopenger til mindre rom, istedet for å vente på statstilsk. evt oppussing av gamle, men resultatene er små. I mars 83 sto det fortsatt ca 50 mill. på kontoene.

Men tilbake til de private rommene. I beg. av 70-åra var det en årlig tilvekst på ca. 90 000 nye plasser, mens det fra 76 (sefig.5) har sunket til ca 40 000 plasser. Hovedårsaken til dette er opphevelsen av plikten til å bygge t.r. i bolighus over 400 m². Dette skjedde 1.3.78. Argumentet var å få ned byggekost. og dermed boligkostnadene. I stedet skulle det bygges off. t.r. i nye konsentrerte byomr. og bev til off.t.r. ble økt med 10 mill i året for å løse denne oppg. Denne planen slo også feil. Dersom plikten til t.r. i boliger var blitt opprettholdt, ville det i perioden 76 - 81 blitt bygget 150 000 plasser i boligområder mot nå ca 18.000 plasser. Dette har ført til at et meget stort antall nye boligområder i dag er uten t.r. Opphevelsen av den tidl. plikten er ett av de største tilbakeskritt for t.r.bygginga de senere år. DSB har etter ønske fra S. utredet muligheten for gjeninnf. av plikten. Utredn. ferdig juli 82. ~~XXXXXX XXXXXXXX~~ Det er allmenn enighet at plikten på ett el. annet vis må gjeninnføres, men at utgiftene må dekkes av det off. ikke byggherrene. Den rådende oppfatning i DSB synes å være at dette best løses ved at det off. overtar alle utgiftene ved bygging av off.t.r. På den måten oppnås en bedre styring av rommenes beliggenhet, størrelse, boligomr. kan prioriteres i tillegg til at oppussing av eldre rom kan gjennomføres (mer om dette senere). Taktene i utb. vil imidlertid være avh. av bev. Samtidig mener en at omtrent samme påbud om private t.r. som gjelder i dag, fortsatt skal gjelde. Det er anslått at det i dag brukes ca. 230 mill. kr. til private t.r. pr. år.

Ser vi på det totale antallet plasser, ca. 2mill, ser ikke dette så ille ut, og det framholdes ofte at Norge er et av landa med høyest deknning av t.r. Status pr. 1.1.83 gir en dekningsgrad (andel av bef. som det regnes med vil kunne få plass i t.r.) på 63,4% i byer/tettbygde omr. og på 7,2% i andre t.r.-pliktige omr. Disse tallene er imidlertid noe misvisende fordi fordelingen av t.r. er meget ujevn. Men en kan ikke bare se på antall plasser, en må også se på kvaliteten. Ser er det kommet mange avvisninger siste årene (nye fra os) og tørre tall kan ikke erstatte pressekonferanse i t.r. på Youngstorget, men likevel:

Mange av særlig de eldre tilfluktsrommene er i en meget slutt forfatning. Dette henger sammen med at t.r. før 1966 ble bygd i to byggetrinn. Byggetrinn I omfatter råutsprenning (for de i fjell, 61% av off.t.r. i SI), montering av ytterdører, innlagging av nedv. belysning og framføring av rør til vann og kloakk. 2 byggetrinn omfatter så montering av teknisk utstyr og ferdiggjøring (bl.a. ventilasjonsutstyr, gassfiltre pluss nye rør). T.r. som bare er utbygget til 1.b.tr. regnes med på lik linje med de tildels meget gode t.r. bygd etter '75. Planen var at t.r. skulle fullføres ved beredskap. Selvsagt kan noe gjøres, dersom det blir en gradvis opptrapping før et krigsutbrudd, men planen er illusorisk bl.a. fordi filterene til ventilasjonsanleggene i dag må importeres. Andre nedv. byggearb. vil ta lang tid og vil neppe la seg gjennomføre ved beredskap. Jeg er litt forvirret på antall plasser som bare er fullført til 1.b.tr. I Avd.dir. ^(men kan utgjøre en del) Servan i DSB angir tallet til 70 000 i SB 2/82 og gjelder off.t.r. I Sivilforsvarsbladet nr. 3/81 står det imidlertid en detaljert oversikt og de angir 136 445 plasser pr. 1.1.81. Dette samsvarer også med Kårstads tall, og jeg tror det er det riktige. Antar en at hvert f.å plasser er fullført de siste to år (all grunn til det), kommer en fram til at ca. 62% av våre off. t.r. ikke fyller dagens krav. Og da er det ikke småfeil, svært mange av disse "er "mørke grotter" av en deprimerende dårlig standard". (Kårstad). Ser vi på de private rommene er ca. 700 000 anlagt før det ble påbudt med ventilasjon og annet nedv. utstyr. Kvaliteten er meget varierende, og fordelingen ujevn og planløs. Alt i alt fører dette til at av våre ca. 2mill t.r., oppfyller kun ca 1/3 kravene til ventilasjon og annet nedv. utstyr, el. knapt 1,2 mill. plasser. I tillegg kommer at plasseringen av disse rommene er uhensiktsmessig. Vi har tidl. vært inne på nye boligområder, mens Oslo ^{STADEN} i forhold til antall fastboende har 700% overdekning (dette ikke problemet, problemet boligomr.).

Hvorfor fullføres så ikke de eldre rommene opp til dagens standard? Dette har sikkert mange årsaker, noen: DSB har bedt komm. om ut statstilskuddene må nyttes til å utbedre gamle rom, men har ingen myndighet til å pålegge dem dette. Komm. på sin side har dårlig ek. I bygginga av t.r. er det en tendens til å legge avgjerende vekt på frednyttens av dem. Utfra dette er det ofte gunstigst å bygge nye, framfor å modernisere eldre (størrelse, beliggenhet osv). Å fullføre eldre ved ombygging har dessuten vist seg ofte å bli like dyrt som å bygge nye. I tillegg kommer at komm. (100 stkr.) er pålagt å bygge rom for 20% av befolkn.

De eldre rommene blir godskrevet i dette kravet, og dette trekker i retning av at nye bygges, mens de gamle ikke fullføres.

En ting er at eldre rom ofte er nesten ubrukelige. (rett nok gjøres det til et poeng at et slikt rom er bedre enn ikke noe). En annen sak er at alle rom, men også her se. eldre, ikke blir vedlikeholdt, slik at de ikke engang oppfyller forskriftene de er bygget etter. Kristiansand sivilforsvarskrets undersøkte i 1981 byens tilfluktsrom, og feilene i forhold til forskriftene. Jeg referer en del hovedtall, ettersom Kr. regnes som ganske representativ. Feilene framgår av fig.6.

Fig.6. Feil ved t.r. Kristiansand 1981. Kilde SFB 4/83.

Feiltype:	Tilfluktsrommets byggeår.		
	Før 67	67 - 75	Etter 75
Dører løftet av henslene	4 %	4%	0%
Åpninger som ikke skal være	11 %	18%	8%
Mangler el. feil ved ventilasjonsanlegg	94 %	22%	8%

En del feil er relativt enkle å rette opp forutsatt nødv. ktr. og vedlikehold.

Når det gjelder vent. anlegg skyldes det høye tallet før 67 at det dengang ikke

eg. feil 2
var krav om dette. For rom bygget i perioden 67 - 75 og etter 75 fordeler feilene seg slik:

- mangler vent. anlegg 22stk. (3 i rom etter 75)

- andre feil 16 stk (5 stk i rom etter 75).

Den siste gruppen består ves. av mangler ved det el. anlegget, manglende tilkopling osv. Lett å rette. Dessuten "rustet fast", samme. vanskelig å rette. Noen poeng: Bygningsrådet skal gi ferdigattest først når rommet er forskr.messig utført (noen åpenbare brudd). Eler er ansv for vedlikehold og regelmessig inspeksjon. De lokale Sivilforsvarskretser ktr. vedlikeholdet i private rom, men disse har bare budsjett til stikkprøver. Siv.forsv.loven går adgang til pålegg om feilrettinger, men ikke samme type forelegg som bygningsloven.

Et par områder til før vi summerer opp: Norske tilfluktsrom er ikke beregnet på langtidsopphold. (dette har betydning i forhold til radioaktivt nedfall.)

En ting er dimensjoneringen, 0,6m² pr.person. En annen ting er at det er forutsatt at folk sjøl skal ta med mat, sengetøy m.m. Hvor realistisk dette er, kan dere sjøl tenke over.

En siste ting er at eier er ansv. for at rommet klargjøres i løpet av 24 t. Med dagens bruk er dette ofte fullstendig urealistisk.

Til slutt kort om sit. i Sverige og Sveits til sml. Sverige: Beregnet behov 8,5 mill. plasser (8,3 mill. innb). 82 er dette 2/3 oppfylt. Tilvekst på 160 000 plasser i året. Sveits: Befolkn. 6,3 mill. Målsetting vel en plass pr. pers. Status 79: 4,25 mill. fullverdige plasser. 1,8 mill. uten vent. anlegg. Tils. 6,05 mill pl. eller 90% av målsettingen. I en akutt krisesit. går sveitserne i t.r. og blir der, rommene bygget for langvarige opphold.

Oppsummeringsvisi:

- Norge har ingen totalmålsetting ang. t.r.plasser. ^{for off. kun} Målsetting har det tatt 20 år å oppfylle 58%, uten til 25-30%.
- Det har vært et drastisk fall i utbyggingstakten siden midten av 70-åra.
- 84% av romma er meget utilfredsstillende. Mange av de resterende har viktige mangler pga. manglende ktr. og vedlikehold.
- Svært mange nye boligområder mangler helt t.r.
- Kommunene legger hovedvekt på fredetidsformål, noe som får beredskapsmessige konsekvenser: for store usentrale i forh. til behovet.
- Frikjøpsordningene fung. dårlig.
- T.r. er ikke utstyrt for langtidsopphold.

KOMMENTAR: Men lengre kommentar skulle være overflødig. Men litt. Vi må fortsett avsløringene som før. Vi må kreve målsetting på iallfall en plass pr. person, konkret plan for å oppfylle den og bev. i forhold til dette. Staten må få det hele ansv. for de offentlige t.r. inklusiv finansiering (meget viktig: gir mer adekvat styring på størrelseoppstilling). Som en følge av dette opprustningsplan, evt avskrivning av eldre, utilfredsstillende rom. Disse må ikke telles med, iallfall fullt ut, i forh. til målsettingen. Utbygging av mindre rom i boligområder må prioriteres. Plikten til å bygge private rom opprettholdes. Det må være midler til fortløpende ktr. av standard, og de nødv. hjemler for tiltak overfor private eiere må sikres. Videre må vurderes en økt satsing på nedfallsikre rom i områder som ikke er spes. utsatte A-bombemål. Den stadig reduserte mulighet til varslings spiller inn her. Det må planlegges tiltak for at rommene utstyres med proviant for ca 14 dagers opphold. Det bør forsøkes med øvelser av typen alle rom i en komm. skal klargjøres til bruk i løpet av 24 t. Alt dette vil kreve jævlige nye penger. Spm. om statlig overtakelse noe av det aller viktigste. Så langt t.r. Mye mer kunne vært sagt.

VARSLING.

a) Luftvarslings.

Her er det opp igjennom årene utført et betydelig arbeid for å kunne varsle befolkningen om luftangrep. En har bygget opp to alternative varslingsystemer. Et linjevarslingsnett knyttet til Televerkets langlinjenett, ~~stikkvarslings~~ ring med eksklusivt samband. Dessuten bygges en alternativ varslingsvei, radiovarslingsnett, knyttet til radiolinjesambandet til Televerket. Først vinteren 83-84 vil Ser-Norge være tilknyttet, i N.Norge baserer en seg på mobiltelefonnettet. Svakheten ved begge systemene er at Televerkets radiolinjestasjoner eller sentraler kan bli satt ut av spill ved angrep.

Tyfonene sender ut signalene. Disse er luftdrevne, men avhengig av elektrisitet slik at varslingen ved bruk forsvinner kort tid etter stømbrudd.

Målsettingen er at alle som bor i områder med t.r. skal kunne høre signalene.

Pr.1.1.84 vil det være montert 1880 tyfoner. Disse gir en dekning i byene på ca. 90% mens i landsbygda er den kun 2%. Totalt ca. 60%. Mange av tyfonene er modne for utskiftninger.

Vanligvis svikter 5 % av tyfonene ved prøver, ved varsl.prøven i 82 (jan.) hele 10%. Det er således en del mangler ved vedlikeholdet. DSB regner med å måtte skifte ut 20 eldre tyfoner årlig og inst. 30-50 nye. Iflg. regj. plantall vil 100% i byene kunne høre varslingen i 87. Landsbygda nevnes ikke. Hovedproblemet i varslingen er fortsatt for få tyfoner, sæ. utenfor tettstedene, og kvaliteten på de eldste er ikke god nok.

b) Damvarslingsanlegg.

Skal varsle dambrudd i dalforene. Kun installert i to daler. I Hallingdal nå klar for drift, Sirdal er også nesten klar. Foreløpig ikke budsjettet for flere.

c) Radiovarslings.

Dette er varslingsanlegg av radioaktivt nedfall etter lave luftsprenninger og bakke-sprengninger. Det er bygget opp 7 varslingsgrupper å 10 mann stasjonert i Hamar, Kristiansand, Stavanger, Trondheim og Bodø. (alle A-kommuner!)

I tillegg driver s.f. og forsvaret nå i samarbeid utbygging av 10 stasjoner for seismisk påvisning av kjernefysiske sprængninger. Ved dette syst. kan sted, tid, og spreng høyde grovt anslås. I tillegg har s.f. ca. 550 enkle mobile og stasjonære målestasjoner. Mange er imidlertid defekte fordi de er gamle og deler ikke lenger mulig å få tatt i!

Det er således store mangler i varslingen av nedfall. Fellesprosjektet (AWDREY) er kun utbygd til I.byggetrinn og utstyret til påvisning av gass er meget mangelfullt.

Kommentar: Det er et problem at varslingstiden går ned pga. den våpentekniske utviklingen. F.eks. er varslingsanlegg av ballistiske raketter ikke mulig i Norge. Sveitserne har derfor trukket den konsekvensen at de bruker ikke nytter et slikt varslingsanlegg som i Norge. Ved visse krisetrinn tas tilflyktsrådene i bruk på rotasjonsbasis, inntil hele befolkn. går i t.r. på et visst varsel. Å kreve noe likn. i Norge stiller jeg meg skeptisk til. Men vi opplagt kreve en økt utbygging av varslingen sæ. på landsbygda der en til nå har basert seg på kirkeklokkene (øvelser tilsier at de høres ikke). En annen sak er at varselvekslere ikke er bemannet i fredstid, slik at vi ikke har noen stående varslingsberedskap. Dette må innføres. Varslingsanlegg av nedfall og gass må vi sette søkelyset mot. Dessuten er nok EMP-virkningene ikke tatt hensyn til, i hvor stor grad dette er mulig vet jeg ikke i øyeblikket. Selv om det er betydelige mangler er likevel varslingen en av dele i den s.b. en er kommet ganske langt på.

Gassvern.

Dette hører budsjettmessig inn under de sk. selvhjelpstiltakene. Forsvarets vurdering de siste årene er at faren for bruk av kjemiske stridsmidler (som også vil ramme sivilbefolkningen) er økende og i dag vurderes det som sannsynlig at gass blir brukt. Dette er et fornuftig utgangspunkt.

Først litt historikk. Sivilf. gassvernvalg avga allerede i 62. en innstilling om anskaffelse av gassmasker til hele befolkningen, og anbefalte programmet gjennomført innen 75. Utifra dette kom den fullstendige feilslåtte salgskampanjen for folkegassmasken. I 1973 ble prod. stanset av sk. årsaker, siden ikke vært i produksjon. Det fantes da (og nå) 385 000 masker som i dag er lagret på 124 forskjellige steder i landet. Det finnes ikke masker for barn under 3 år, selv om FFI har laget en prototype (Israel produserer), altså ingen tekniske problemer.

Etter fiaskoen med folkegassmasken, ble det stilt spør. i Stortinget om hva som nå skulle gjøres i 67. Svar: Vurdere saken på ny. Så gikk det mange år.

Nå foreligger den nye innstillingen fra et utvalg med repr. fra FFI, FO og DSB. Jeg har ikke lest denne, DSB nekter å utlevere den med begr. at innst. først skal beh. internt i DSB (innst. er ikke gradert), men en del hovedpkt. er kjent fra de ulike bladene fra DSB.

Her et resymé: Innstillingen mener at gassmasker er det beste beskyttelses-tiltaket mot gass. T.r. dårligere fordi det kan ta tid før folk kommer seg dit og fordi innpå halvparten mangler gassfiltre. Så foreslår de anskaffelse av masker til hele sivilbefolkn. og beregner utgiftene til dette til 465 mill.kr. (3 mill. nye masker i tillegg til de som finnes innen F.,s.f. m.v.). Ettersom dette er et enormt beløp innen sivilforsvarstiltak (eg. ikke så nye) legger utvalget fram alternative forslag som går ut på at det anskaffes fullverdige masker kun til folk i utsatte områder, mens det anskaffes halv-masker (facelet) til folk i mindre utsatte omr. Faceletsene beskytter bare nese/munn, mens øyner og resten av ansiktet er ubeskyttet. "Fordelen" er at disse bare koster 30 kr.pr. stk i prod., mens fullverdige masker i dag koster 150 kr.

I tillegg tar gruppen opp hva som bør gjøres på områdene deteksjon og varslingskollektive vernetiltak (sæ t.r.), med. beh. og sykehusberedskap, samt informasjon og utdanning. Nedvendig innsats på disse områdene beregnes til å koste 25 mill. kr. I tillegg foreslår utv. kontroller av de lagrede masker.

Når det gjelder status på en del av disse områdene nevnes at det nesten ikke finnes utskiftningsfiltre til de eksisterende maskene, den medisinske beredskap er slett: Vi har meget beskjedne lagre av Toxogoninsprøyter og 25% av lagret er kassabelt pga. rustskader.

Kommentar.

Jeg er enig i vurderingen av at gassfaren er stor. Derfor er dette et viktig

område. Vi bør legge æss på utvalgets prinsipale krav/forslag om gassmasker til alle innen en frist, samt øvrige opprustning. Så får vi kikke litt nærmere på innst., men alt i mellomtiden tror jeg dette er en viktig sak å kjøre.

Krigsutflytting.

Her er det foretatt en omlegging av politikken fra 1982. Tidligere var det meningen å foreta krigsutflytting for ca. 1 mill. mennesker fra 40 tettsteder. Bl.a. var det planlagt utflytting for ca. 80% av Oslo og Bærums befolkning, mens det for de øvrige stedene gjaldt ca. 50%. Hvem skal flyttes? Barn og ungdom ufore og gamle. Gravide. Hjem for barn og ufore/gamle, men ikke helceinst., lærere og omsorgspersonell.

Fra 82 er disse planene redusert til å omfatte ca 550 000 personer fra 36 tettsteder, hovedsaklig samme gruppene.

I tillegg til utflyttingsplanene kommer total evakuering av spes. utsatte områder. Dette omfatter ca. 45 000 pers.

Begrunnelsen for reduksjonen er todelt. For det første mener en at en så omfattende utflytting vil virke lamvende på samfunnsfunksjonene og kommunikasjonene. I tillegg argumenteres det med at det finnes en brukbar t.r.dekning i disse områdene, noe som ikke finnes i landdistriktene.

Det finnes uenighet. Bl.a. har utredningsleder H.W.Finne i sin langtidsvurdering av s.f.'s tiltak fra 81 gått inn for en helt annen politikk. Han foreslår at en del planene i to. Først en uttynningsfase som omfatter de ikke yrkesaktive som ikke har spes. funksjoner i fylle. Disse flytter helst for sit. blir kritisk. Så bør det foreligge fleksible planer for akutte folkeforflytninger overalt i landet, som evt. kan settes i verk. (noe kort og urettferdig framstilling).

Kommentar.

Dette er ikke noe helt enkelt spørsmål. Det finnes argumenter for den valgte politikken, særlig i forbindelse med en konvensjonell krig er det sanns. et meget viktig poeng at samfunnsmaskineriet ikke lammes, noe som lett kan skje ved en omfattende krigsutflytting. Krigsutflytting har vel vesentlig sin berettigelse i forb. med en sit. Her atomvåpen alt er tatt i bruk eller det er stor fare for dette. I en slik situasjon argumenterer bl.a. Høivik og Stenset for at utflytting er det tiltaket som vil spare flest. Men heller ikke dette er helt uproblematisk. Den viktigste innvendingen er mangelen på nedfallsikre t.r. i aktuelle tilflyttingsområder. Dessuten skaper de sentraliserte matlagere o.a. særlige problemer. En evt. økt satsing på utflytting tror jeg betinger en viss omlegging av hvor man bygger t.r. og typen rom (satse på nedfallsikre). Jeg forbigår eksaleringsproblematikken.

Alt i alt er jeg imidlertid meget skeptisk de reduksjonene å utflyttingen og har en viss sans for Finnes forslag. Dette betyr at en foretar en uttynning av de viktigste tettstedene på et tidlig tidspunkt. Samtidig må en være fleksible

å pålegge alle av en viss kategori å flytte kan lett få uenske resultater (mange vil nok flytte med ungene til Gudbrandsdalen, og hvorfor i all verden skal alle disse lærerne flytte). At det må utarbeides planer for en massiv utflytting er jeg imidlertid overbevist om, dette bør evt. gjennomføres i en situasjon der f.eks. atomvåpen er tatt i bruk f.eks. på Kontinentet. Konklusjonen min er altså å gå imot reduksjonene av krigsutflyttingen, legge fleksible planer som kan gjennomføres på et visst tidspunkt, samtidig som dette krever at det finnes nedfallsikre t.r. i tilflyttingsområder, og som da også kan huse de tilflyttede. Livsviktige funksjoner i byene bør i så fall ivaretaes av spes. personell, evt. militære.

Utrykningsstyrkene.

Norge er oppdelt i 108 lokale sivilforsvarsdistrikt, som i hovedsak følger grensene til politidistriktene. I disse sivilforsvarsdistriktene (sfd) er det oppretta lokale sivilforsvarsstyrker. I tillegg til disse styrkene finnes i alt 14 fjernhjelpskolonner, dette er mer mobile styrker som kan settes inn der behovet tilsier det. Disse er fordelt med 6 på Østlandet, 2 på Sørlandet, 2 på Vestlandet, 3 i Trøndelag og 1 i N-Norge. (Nordland). Det har lenge vært snakk om å opprette en i Troms/Finnmark, men ikke gjort hittil av ek. grunner. Dessuten finnes det en rodestyrke av mer lokal karakter, enkelte tettsteder er delopp i roder med fra 500 til 2000 innbyggere. Her er det utnevnt rodestyrke med stedfortrædere. Så skal det være hjelpegrupper innafor disse med ialt 7 personer. I tillegg kommer folk med oppgaver ifb. med krigsutflytting, tilfluktsromsvakter og et eget industrivern. Det siste omfatter ca 1600 bedrifter, bekostes av bedriftene. I krig vil disse styrkene disponeres av den lokale s.f.sjefen.

Mannskapet kommer vesentlig fra overføringer av vernepliktig mannskap. 7% er kvinner. Det har lenge vært en målsetting å komme opp i 20%, men det har ikke vært noe utvikling de siste åra.

Stortinget trakk i 61/62 opp en styrkemålsetting. Fig.7 viser målsetting og aktuell bemanning i 83.

Fig.7. Styrkemålsetting og status. Kilde: For å overleve og Sb 4/83.

Type	Mål	Status 1983
Lokale styrker	51 800	45 518
Rodetjeneste	23 000	13 547
Tilfluktsromstjeneste	4 400	3 660
Krigsutfl.tj.	9 000	7 379
Fjernhjelpstyrker	10 500	9 774
Sum Statens s.f.	98 700	79 878
Industrivern	32 000	34 000
Jernbanens s.f.	3 000	3 000
Sum	133 200	116 878

Av de statlige styrkene utgjør ca. 40 % av rednings- og sanitetsavd., ca 20 % brannvernsavd. og resten er fordelt på ordens-, ABC- og forpleiningsavdelinger. Vi ser altså at det foreligger en manko i forhold til målsettingene på knapt 20 %. En annen måte å se det på er at styrkerammen i 1980 utgjorde 1,5% av den totale befolkningen, mot 1,65% i 1960. Stortinget vedtok en økning til 1,9% i St. 62. Styrkene i 80 utgjør 2,7% av befolkn. i byer og tettsteder mens det i 50-åra lå på 3,5%. (Unnskyld: Disse %-talla gjelder styrkerammen, mens den faktiske sit. altså er lavere). Konklusjon: Sivilforsvarets styrkeramme blir redusert.

Hvor stor styrkerammen bør være er ikke så lett å si. Sammenlikner vi med Sveits er der 625 000 i styrkene, hvorav 230 000 med full utdanning. Med en befolkning på 6,1 mill utgjør dette hhv 10,2% og 3,7%. Det er beregnet at våre styrker maks. kan ta hånd om 36 100 skadete i en innsatsperiode. Kårstad referer til at styrkene kan ta seg av 1% av en bys sårede, mens det reelle behov kan komme oppmot 10%, selv ved konvensjonell krig. En konklusjon er iallfall åpenbar: Forslaget om reduksjon av styrkene (jfr. tidligere) hører ingens- steds hjemme.). Men problemet er egentlig ikke antallet i dag. Kvaliteten er et langt større problem.

En viktig sak er måten tildelingen av styrker skjer, s.f. står sist i rekken når personell fordeles. Dette fører til at de ofte får eldre personer eller personer med redusert fysisk/psykisk skikkethet. I en legeus. av personell som deltok i slukkingen av Heddalsbrannen for noen år siden, viste det seg at 1/3 av styrken ikke kunne brukes pga. høyt blodtrykk og fare for hjertekrampe. En analyse av mannskaper utført i 81 viste tilsvarende resultater, slik at de disponible styrkene vist i fig.7 faktisk må reduseres med ca.1/3.

Men dette er langt fra alt. Det er svære mangler i øvelsen av manskapene, og omfanget blir stadig redusert. Det er nå nettopp vedtatt et nytt øvelsesdirektiv for 84 - 87, til erstatning for direktivet 77 - 83. Ser en på utviklingen over noe tid er bildet følgende: Fjernhjelpsstyrkene: Tidligere (før 77) fikk disse 14 dagers rep.øvelser hvert år. Så ble det redusert til høyst 5 dager hvert 4.år. Det nye direktivet begrenser rep.øvelsene ytterligere til nå bare å gjelde befall til og med lagisrere samt spes. mannskapskategorier (forsynings- gruppe, ambulansekompaniene og stabstroppene i fjernhjelpgruppen). Brann- og redningskompaniene vil ikke bli øvet i denne perioden! Men direktivet er en ting økonomien tillater ikke engang at disse begrensede målsettingene blir oppfylt: I 80 ble halvparten av alle øvelsene i fjernhjelpkolonnene kansellert pga. manglende ek.

Vi går videre: De lokale styrkene: Tidligere rep.øvelsestid 20 timer hvert år, ble i forrige direktiv redusert til høyst 8 timer hvert annet år og i det nye direktivet til en øvelse på 8 t. for hver avd i perioden 84 - 87. Hovedgrunnen til denne reduksjonen er at øvelsene nå skal holdes på dagtid noe som koster mye mer enn de tidligere kveldsøvelsene, Totalkostnadene blir det samme som

før.

Rodemestrene: Tidligere grunnopplæring 20 timer + 15 timers rep. hvert 4.år er redusert til 3 timers orientering hvert 3.år.

Det nye øvelsesdirektivet rammer altså særlig rep.øvelser slik at disse "er svekket i betenkelig grad" (sit. av dir.). Øv.dir. vil føre til en viss styrking av befalsopplæringen og en omlegging av grunnutdanningen (som jeg ikke går inn på her, ikke de store poengene.)

Hver med litt kunnskap innenfor f.eks. livreddende førstehjelp veit at dette opplegget er helt utilstrekkelig.

Men dette er heller ikke alt når det gjelder utdanning. Ser vi på direktivets tall for antall som skal opplæres og hva som er mulig utfra bev. i 84, blir resultatet som vist i fig.8.

Fig. 8. Opplæring av mannskaper i 84. Direktiv/bev. Kilde Sfb 4/84.

Type utdanning	Lokale sivilforsvar		Fjernhjelpen	
	Direktiv	Mulig i 84	Direktiv	Mulig i 84
Grunnopplæring for mannskaper	3000	2000	600	300
Befalsopplæring	600	400	200	100

Statsbudjettet reduserer altså antall utdannet befall og mannskaper i forhold til det planlagte og i enda større grad i forhold til behovet. Reduksjonen i tilgangen på utdannet personell har ført til at denne nå er vesentlig lavere enn avgangen, slik at antall øvede personer nå er i tilbakegang.

En av grunnene til at øvelsesvirksomheten er rammet så hardt de siste årene, er en bevisst prioritering til fordel for utskifting av foreldet materiell på bekostning av øvelser.

Jeg går derfor over til å behandle materiellsituasjonen. Utrykningsstyrkene har i dag stort sett det materiell de er forutsatt å ha. Reserverbeholdninger finnes praktisk talt ikke. Men hovedproblemet er at hoveddelen av dette materiellet ble anskaffet i 50- og 60-årene og er foreldet og bledslitt i dag. Dette var grunnlaget for omprioriteringen med vekt på fornying av det personlige utstyret som ble foretatt i 81. Bare for å bringe uniformer og personlig utstyr opp på et rimelig nivå kreves 30 mill. kr. Fra og med 1980 ble fornyelse av det personlige utstyret gitt førsteprioritet på s.f.'s materiellbudjett. I 82 ble det brukt 4,05 mill. til dette, i 83 ca. 3,7 mill. kr. Har ikke tall for 80 og 81, men antar at det i denne perioden er investert 14-15 mill. kr. til dette formålet. Fra 84 må imidlertid personlig utstyr vike plassen for til fordel for sanitetsmateriell som skal ha førsteprioritet 84-86. I S.f. årsrapport oppsummeres denne perioden slik: "Etter det "skippertak" som er tatt m.h.t. anskaffelse av personlig utstyr, er situasjonen på dette området bedret betraktelig - selv om den fortsatt må betraktes som utilfredsstillende" (SB 3/83).

F.o.m. 84 og tom 86 er det altså sanitetsmateriell som skal prioriteres. Bev. for 84 er på ca 8,5 mill. kr. I forhold til oppsetnings- og utrustningsplanen mangler imidlertid s.g. sanitetsmateriell for 43 mill.kr. (sfb I/83). Et talende eksempel er situasjonen med enkeltmannspraker. Her manglet man 40% på det som er forutsatt at styrkene skal ha. Så oppdager man at beholdningen er infisert med anaerobe bakterier og ubrukelige (82). Å erstatte disse ville i 82 alene kommet på ca. 8,5 mill. kr. De nærmeste årene vil kunne rette en del på sit., men ser vi på 84 bev. sammenholdt med behovet (8,5 mill.x3= 25,5 mill.) er sit. dårlig.

Ser vi på annet materiell er situasjonen heller ikke lystelig. Reservelaggregatene er tildels forlengt gått ut av handelen, slik at reservedeler ikke kan skaffes. 90 % av motorbrannsprøyten er så gamle at de når som helst kan stoppe, reservedeler finnes ikke. 80% av slangematerialet er av tvilsom kvalitet og kan sprekke under innsats. (sfb I/83). Så kan en vel fikse det ved beredskap? Vanskelig, Alt brannmateriell må f.eks. importeres, og har man behov for store lagre, men har svært lite. Slik kunne jeg fortsette. DSB har selv beregnet at en skikkelig fornyelse av tyngre materiell vil koste ca. 300 mill. kr. De totale bev. som kan brukes til nyanskaffelser var ca 11,2 mill. i 81 og 82, 13,6 mill. i 83 og 18 mill. i 84. Altså en viss økning, nominelt, men akk, det vil ta lang tid dersom ikke noe dramatisk snart skjer. Og denne økningen går altså bevisst på bekostning av øvelses- opplæringsmidlene, og da s.s. repetisjonsøvelsene.

Til slutt for å stimulere tankevirksomheten: Den tidligere nevnte Finne foreslår en viss omorganisering av styrkene vekt fra lokale styrker fastlåst til det lokale sivilforsvarskretsen, et slags punktforvar, og over til mobile, kasernebelagte feltavdelinger som har ansvar for et visst område, og som utgangsdiskonteres og settes inn etter en samlet vurdering av behovene. På mange måter en besnærende tanke, men rodetjenesten bør ihvertfall opprettholdes.

Oppsummeringsvis:

- Styrkerammene til sivilforsvarets utrykningsstyrker reduseres, i forhold til befolkningen, s.s. i byene.
- I forhold til styrkerammene er det en personellmanko på 3% i fjernhjelpsstyrkene 13% i lokale styrkene, 38% i rodetjenesten, 24% i tilfluktsromstjenesten. Kvinneandelen er kun på 7,7%
- De reelle styrketallene er en god del lavere pga. manglende fysisk og psykisk skikkethet, noe som har sammenheng med utskrivningsordningen.
- Kvaliteten på styrkene forringes sannsynligvis, pga. stadige reduksjoner i øvelsестiden.
- Det er betydelige materiellmangler på alle områder.
- "Dersom det ikke gjøres noe med denne situasjonen (øvelser og materiell min. ant) er det nærliggende å tro at man må vurdere en omlegging og omprioritering av S.f.'s virksomhet" (Y.Frøshaugs kommentar til 84 budsjettet i SB 4/83).

Kommentar.

Jeg har lagt fram en del materiale på den begredelige situasjonen. Samtidig er

det slik at det er mange dyktige og oppofrende folk innafor styrkene, som er forbanna på situasjonen. De vil ha flere øvelser (reportasjer i sfb). Vi må alliere oss med disse. Det viktigste for oss må være å rette øskelyset på kvaliteten til styrkene, altså øvelser og materiell. Her er det bare mer penger som kan løse problemene. Dermed kan vi begynne å diskutere styrkerammene og om dagens organisering er den beste.

Bygg og anlegg

Det er meningen at hvert lokalt sivilforsvar skal ha en kommandoplass, ut fra hensyn til varulings- og sambandsinstallasjoner, samarbeid med lokale myndigheter og organisasjoner, kontakt med underliggende utrykningsstyrker. Vi har 106 slike kommandoplasser, 2 kretsar mangler. Målsettingen er 101. Bare 23 av disse er tilfredsstillende, mens de øvrige trenger omfattende moderniseringer. Oppsetnings- og forelegningssteder for de lokale utrykningsstyrkene er dels forberedt i egne anlegg i fjell eller baklure (sk. slarnplasser) og dels i lokaler som skal rekvireres ved beredskap. En har på 176 egne anlegg. 50 av dem er i en så dårlig forfatning at de er avstengt eller besluttet avstengt. Hver fjernhjelpskolonne er egen fjernhjelpslinje. Disse er i ganske god stand, men fordi de er bygd for ca. 30 år siden er utgiftene til vedlikehold og nødvendig modernisering, sterkt stigende.

I 84 går 67,5 % av budsjettet med til løpende driftsutgifter og generell vedlikehold, mens 32,5% går med til investeringer og ekstraordinært vedlikehold. Budsjettposten er på i alt 17,8 mill. kr. Frøshaugs kommentar til 84-budsjettet: "På andre viktige områder vil vi få en tilbakegang. Dette gjelder særlig bygg og anlegg hvor man ikke makter å opprettholde et nødvendig vedlikehold. Man må derfor vurdere å stenge enkelte anlegg." (SB 4/83).

Beredskapslagring.

Dette dreier seg om lagring av nedproviant. Målsetting å lagre proviant for 1 mill. krigsutflyttede i 5 dager, forbruk på 2000 kcal. pr. person pr. dag. Man har i 83 lagre for 3,2 dagers forbruk (3 dager i 81).

Realistiske øvelser.

Dette er noe nytt, første gang gjennomført i Hæren i år, nærmere bestemt på Bekkestua. Folk skulle gå i tilfluktsrommet ved flyalarm. Ca 150 sivile gjorde det. Det er planer om liknende øvelser andre og flere steder i landet neste år. Problemet er som vanlig økonomi. Øvelsen må ikke koste noe, t.r. som er dyre å rydde vil ikke bli prøvd.

Uansett: Dette er en riktig veg å gå, og vi må kjøre fram forslag om det og kreve at det bevilges penger til dette formålet. Jeg har også tidligere vært inne på andre former for realistiske øvelser som f.eks. at enkelte komm. for ordre om å klargjøre tilfluktsrommene i løpet av 24 timer som forskriftene krever. Jeg sier ikke mer om dette, her er det bare å bruke hodet, ta initiativ og fremme lokale forslag.

Den økonomiske beredskap.

"der hvor vi er kommet kortest er en del områder innen det vi kaller "økonomisk beredskap", sier dir. Bryntesen i DSB (SB4/81). Utifra det som er sagt tidligere i dette notatet, antyder det litt om innholdet i denne bolken. Samtidig kan vi gjøre direktørens ord gjeldende for vår egen politikk på området.

Den økonomiske beredskapen er et svært område som er noe vanskelig å få oversikt over. Samtidig er det åpenbart at enkelte deler er viktigere enn andre. Dette vil også prege framstillinga i denne bolken. Jeg legger hovedvekten på ernæringsberedskapen (matvarer) og drivstoffberedskapen. Transport og industri omtales også en del, mens en del andre områder blir noe summarisk behandlet. Jeg kommer til å følge inndelingen som i dag skal brukes innenfor planleggingen og tiltak innenfor den økonomiske beredskap. Da er det bare å gå i gang.

Ernæring.

Dette er programområde/delprogram I og er inndelt i jordbruk, fiske, forelling og ren matvareimport. Matvareforsyninga i Norge ble vurdert av Ernæringsutvalget, et underutvalg til Angerutvalget. Jeg har ikke fått tek i denne (uttrykt vedlegg) men dette utvalget skal vistnok, iflg Kårstad ha gjort et banebrytende arbeid. Hovedpunktene er imidlertid summert opp i Beredskapsutvalgets innstilling.

Men før vi ser på beredskapstiltaka, et grovt overblikk over norsk selvforsyning av matvarer i dag. Fig. 9 viser en oversikt over utviklinga av samla norsk matproduksjon.

Fig. 9. Norsk matvareproduksjon. Kilde: Statens ernæringsråd, her fra Randen RF 4/83.

	53/55	70	74	75	76	77	78	79	80	81
Samla norskprodusert del av matv.forbr.(inkl.fisk)	48,9	47,7	50,8	51,3	48,9	51,3	51,6	49,8	50,8	47,8
Som over, men korrigert for matv. prod. på imp, kraftfor.	44,9	39,3	42,9	44,2	41,0	43,7	46,3	44,1	43,8	41,8
Del prod. i norsk jordbruk på innenl. for.	33,6	29,9	34,8	36,2	33,5	35,9	37,8	35,7	35,7	34,4

I: Talla ikke helt sml.bare pga. kraftforrasjonering.

Vi ser altså at vi må importere rundt halvparten av matvarene. Dette er imidlertid ikke hele bildet, fordi kraftfor må importeres, og korrigerer vi for dette får vi et mer korrekt bilde av selvforsyningen. (linje 2 i fig.9). Vi ser da at vi idag produserer vel 40 %, mens resten er avhengig av import. Den reelle selvforsyningsgraden ligger imidlertid noe høyere fordi vi har en viss eksport av matvarer, særlig fisk, fiskeprodukter, ost og proteinkraftfor. Men avhengigheten av import er som vi ser stor. I st.m. 32,75/76 legger regjeringa opp til en øking i selvforsyningen korr. for kraftfor til 55%. Som vi ser har det fra 78 i stedet vært en jevn nedgang, selv om sesongmessige svingninger spiller inn her.

Men graden av selvforsyning varierer fra produkt til produkt. Regjeringen legger i Ernæringsmeldingen (St.m.II,81/82) opp til at jordbruket skal dekke behovet for melk og melkeprodukter, smør, kjøtt, egg, poteter og så mye som mulig av

grønnsaker, frukt og bær. Ser vi på resultatet i 80 var vi selvforsynt med poteter, grønnsaker (årene før lå det på 80-90%), egg, melk og melkeprodukter, kjøtt var oppe i 82% og svinekjøtt 94% (vel noe høyere i dag), mens frukten bare lå på ca 1/3. Av produktene som må importeres er det korn og sukker som energimessig betyr mest. I 1980 måtte vi importere 85% av kornet og alt sukker. Videre betyr mangarioproduksjonen en del. Den er stor, men halvparten av råstoffene må importeres. Når det gjelder den norske kornproduksjonen, har den vært økende (trudoblet fra krigen), men den overveier de delen går til dyrefor.

Fisken inntar en samstilling, men bare 5 - 6% av det oppfiskete kvantum går til matfisk innenland. Dessuten brukes en del fiskemel- og -olje, men tilsl. går bare 10% av det oppfiskete kvantum til innenlands konsum. Mer enn 3/4 går til oppmaling. Det totale kvantum har vært relativt stabilt siden midten av 60-årene (og ihvertfall fram til 80), men fiskesortene har endret seg: torske- og sildefangsten er kraftig redusert, mens det har vært en sterk øking av fangsten av lodde, makrell, sei og hyse.

Hvordan de ulike produktene fordeler seg i "næralkosten" i dag (rettere: 79), framgår av fig.II,4.23.

Så langt et grovt riss av norsk selvforsyning på matvaresektoren i dag.

Hvordan skal en så med dette utgangspunktet kunne løse problemet med å tildel den norsk befolkninga (inklusive haren) i en krigssituasjon? En ting er selvsagt landbrukspolitiske virkemidler for å øke graden av selvberging. Dette lar jeg ligge. Det får andre ta seg av, jeg har ikke greie på landbrukspolitikk.

Ernæringsutvalget fikk i oppgave å vurdere matforsyningene for en utholdenhet på 6 mnd. De fant til sin egen og andres forbauselse at dette målet allerede var nådd, og at vi hadde muligheten til ett års utholdelse forutsatt at kornlagrene ikke ødelegges og transporten stopper opp. De konkluderte med at målsettingen burde være å sikre en nedtørrtig tilførsel av matvarer i en ubegrenset periode. Med dette som utgangspunkt foreslo de en del omleggelser i jordbruket og for å klare den nødvendige omleggingsperioden anbefalte de et omfattende lagringsprogram. Under forutsetning av dette satte de opp en detaljert spisebøddel for det første året. Denne framgår av fig. II,4.23.

Vi ser altså at det blir en omlegging av kosten med reduksjon av kjøtt og sukkervarer mens det til gjengjeld er forutsatt en øking av forbruket av potet, korn og fiskeprodukter (ca. 90% av energien fra korn, melkeprodukter, fisk, poteter og kjøtt/flesk). Energiinnholdet vil bli på vel 2600 Kcal, en reduksjon fra i forhold til dagens meny på ca 400 Kcal. Ernæringsutvalget mener at denne reduksjonen ikke er større enn at den kan utlignes ved å redusere svinnnet. Svinnet fra engros til konsumnivå antas idag å utgjøre minst 25% og en reduksjon til det halve vil kunne føre til at energinivået opprettholdes. Nå er vel dette mer enn tvilsomt (selv om det offisielt ansees realistisk), fordi foredlings og transporttapa snarere vil øke enn minske i en krigssituasjon. Det er også grunn

Fig II. Spiseseddel 79 og sannsynlig spisedåll ved krise (engrosnivå.)
Hentet fra T.A.Iversen, upublisert foredrag.

Vareslag	Forbruk 79	Til disp. I.kr.år.	Sannsynlig forbruk første kriseår	
	g/dag	g/dag	g/dag	kcal i %
Korn (som mel)	212	320	250	30,8
Poteter	202	335	300	7,8
Potetmel	4	5	5	0,6
Sukker, sirup m.v.	114	9	9	1,4
Grønnsaker, røtter	117	143	143	1,7
Frukt, bær	201	63	62	1,1
Kjøtt, fisk	141	120	120	9,9
Innmat	9	9	9	0,4
Egg	28	20	20	1,0
Fisk	81	302	200	6,1
Helmelk	442	442	442	11,5
Fløte	19	18	19	2,4
Terrmelk, kond.melk	29	18	29	0,8
Skummet melk	77	74	77	1,0
Ost	33	54	40	5,6
Smør	14	15	14	3,8
Margarin	43	25	43	12,0
Annet fett	11	-	6	2,1
Energi pr.person/dag	2998		2626	

til å tro at energibehovet vil stige under en krig. Eksempelvis falt energi-
forbruket med innpå 10% fra 1938 til nå. Dette har bl.a. sammenheng med reduk-
sjon av det fysiske arbeid ved overgang til maskiner. Under krig vil det mot-
sette skje. For å sette energikonsumet i en sammenheng er det beregnet at
det på engrosnivå sank fra 3210 kcal pr.person/dag i 1940 til 2475 i 1945, hvis
dere forbinder noe med det og matsit. under 2.verdenskrig.

Poenget er, som Randen framhever i sin artikkel, at matbehovet snarere vil stige
enn synke under en krig, og enda har jeg ikke gått inn på fordelingsproblemer og
fiendens evt. konfiskeringer.

Vel, vel. Jeg går over til å se på hvilke betingelser (s.b.) som må foreligge
for at matproduksjonen skal kunne opprettholdes på et sk. nødtørftig nivå. Jeg
behandler jordbruk og fiske hver for seg, tilslutt et felles problem: drivstoff.

Jordbruket.

Ernæringsutvalget skisserte en plan for omlegging og opprettholdelse av jord-
bruksproduksjonen og utnytting av jordbruksproduktene. Viktige elementer:

- Konvertering av en viss del av kraftforet direkte til menneskeføde, bl.a.
ved innblanding av 30% bygg i bakemelet.
- Reduksjon av bestanden av skin og fjørfe med 1/3 slik at forbruket av kraft-
for reduseres.
- Øking av kornarealene og arealene for dyrking av poteter og kålrot m.v.

For å oppnå målsettingen er det nødvendig med en hel rekke beredskapstiltak,
noen av de viktigste:

- Å sikre tilgangen til drivstoff til jordbruket.
- Å skaffe spissmaskiner til møllene og gjennomføre tilbake for at alle skalle-
maskiner som finnes ved eksisterende og nedlagte bygdemøller blir tatt vare
på og plassert der de kan brukes (fortrinnsvis ved anlegg som er i drift). Det
bør kjøpes inn sold med riktig perforering for matmel til hammerkverner (som
forevrig produseres i Norge). Innkjøp av flere hammerkverner bør også vur-
deres, likeledes behovet for renseutstyr.
- Å øke lagrene av kunstgjødsel og såvarer til 1 års forbruk
- Å utbygge tilskuddsordningen for dyrking og overlagering av frøslag.
- Å øke lagrene av importerte frøvarer til 1 års forbruk.
- Å beredskapslagre utvalgte plantevernmidler til 1 års forbruk og/eller utvik-
ling av teknologi for innenlandsk produksjon av plantevernmidler.
- Å beredskapslagre ensileringsmidler til 1 års forbruk.
- Å sikre tilgangen på reservedeler til landbruksmaskiner.
- Å forberede opplegg for organisert utnyttelse av maskinparken i jordbruket.
- Å forberede produksjonen av forcellulose.

Dette kommer i tillegg til den allerede vedtatt lagringen av korn og kraftfor
for 1 års forbruk (innen 1990). Dessuten er en del andre varer foreslått lagret,
bl.a. sukker. Jeg går nå igjennom en del av disse områdene, for både å se på
status og svakheter ved måten problemene løses på.

Korn.

Stortinget vedtok i 77 å øke beredskapslagrene av korn til 1 års normal-
forbruk innen 1990. Her er det nedlagt mye arbeid (og penger), og lagrene er i
dag oppe i ca 1 års forbruk av korn og mel (lager utover 4 mnd. drift blir
regnet som beredskapslagre).

Så er alt bare fryd og gammen? Slett ikke, det er mange problemer. Ett hoved-
problem er lokaliseringen av lagrene. De er svært sentraliserte. 75% av matkorn-
net er lagret i 9 A-kommuner i Sør-Norge: Oslo, Moss, Larvik, Skien, Kristiansand
Stavanger, Sandnes, Bergen og Trondheim. Hovedimportshavnen ligger i Stavanger
og rommer et kjempesiloanlegg på hele 200 000 tonn. (Norges normalforbruk er
på ca. 400 000 tonn matkorn). Disse anleggene ligger i dagen, er ytterst sår-
bare for angrep, og noen få fulltreffere vil kunne ødelegge størsteparten av
beredskapslagrene.

De som har greie på det sier at korn ikke spises i sin opprinnelige form, men
må males. Spøk til side. Denne malingen foregår i dag ved våre 10 handelsmøller.

(fjortefall i all hovedsak). Alle disse møllene er lokalisert i Sør-Norge i eller i umiddelbar nærhet av A-kommuner. Finnes det da ingen alternativer hvis disse skulle bli ødelagt? Såne nei og ja. Det finnes over 200 bygdemøller som kunne tenkes å gjøre denne jobben, vi dag nyttes disse hovedsaklig til fôrproduksjon, bare noen prøviller nyttes til matmelprod. Da er vel saken løst? Nei. De kan ikke lagges om produksjonen uten å tilførs bl.a. spissmas kiser. Dette produseres ikke i Norge, ikke forberedt produksjon heller (jfr. ernæringsutvalgets forutsetninger over.)

Kommentar: Vi må gå inn for at korn lagret i sentraliserte sårområde anlegg ikke teller med til, men bare med f.eks. 25% i beredskapslagringen (gjelder f.eks. ved oljeproduksjon). Men viktigere: Vi må kreve at lagrene desentraliseres. Holst har det sagt på kommunenivå. Videre må vi kreve at bygdemøllene settes istand til (evt. rett kan legges om til) å matmelproduksjon, evt. her også en del av kornet lagres i tilknytting til disse bygdemøllene. Stikkordet er altså desentralisering av lagrene, samtidig som lagerbeholdningene må videre utbygges.

Kornproduksjonen utifra beredskapssynspunkt + Utv.

Som tidligere nevnt er vi avhengig av import av korn til mat (og kraftfôr, se seinere). Det er samtidig myndighetenes politikk at produksjonen av norsk matkorn skal økes, og dette ville selvsagt være meget gunstig utifra et b. synspunkt. For å få til dette legger st.m. 32 75/76 opp til en øking av kornareala fra 3 mill. da til 3,6 mill. i 90. I 82 var kornarealet på 3,287 mill. da. I tillegg ytes det tilskudd til produksjon av matkorn. Såvidt jeg skjønner er da også produksjonen av matkorn økende, men vi vil ikke klare å bli selvforsynt. Beredskapslagring må til. Likevel er vilkåra for korndyrking i Norge gode, kan dyrkes over store deler av landet og avlingen pr. dekar ligger meget høyt i verdensmålestokk hos oss. Hvordan selvberginga kan økes, overlater jeg til landbruksapol., det ligger utafor ramma her, men stikkord er selvsagt mer nydyrking, utv. av mer hardføre kornsorter osv.

Randen antyder i sin art, at kornarealene under en krig vil kunne økes til bortimot 4 mill. dekar. Problemet er at avlingene vil bli redusert. Dette henger sammen med flere forhold rundt innsatsfaktorene. Noen behandles her, spm. om drivstoff (og jordbearbeidingen) behandles seinere.

En av hovedårsakene til de gode avlingene i Norge er den omfattende bruken av kunstgjødsel. Kunstgjødslet kan bare i liten grad erstattes av naturgjødsel dersom avlingene skal opprettholdes. Gjødslingen fordobler jordbruksprod.

Vi har i prinsippet tre forskjellige gjødseiltyper, nemlig de nitrogenholdige (N), fosforholdige (P), og kaliumholdige (K). Tils. forbruker vi ca 200 000 tonn kunstgjødsel årlig og det fordeler seg på N: 100 000 tonn, P: 30 000 og K: 70 000. Særlig er N viktig, fordi gjødselevirkn. ikke varer utover en vekstsesong.

Norge har en stor egenproduksjon av kunstgjødsel, ja vi produserer langt mer enn forbruket. Produsenten er Norsk Hydro som produserer ved anleggene i Glomfjord, Rjukan og Rongrunn. Problemet er bare at dette er fabrikker en risikerer blir satt ut av drift og nesten viktigere: en god del av råstoffene importeres. F.eks. er det helt nødvendig med apatitt for å produsere fullgjødse. Dette importeres hovedsaklig fra Kola-halvøya, opptil 400 000 tonn enkelte år. Hydro sjøl har bare råstofflagre for 1-2 mnd. produksjon.

Så, den store produksjonen i Norge, har det vært vanskelig å få gjennomslagskraft for beredskapslagring, selv om både Beredskapsutvalget og Landbruksdepartet har gått inn for lagring av råstoffer og kunstgjødsel for ett års forbruk. I dag eksporterer ikke slike lagre, og svikt i kunstgjødseltilgangen vil drastisk redusere avlingene. (For 1 år på bruk kornarealene til 38% mill. kr. (75-beskr.)

Det neste problemet er grønnsaker. Norge har fortsatt en stor import av dette, av. gjelder det engfrø og grønnsaksfrø. Planen er å bygge opp frølagre for ett års forbruk og skal omfatte engfrø, rotvekstfrø (kålrot og nepe) grønnsaksfrø og frø av vekster som det ikke er norsk frøavl av (røigras, bladfaks, forraps.)

Dep. har beregnet at utgifter til slik frølagring ligger på 29 mill. kr. (79-kr.).

Det er bevilget penger over jordbruksavtalen til fremme av norsk engfrøprod., som da også er økende. Likeså til lagringstiltak for engfrø, samt at det i N. Norge er etablert beredskapslager av rotfrø. Men fortsatt er en langt fra målet om såfrø for en vekstsesong (og hva med den neste). Avlingene vil bli deretter.

Plantevernmidler er det neste. Det er anslått at bruken av disse øker avlingene med 15 - 20% årlig. Det produseres ikke plantevernmidler i Norge, og lagrene er små. Beredskapsutv. forslag om lagring av utvalgte midler for ett år er ikke satt ut i livet.

Vi ser altså at selv om kornarealene kanskje kan økes en del i en krigssituasjon, vil mangelen på innsatsfaktorer redusere avlingene betraktelig, og det er grunn til å frykte at kornproduksjonen vil falle drastisk. Sb. tiltak ville kunne rette på en del av disse problemene, men problemet... ja, økonomi.

Melkeprodukter og kraftfôrproblemet.

Norsk jordbrukspolitikk har som tidligere nevnt tatt sikte på bl.a. å være selvforsynt på melkeprodukter. Dette er vi da også i dag, og som det framgår av "apiseseddelen" i fig. er det forutsatt at produksjonen skal opprettholdes første krigsår, mens omleggingen pågår.

Vi er selvforsynt på melkeprodukter i dag på tross av at antall kuer har sunket betraktelig siste årtiene, eller nærmere bestemt fra ca 900 000 før 2. verdenskrig til ca. 375 000 i dag. Dette skyldes at melkemengden pr. ku har økt betraktelig: fra 1 769 i 39, i 414 kg i 45 til 5 750 kg. i 81. Dette har kunnet skje fordi avlsarbeidet har vært innrettet på å utvikle en høyproduktiv kraft-

Totalt har vi i dag en melkeproduksjon på ca 1,9 mill tonn årlig (knappt 500 kg. pr. person pr. år). Ca 1/7 av dette eksporteres i form av ost, smør o.s.v. Av melka som kommer til meieriene blir ca. halvparten solgt som hel- og skummetmelk og fløte (ca 180 l pr. person pr. år), mens resten brukes til å lage smør, ost, melkekonservar og tørrmelk (tils. ca 30 kg. pr. person pr. år).

Melkeproduktene som samla er tenkt å utgjøre omkring fjerdedelen av energien på spiseseddelen første året, er altså svært avhengig av kraftfor. La oss derfor se noe nærmere på denne siden.

Årlig forbrukes rundt 1 645 000 tonn kraftfor i Norge. I tillegg til kuene, er det særlig svin og fjørf^{og annet dyrel}e som er kraftforforbrukerne. Bruken er altså formidabel, små, at matmelkeforbruket ligger på ca. 1/5. I 80 lå den norskproduserte delen av kraftforforbruket på 47% mens importandelen altså var 53%. Nå ligger produksjonen av proteinkraftfor høyere enn det som forbrukes: årlig eksporteres ca 250 000 - 300 000 tonn i form av sildemel, men dette kan såvidt jeg skjønner i liten grad erstatte andre typer kraftfor i melke- og kjøttproduksjonen.

Men husdyr spiser ikke bare kraftfor. Hay, siloer, rotvekster og halm er andre viktige forbestanddeler, ja utgjør hovedtyngden. XXXXXXXXXX Vi produserer årlig rundt 3,8 mill tonn av disse fortypene. Men heller ikke disse produktene er uavhengig import. Produksjonen er avhengig av kunstgjødsel, ensileringsvæske frø osv. (mer om disse innsatsfaktorene ^{over} senere.) I tillegg importeres 40 - 45000 tonn stråfor årlig.

For å løse kraftforproblemet er det vedtatt å beredskapslagre ett års normalforbruk innen 1990. I dag tilsvarende lagrene ca. 9 mnd.s forbruk. Etter at disse lagrene er brukt opp vil det sannsynligvis bli et drastisk fall i melkeproduksjonen fordi det med dagens NRF-kuer tar lang tid å bygge opp til en bestand som kan basere seg på beite og stråfor, samtidig som norskprodusert kraftfor dels vil bli redusert (gjødsel osv) og dels vil ~~en~~ andel bli brukt til å spe på matkornet

Men det er også andre problemer med melkeproduksjonen enn forproblematikken. Disse henger dels sammen med andre sider ved den s.b.

De siste 20 år er antall meierier halvert, og er nå ca. 180. Dette har betydd en sentralisering som selvsagt er sårbar i en krigssituasjon (transport osv.). Den tidligere spannlleveringen er avløst av tankbillevering direkte fra gårdene kjølte melketanker. Problemer med elektrisitetsforsyningen kan gjøre disse tankanleggene ubrukelig og spannllevering blir påny alternativet. Men det finnes svært lite spann igjen. Noen fins på gårdene, lite ved meieriene og produksjon av spann er ikke forberedt. En annen side ved sviktende strømforsyning er jo at melkemaskinene er drevet med strøm. Svikter denne kan det bli problemer med å få melket alle kuene tidsnok, med furbetennelse og i verste fall tap av melk som konsekvenser.

Alt, i alt vil det bli store problemer med å opprettholde ~~nuværende~~ melkeproduksjonen. Hovedproblemet er kraftforet, men også andre forhold vil kunne spille negativt inn. Ser vi på erfaringene fra 2.v.kr. sank innveid melkemengde ~~fra~~ små, med 39 (= 100) til 82 i 40, 66 i 41, 54 i 42, 47 i 43, 43 i 44 og i 45, og da var melkeproduksjonen vel og merke mindre avhengig av kraftfor enn i dag.

Kommentar: Kraftforproblemet kan jo tenkes løst på flere måter. Vi kan utvikle kuer som er mindre avhengig av kraftfor for høy melkeproduksjon. I så fall ville vi måtte starte nå. Randen går inn for dette, og da er det vel fornuftig. Videre: den norskproduserte delen av kraftfor må vel kunne økes. Røtt nok sier Landbruksd. i budsjettforslaget for 84 at forkornprod. synes å nærme seg et tak, men dette burde vel noen som har greie på det kikke nærmere på. Det er jo imidlertid en hake ved dette: matkornprod. er jo også altfor liten, og faktisk er en del av kraftforet tenkt konvertert til matkorn. I tillegg kan man jo øke lagrene (og får all del desentralisere dem), men den beste løsningen ligger nok i den første gaten. Dette vil vel imidlertid sannsynligvis kollidere med lønnsomhets-hensyn. Kort sagt: dette må noen se nærmere på. Ellers må meieriene bevares, utstyres med spannmottak, spann lagres og produksjon av spann må forberedes.

Kjøtt- og fleskeproduksjonen.

Den norske produksjonen av kjøtt har i blant vært oppe i 170 000 tonn, normalt blitt supplert med

27 000 tonn importkjøtt.

Kjøtt er ment å dekke 9 % av energien første krigsår, og akkurat det er vel ikke så urealistisk, ettersom det er planlagt en storstilt nedslakt av gris og fjørfe i løpet av første året for å spare kraftfor. I årene etter er det kjøttmangelen vil melde seg.^{halv-} Men altså, planen: Første året slaktes ca 30 % av alle griser og hønene. Smågrisene vil bli holdt til de er slaktemåttferdige - 6½ mnd. Det planlegges å opprettholde kjøttproduksjonen fra sau, ku og okse. Både storfe, svin og fjørfe er kraftforkrevende, og kraftformangel vil altså føre til kjøttmangel.

Erfaringene fra 2.v.kr. viser at bestanden av hester og sauer økte. Bestanden av ~~storf~~ og geiter holdt seg oppe, samtatt okser, mens svin og fjørfe (kraftforkr.) sank drastisk. Totalt var kjøttproduksjonen nede i 60 % av førkrigsproduksjonen, og mye atakk tyskerne av med.

I forhold til kjøttproduksjonen er det ett interessant trekk, nemlig sauen. De er så "ålreite" at de kan greie seg uten kraftfor. Men i dag kommer bare 10 % av kjøttet, eller ca 5 kg. pr. person pr. år. fra sauen. En økningen av sauebestanden kan derfor sees på som et beredskapsmessig tiltak.

Likewise tok kaninkjøttproduksjonen seg kraftig opp under krigen, fordi de ^{svært} fruktbare, vokser raskt og kan klare seg med lite eller ingenting kraftfor.

Poteter.

I Norge produseres årlig 4-600 000 tonn poteter. 40 % går direkte til forbruk i husholdningene, 20 % til industri, 20 % til for og 20 % svinns/ settepoteter.

I menyen for første krigsår tas det sikte på at poteter skal utgjøre 10 % av energien. Dette er ikke urealistisk. Under 2.v.kr. steig potetproduksjonen markert f.eks og var på sitt høyeste 71 % over 39-nivået (range: 14 % - 71 % økning). Det er også viktig å være klar over at poteter gir mye større energimengde pr. arealenheter enn korn.

Forbruket i husholdningene er planlagt fordoblet, dels ved økt dyrking, dels ved reduksjon av leveransene til industrien. Dette er faktisk den del av vår ernæringsberedskap som synes mest realistisk.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Drivstoff.

Vi har tidligere vært inne på hvordan kraftfor og importavhengigheten innebærer store problemer med omsyn til melkeproduksjonen og likedan kjøttproduksjonen. Men det virkelig store problemet i landbruket er avhengigheten av drivstoff, nærmere bestemt diesellole.

Årsaken er åpenbar: mekaniseringen i jordbruket. Mens antall hester er redusert fra ca. 200 000 i 39 er hestebestanden i dag omlag 20 000 hvorav svært mange er ubrukelig til til hardt gårdsarbeid. Samtidig er traktorparken blitt 20-doblet fra krigen og til idag hvor antallet er omlag 140 000. Dessuten nyttes 12 000 selvgående skurtreskere. En svikt i drivstofforsyningen til landbruket vil få store

konsekvenser for størrelsen på bevilningene. En har tenkt seg muligheten av å nytte gassgeneratorer for å erstatte petroleumsproduktene, men dette er bare aktuelt for bensintraktorer. Traktorer som går på diesel, og dette utgjør hovedtygden, vil det koste uforholdsmessig mye å utstyre med gassgeneratorer.

Følgelig vil løsningen måtte bli å sikre jordbruket drivstoff i form av hovedsaklig diesel. I et normalår er det vanlig å regne at jordbruket trenger 120 000 m³ diesellole. Forbruket vil være det samme i krig. Veksthusnæringene derimot som årlig forbruker rundt 115 000 m³, kan ikke regne med forsyninger i krig. Drivstofforbruket i jordbruket utgjør likevel bare rundt 2 % av det totale forbruket av oljeprodukter. Hvordan skal så jordbruket sikres drivstoff?

Tidligere var det avsatt en tankkapasitet hos oljeselskapene på vel 20 000 m³ mens dette nå av budsjettmessige grunner er redusert til 6 000 m³. Men i forbindelse med budsjettforliket i 82 ang. jordbruksavtalen, skjedde noe nytt og interessant. Jordbruksorganisasjonene fikk da gjennomslag for tanken om lagring av diesel på hver enkelt gård. Ordningen trådte i kraft f.o.m. 83, og målet er altså at hver enkel gård skal ha en beredskapslager tilsvarende ett års forbruk. Det skal være egne beredskapstanker, i tillegg til tankene for driftslagrene. Merkostnadene for å knytte slike beredskapstanker til de vanlige, er beregnet til 35 %. For en full utbygging med dagens priser, vil dette koste ca. 200 mill. kr. Utgiftene til tankene skal dekkes ved investeringsstøtte over jordbruksavtalen, og i avtalen for 83 er det satt av 10 mill. kr. for dette. Men det skal jo også diesel i tankene. Utgiftene til oppfylling av tankene dekkes over statsbudsjettet, som er del av bev. til drivstoffberedskapen. Med dagens priser vil det koste ca. 240 mill. kr. å fylle slike tanker tilsvarende ett års normalforbruk. I 83 ble det avsatt 10 mill. kr. til dette formålet, og samme beløp er bevilget for 84. Hvordan bøndene vil følge opp dette tiltaket er uklart, ettersom søknadsfristen for investeringsstøtte var 15. nov. 83.

Med dagens bevilgningstakt vil det altså ta 24 år før hver gård har beredskapslager for ett år. Spørsmålet er imidlertid om ikke ett år er for lite. Kårstad foreslår lagring for 10 år utifra at en krig kan bli langvarig og at en etterkrigstid også vil være preget av oljemangel i mange år. Dette ville i såfall koste 2,4 milliarder. I tillegg kommer tankutgiftene, men jeg antar at det er urealistisk at hver gård skal ha så store lagre, slik at en god del i såfall bør lagres på kommunenivå.

Et energifattig jordbruk vil etterhvert måtte ta hesten i bruk igjen. Men en oppalning av tilstrekkelig med hester vil ta lang tid, og er ikke noe løsning på kort. Derimot peker vel mye i retning av at vi bør øke bestanden av brukshester i fredstid, som et beredskapsmessig tiltak.

Kommentar: Etter mitt (og mange andres) skjønn er sikring av drivstoff til jordbruket et av de viktigste tiltakene overhodet innenfor den s.b. Det har vært reist innvendinger mot gårdsagring i form av at dette vil gi bøndene alle korta på hånda.

i en krigssituasjon: de sitter på maten, og dieselolje.... Dette burde jo få noenhver til å begynne å tenke høyere på spm. om klasseallianser, men det lar jeg ligge her. Jeg ser poenget i innvendinga, men er for gårdslagring, ja for en drastisk økning i bevilgningstakten til dette. Samtidig er jeg veldig for lagring, av drivstoff på kommunenivå, men dette kommer jeg tilbake til. Bare en gang til: spm. om sikring av drivstoff til jordbruket må vi vie stor oppmerksomhet.

Noen andre spørsmål.

Om nevnt er mekaniseringa i jordbruket svært høy. Dette medfører en del andre problemer i tillegg til spm. om diesel. Det gjelder reservedeler og reparasjonskapasitet. Iflg. Rønden finnes det 200 typer landbrukstraktorer av 30 fabrikat i handelen. En del andre typer er importert direkte, andre merker er gått ut av handelen. Det vil derfor kunne oppstå en stor mangel på reservedeler og utilstrekkelig reparasjonskapasitet som vil kunne stoppe maskinparken dersom ikke drivstoffmangelen gjør det. Beredskapsutvalget tar stå ndpunktet at reservedeler må sikres, og det kan vel bare skje ved lagring. Slike lagre er det lite av.

Et annet problem er arbeidskrafta. Sjøl under gunstige omstendigheter vil en ikke kunne opprettholde dagens høye mekaniseringsnivå, jordbruket vil bli mer arbeidskraftkrevende. Dette er et spm. som må løses i forhold til mobilisering, andre nødvendige funksjoner, og er nok tenkt alfor lite på.

Det finnes sikkert også andre problemer enn de som er tatt opp her, men det overlater jeg til landbruksfolka å grave mer på. Jeg går i stedet over til å behandle fisket.

Fiske.

Fangstmengden i norske fiskerier var i 81 2,5 mill tonn. Bruken av fangsten er det redegjort for tidligere. I Ernæringsutvalgets kostseddel er det beregnet at fisk skal utgjøre ca 15 % av energien første året. De slår helt riktig fast at fisk fra fjernere farvann må man se bort fra i en krigssituasjon. Derimot forutsetter de at det skal være mulig å drive kystfiske i et visst omfang og går ut fra en årlig fangstmengde på 750 000 tonn, eller ca. 0,5 kg pr. person pr. dag. Nå regner utvalget bare 200 g. inn i sin kostseddel, jfr. fig 13. Men mye av fisken vil måtte gå til oppmaling til kraftfor også i krigstid, i tillegg kommer svinn o.l. En kan jo diskutere hvor realistiske utvalgets anslag er. Små. vi med 2. verdenskrig lå fangstmengden gjn.sn. på rundt 1 mill. tonn før krigen og sank til 700 000 tonn under krigen, og da var kystfiskebestanden vel og merke en helt annen i dag. Men at fisk vil få en stor plass i kostholdet under krig, og er en verdifull ressur er hevet over tvil.

Men også innenfor fisket er det en del beredskapsmessige "men". Beredskapsutvalget peker sjøl på at det er nødvendig å sikre drivstofforsyningen, sikre tilgangen på fiskeriedskaper ved å beredskapslagre råstoffer, og sikre reparasjoner

av vedlikehold av fartøyer og utstyr.

Innenfor fiskeriene forbrukes det årlig rundt 350 000 m³ oljeprodukter. Såvidt jeg kan se er det ingen egne tiltak for å forsyne fiskeflåten med drivstoff, f.eks. lagre i spesielle fiskerikommuner o.l., utover den generelle drivstoffberedskapsen. Altså et stort og ulest problem, som ikke kan løses ved å gå over til enklere driftsformer. Krigstidsbehovet innenfor fiskeriene antas å ligge på 200 000 m³ oljeprodukter.

Så har vi spm. om fiskeriedskapene. Her har vi faktisk erfaring fra oljekrisen i 73/74. Det oppsto da en generell mangel på syntetiske fibre på verdensbasis. Dette førte til bedre forståelse i fiskerikretser for hvor avhengig vi er av disse oljebaserte råvarene, men lagrene har siden dengang snarere minnet enn øket, på tross av Beredskapsutvalgets innstilling om at slike råstoffer burde beredskapslagres. Årsaken er selvsagt økonomien.

Til slutt vil jeg bare peke på at den generelle nedbyggingen av skipsverftene selvsagt reparasjonskapasiteten av fartøyer.

Den s.b. er altså kommet kort innen fiskeriene, til tross for den store betydningen de er tillagt i en krigssituasjon. For kuriositetens skyld nevner jeg at det ble bevilget 48 000 kr. til s.b. over Fiskeridept.ets budsjett for 84, uten at jeg er helt klar over hva pengene går til.

Kommentar: Desentraliserte lagre av drivstoff i fiskerikommunene er det viktigste s.b. tiltaket innenfor dette området. Her er det ikke engang planer og prosjekter på gang som innen jordbruket. I tillegg kommer kravet om lagring av råstoffer til fiskeriedskaper. Når det gjelder tidsrommet det bør lagres for, vises til det som er sagt om landbruket.

Noen andre viktige varer.

Sukker. Norge er helt avhengig av import av sukker, derfor har det vært mye prat om lagring. Årsforbruket i Norge har de siste årene ligget omkring 150 - 160 000 tonn. Det finnes lagre på 5 270 tonn farin, hovedsaklig lagt opp i perioden 77/79. I tillegg finnes 1,2 mill. pakker å ½ kg. raffinade, dvs 600 tonn. Handelsdeptets målsetting er lagre på 25 000 tonn, og foreslo i forb. med langtidsprogrammet 82-85 (som aldri ble beh. som forutsatt i S.) å øke disse med ytterligere 20 000 tonn. Men lagrene er like store de.

Salt. Dette er også et vareslag som må importeres i sin helhet, i alt 150 000 tonn årlig, hvorav halvparten går til fiskeriene, mens ca. 8000 tonn går til husholdningene. Dette er beredskapsmessig et enormt problem. Det finnes ingen lagre av salt i Norge. Tenker vi på problemer med elektrisitetsforsyningen, sanns opphør av frossenfiskprod. osv. er det klart at salt vil være uunverlig i konserveringen av både fisk og kjøtt. Desentraliserte lagre for lang tid er løsningen, og til en forandring vil det ikke koste mer enn noen få hundre mill. kr.

Noen sammendrørende kommentarer vedr. ernæringsberedskapen.

Den norske selvbergingssevnen er som vi har sett lav, og den beste beredskapsarbeidet ligger kanskje i å styrke den. Samtidig er det klart at det uansett må iverksettes omfattende beredskapstiltak.

Det interessante med Ernæringsutvalget er at de mener det er mulig å planlegge for full norsk selvforsyning i en krigssituasjon. Samtidig som de peker på en del onleggingsiltak, peker de ut en rekke beredskapsmessige tiltak som forutsetning for å nå målet de anser realistisk. Hvis vi går tilbake og ser på disse (a.2), ser vi at svært få av dem er oppfylt. Særlig synes jeg spm. om drivstofftilførselen er et springende punkt, men også andre innsatsfaktorer ligger langt bak utvalgets forslag. Vurdert opp mot dette er den norske ernæringsberedskapen slett, og hvis ikke noe gjøres, må vi sannsynligvis regne med at sult vil bli et aktuelt problem i Norge i en krigssituasjon som strekker seg noe ut i tid. Dette er utgangspunktet.

MILJØ-BEREDSKAP.

Grunnen til at jeg behandler dette her, er at programmet, som er delprogram 2, omfatter drikkevannsberedskapen (de andre områdene er renovasjon og forurensning, behandles ikke for ikke å sprengte alle rammer). Ettersom Norge er rikt på drikkevann, er dette et område som ofte vies liten oppmerksomhet. I Norge finnes det ca 500 store vannverk som forsyner mer enn 1000 innb. og ca 1000 mindre vannverk som forsyner mindre lokalsamfunn. Problemet er at de fleste større steder ikke har alternativer og at den eksisterende vannforsyning er dårlig sikret. I krig kan drikkevannsforsyningen vår bli rammet av:

- radioaktivt nedfall
- kjemiske (evt. biologiske) stridsmidler.
- forurensning av nedslagsområder for nedbør og vassdrag pga kamphandlinger.
- angrep på større vannverk.
- ødeleggelse av elektronisk og elektrisk utrustning pga EMP.

Vannforsyningen vår er dårlig sikret mot slike trusler. Det vil bli viktig å kunne desinfisere vannet, lagrene for slike midler er små, og vil raskt gå tomme. En kunne ha anvendt grunnvann i større grad enn nå, fordi forurensninger (både radioaktive og kjemiske) blir filtrert bort. I Norge kommer bare 10% av drikkevannet fra grunnvann. Tilsvarende tall er for Danmark 100% og Sverige 40% (dette har selvsagt også andre grunner enn beredskapsmessige). En kunne også tatt inn drikkevann under temp.-sprang i sjøen, mulighetene er gode, men det praktiseres lite i Norge. I 53 ble det avgitt en innstilling om bedring av vår vannberedskap, men

skulle komme med forslag til forbedring av beredskapen.....

Kommentar: Økt utnyttning av grunnvannet, større lagre med desinfeksjonsmidler, beskyttelse mot EMP, alternative vannkilder for de større stedene er sentrale krav i forb. med en drikkevannsberedskap som er ytterst mangelfull.

ENERGI-BEREDSKAP.

Dette er delprogram 4, og omfatter olje, gass, elektrisk kraft, kull og koks og ved, torv og flis. Etter ernæringsberedskapen sannsynligvis det viktigste området innen vår øk.b. Men først en kort oversikt over energiforbruket i Norge.

Fig 12 viser hvordan det samlede energiforbruket (de ulike energibærerens energiforbruk omregnet til PJ, petajoule) fordeler seg på ulike næringer. Fig 13 viser andelen av de ulike energibærerens av totalforbruket. I del A representerer tallene den energien de ulike energibærerene vil gi dersom de ble utnyttet 100 %. Det tas altså ikke hensyn til svinn hos forbrukeren. Forsøker en å korrigere for dette, får en tall som framgår av del B. Dette er anslag utfra antatte bruksvirningsgrader ved de forskjellige energibærerene, og tallene er derfor usikre og mer å regne som grove anslag. Fig 14 viser hvordan elektrisitetsforbruket fordeler seg på ulike næringer. Fig. 15 viser hvordan forbruket av petroleumsprodukter (inkl. propan og butan) fordeler seg på de ulike næringene, sammenstillingene er mine egne. Denne tab. trenger noen kommentarer. For det første er energisektoren holdt utenfor. Dette fordi tallene er hentet fra energiregnskapet, og energibærere som forbrukes for å produsere energi må da trekkes fra. Utenriks sjøfart har jeg trukket ut fordi dette er stort sett tungolje som forbrukes utenfor landets grenser. Luftfarten er også holdt utenfor, dels av samme grunn og dels fordi drivstoff til utenlandske flyselskaper kjøpt i Norge inngår i disse tallene. Det som er viktigere er imidlertid posten transport osv. I denne tabellen fordeles drivstoff til maskiner, kjøretøy osv. på de ulike næringene. Posten transport osv. omfatter derfor stort sett kollektivtransport, innenriks sjøfart, og post/tele. Dersom en er interessert i hva som samlet går til transportformål (uansett innenfor hvilken næring og inkl. privatbilbruk), kan en få ut disse tallene fra energivarebalansen, og vi finner at omtrent 38% av petroleumsproduktene går til transportformål (se f.ø. nærmere under avsn. om transportberedskap).

Jeg kommenterer ikke tallene nærmere, enhver kan lese betydningen av oljeprod. og el.kraft utfra tabellene.

Fig 12. Innenlandsk energiforbruk i PJ og% 1981. Kilde:Energistatistik 1982, s.38.

Næring	forbruk i PJ	Prosent
Landbruk og fiske	25	3,7
Kraftintensiv ind.	191	28,2
Annen industri	116	17,1
Andre næringer	169	24,9
Private husholdninger	177	26,1
Totalt	678	100,0

Fig.13 Energibærernes andel av totalt energiforbruk% A:etter det teoretiske energiinnhold levert til forbruk. B:Regnet som nyttiggjort energi. Kilde:Som fig 12, s.30.

Energibærer	1970	1981
A:		
Petroleumsprodukter	52,8	43,1
Elektrisk kraft	37,2	45,9
Fast brensel og gass	10,0	11,0
B:		
Petroleumsprodukter	39,4	27,4
Elektrisk kraft	50,6	62,0
Fast brensel og gass	10,0	10,6

Fig 14. Elektrisitetsforbruk fordelt på ulike næringer% Kilde:Som fig 12.

Næring	Prosent
Landbruk og fiske	0,7
Kraftintensiv industri	35,5
Annen industri	27,5
Andre næringer	17,5
Private husholdninger	30,7

Fig. 15. Forbruk av petroleumsprodukter (inkl.LPG) etter næring i 1981, eksklusiv energisektoren, utenriks sjøfart og luftfart.

Næring	Petroleumsprod. 1000 tonn	Prosent av totalforbruket.
Jordbruk og skogbruk	206	2,9
Fiske	341	4,8
Industri og bergverk	2416	34,3
Bygg og anlegg	324	4,6
Transport,post,tele	1053	14,9
Private husholdninger	1683	23,9
Andre næringer	992	14,1

For å komplettere bildet nevner jeg at forbruket av oljeprodukter har vært synkende de siste årene. Det nådde toppen i 77 med 9,9 mill m³ mens det i 82 var ca. 7,7 mill m³ (hhv. 8,3mill tonn og 6,5mill tonn). Forbruket i 83 er sannsynligvis i underkant av 82. Det er særlig parafin og fyringsolje nr.1 som det forbrukes mindre av. Jeg går så over til å behandle de ulike energikildene og begynner med oljen.

Oljeberedskapen.

Utgangspunktet for oljeberedskapen er forsåvidt grei nok:"Under krig kan det ikke regnes med noen oljeproduksjon i Nordsjøen." (St.m.77, 80/81.). Målet som er vedtatt er formulert slik i st.m.:"(at) vi med egne beholdninger og egen produksjon kan overleve et års tilførsels-svikt under forutsetning av at store forbruksbegrensninger iverksettes, mens det samtidig i spredte og/eller sikrede lagre opprettholdes tre måneders dekning av totalforsvarets krigstidsbehov. Når lagre for 3 måneders krigstidsbehov er etablert, bør beholdningene søkes videre utbygget. Under planleggingen skal det tas hensyn til muligheten for å anvende andre energiformer"(s.35).

Målsettingen på 3 mnd.s krigstidsforbruk er i samsvar med NATO-målsettingen, og må ikke blandes sammen med IEA's 90 dagers målsetting (her regnes råoljelagrene inn og det stilles ikke krav til lagring i sikrede anlegg).

Det er svært vanskelig å få oversikt over sit. i oljeberedskapen, en vesentlig grunn er vel at en del opplysninger er gradert. Det kan derfor være mindre feil i tallmaterialet i det følgende, det kan være ufulstendig osv. Men hovedpunktene i det som presenteres er utvilsomt korrekt. Alt er hentet fra åpne kilder.

Det første problemet som melder seg er: hvor stort er krigstidsforbruket, som vi altså skal ha lagre for 90 dager av? I Beredskapsutvalgets innstilling sies det at planleggingen har vært basert på 50 - 60 % av fredstidsforbruket. I st.m. 77 sies det at en dags krigstidsforbruk i 80 ble anslått til 70 % av normalforbruket pr. dag i fredstid. Utvalget for olje- og energiberedskap sa i 76 at 90- dagersregelen er ment å dekke militært forbruk + 60 % av fredstidsforbruket. Kårstad velger å gå utfra at krigstidsforbruk=fredstidsforbruk (rett nok vil en del normalt oljeforbruk gå ned, men i tillegg kommer altså Forsvarets forbruk). Egentlig kan vi vel ikke si at et spesielt tall er riktig, usikkerhetene er store. Men at Kårstad tar godt i, tror jeg nok er ganske sikkert. Vel, la det være med det.

Bare en ting til før vi ser på status:Hva ligger i "sikrede" anlegg? Lagre i fjell regnes som sikrede. Av de frittstående tankene, regnes en del med å bli ødelagt, mens resten regnes som sikret i kraft av sin

spredning og delvis fordi noen av dem er nedgravd.

Inntil for få år siden bestod vår s.b. på oljeområdet av oljeselskaperenes kommersielle lagre av oljeprodukter. Staten har bidratt til å sikre disse anleggene mot skader ved krigshandlinger og sabotasje helt fra 49. Totalt har det i disse årene blitt investert ca 100 mill.kr. til dette formålet. Vel tredjeparten av lagerbeholdningene ligger i oljeselskaperenes sikrede anlegg. Oljeselskaperenes lagre har iflg. st.m. 77 variert mellom 74 og 93 dagers normalforbruk, i tillegg kommer beholdninger for 25 - 30 dager hos forhandlere og forbrukere. Men dette er såvidt jeg skjønner totallagrene (inkl. råolje). I 81 hadde oljeselskaperene ferdigprodukter på lager for 69 dagers normalforbruk, og råolje tilsvarende 30 dagers forbruk av raffinerte produkter (det siste teller ikke med i NATO-målsettingen).

I de siste årene har staten engasjert seg direkte i oljelagringen i bygging av beredskapslagre og dette omfatter Ekeberganlegget i Oslo, et anlegg i Harstad- og et i Namsosområdet. I de to første tilfellene dreier det seg om utvidelser av lagre bygget av oljeselskaperene, det siste er utvidelse av et militært lager. Når statens andel av disse lagrene er oppfylt, vil en - sammen med oljeselskaperenes lagre - ha nådd 90-dagers målsettingen med unntak for Østlandsområdet. Hvor ligger så disse sikrede anleggene. Fig 18 er hentet fra Kårstad, s.84.

Fig 16. Lagringskapasitet for olje i fjellanlegg. Den reelle lagerbeholdning er 40 - 50 % av kapasiteten (tilsv. 60% for de tre statlige anleggene).

Lagringssted	Råolje (m ³)		Produkter (m ³)	
	Totalt	i fjellrom	Totalt	i fjellrom
Ekeberg (oslo)	---	---	---	240 000
Shell (Tananger)	260 000	220 000	315 000	43 000
Esso (tønsberg)	520 000	---	450 000	---
Rafinor (Mongstad)	580 000	580 000	580 000	322 000
Ålesund (Humla)	---	---	100 000?	100 000?
Trondheim	---	---	100 000?	100 000?
Namsen	---	---	100 000?	100 000?
Harstad	---	---	100 000?	100 000?
SUM	1360 000	800 000	1745 000?	1005 000?

Utifra den oppfyltingsprosenten som framgår av tekst til fig 18, finnes det vel 600 000 m³ raffinerte produkter i fjellanleggene. Legger vi så til det som er "sikret" i kraft av sin spredning, kommer en fram til

det tallet som stort sett går igjen i ulike kilde: Norge har omlag lagre for knappe 50 dagers krigsutholdenhet i sikrede anlegg. Det mangler altså rundt 500 000 m³ sikrede lagre for å nå NATO-målsettingen. Inkludert i tallene er lagre for Sjø- og Luftforsvaret tilsv. ca 45 dagers nasjonalt forbruk. (dette er Kårstads beregninger som også samsvarer med tall fra DS8).

Jeg må si en (god) del mer om den statlige oljelagringen. Som sagt er staten engasjert i Ekeberg-, Harstad- og Namsenanleggene. Ifølge "Landsplan for sikring av drivstofforsyningen" (visstnok utarbeidet i 79, jeg har ikke lest den, nesten umulig å få tak i denne typen dok.), foreslås det å bygge 12 nye prosjekter av varierende størrelse. Først når disse er ferdigbygget og fylt opp, kan en si at 90-dagersmålsettingen med tilfredsstillende geografisk spredning er nådd. Men bevilgningene har ført til at det er små utsikter til at dette blir nådd innen overskuelig framtid. Jeg nevnte at med oppfylning av de tre statlige anleggene vil målet være nådd med unntak av Østlandsområdet. Utfra dette har det vært lagt planer om bygging av nye lagre i Skien- og Moelvenområdet. Disse prosjektene ligger på is pga manglende bevilgninger. Det eneste "nye" er at det på budsjettet for 84 er avsatt midler til statlig overtakelse av Humla-anlegget ved Ålesund, men det er jo ikke noe nytt anlegg.

Men så langt har jeg bare snakket om den statlige lagerkapasiteten, en helt annen sak er oppfylningen av lagrene.

Som tidligere nevnt er oljeselskaperenes lagre i sk. sikrede anlegg kun 40 - 50 % oppfylt. Tendensen for oljeselskaperenes lagre er dessuten noe synkende utfra rene kommersielle interesser (økt omslagshastighet på kapitalen).

Oppfylning av statlige sikrede lager startet såvidt i 79. F.o.m. 80 ble det innført en egen avgift på visse oljeprodukter som skulle brukes til oppfylning av de tre statlige lagrene. Pga. nedgang av salget og visse andre forhold har imidlertid bevilgningene (som eg. altså ikke er bev.) sunket sterkt. Fig 17 viser bevilgningene til oljelagring de siste årene.

Fig.17. Bevilgninger over statsbudsjettet til lagring av raffinerte oljeprodukter. Kilde: SB4/83.

Budsjettår	Bevilgninger mill.kroner
1979	4,6
1980	75,0
1981	54,0
1982	60,0
1983	46,5
1984	19,5
Totalt	259,6

Tallene i fig 17 må vi stadig huske er nominelle tall, prisstigningen på oljeprod. har vært større enn den generelle prisstigning siste årene. Av bevilgningene for 83 og 84 går som vi husker fra ernæringsberedskapen 10 mill.kr. til gardslagring i jordbruket.

Olje-og energideptet sier i sitt budsjettforslag at de tre sentrale lagrene vil være 60 % oppfylt i 84 og at det da vil gjenstå å fylle opp for 180 mill.kr. utfra dagens priser. Bevilges ikke mer enn i 84 (9,5 mill.kr.) vil det altså ta rundt 20 år å fylle opp de tre lagrene og fortsatt vil ikke 90-dagersmålsettingen være nådd for hele landet, langt mindre den begrensede målsettingen om geografisk spredning.

Svakhetene ved de sk. sikrede anlegg.

Den første innvendingen er at lagrene er svært sentraliserte. Dette betyr at de vil ligge langt fra forbrukerne og være avhengig av et inntakt transportnett for distribusjon til brukerne. At Harstadenlegget når det er oppfylt vil dekke 90 dagers forbruk i NNorge er til liten trøst for folk i Kirkenes eller Mo. En annen sak er at store anlegg selvsagt vil bli viktige krigsmål. Selv om de ligger i fjell, vil f.eks. bruk av varige stridsgasser (for ikke å snakke om a-våpen) med ett kunne ødelegge store deler av drivstofflagrene våre. Men fjellanleggene er selvsagt også sårbare for konvensjonell bombing: Fjellanleggene er avhengig av kaier, rørledninger, lastestyr osv. for å kunne laste og losse skip og tankbiler effektivt. Dette kan selvsagt ødelegges med konvensjonelle midler. Rett nok finnes det endel reservemateriell, men dette er stort sett ikke prøvet og en har ingen garanti for at utstyret som er relativt komplisert vil fungere.

Som ikke alt dette er nok kommer at endel av våre såkalte sikrede reserver slett ikke befinner seg i fjellanlegg, men i tankanlegg i dagen som er sikret i kraft av sin spredning. Kårstad angir at ca. 400 000 m³ av dagens kanskje 1 mill m³ er "sikret i kraft av sin spredning" og påpeker at dette er mye et mentalt knep, selv om det er en viss realitet i det.

Det eneste logiske ville jo være å desentralisere lagrene drastisk, helt ned på kommunenivå. Innvending er selvsagt at dette blir mye dyrere, men dette er ikke noe godt beredskapsmessig argument. Kårstad påpeker imidlertid at utgiftene til lager kun utgjør 15-20 % av totalkostnadene i oljelagringen, og fordelene med større spredning er åpenbare. I tillegg vil en desentralisering selvsagt støte mot oljeselskaperens interesser, de vil ha lagrene der det er øk. lønnsomt for dem. Dette kan heller ikke være avgjørende, og ettersom oljeprod. jo har nærmest ubegrenset lagringstid trenger lagrene ikke å være rullerte.

Hvor mye olje bør lagres?

Dette spørsmålet er ikke så helt enkelt å svare på utover at myndighetenes 90-dagersmålsetting er en svært lav målsetting. Kårstad har et resonnement på dette der han kommer fram til et forslag om lagre for 1 1/2 års normalforbruk. I dette tallet ligger innebygd 10 års lagring av dagens forbruk innafor jordbruket og en varierende prosentdel av normalforbruket innen fiske, transport og industri i 10 år med visse modifikasjoner. Ettersom han går ut fra et normalforbruk på 9 mill tonn, kommer han fram til at det bør lagres 13,5 mill tonn raffinerte oljeprod. Han kostnadsberegner dette til 16 milliarder kr. til nye oljeprod og 4 milliarder kr. til ny lagerkapasitet.

Dette standpunktet blir skarpt kritisert av en viss hr. Reusch i SB 4/83. En ting er at han hevder det er totalt urealistisk. En annen er at han for det første hevder at krigstidsforbruket ikke vil være lik fredstidsforbruket slik Kårstad går ut fra (han opererer med 50%),. For det andre påpeker han at fredstidsforbruket i dag ikke er 9 mill tonn som Kårstad går utfra, men 6,5 mill tonn i 82 og sanns. noe lavere i 83. På det siste punktet har Reusch rett. Han kostnadsberegner dessuten Kårstad 13,5 mill tonn til 31 milliarder kr. ekskl. avgifter og 45 milliarder inkl. avgifter. I tillegg kommer ny lagerkapasitet. Forskjellen i beregninger kommer vel av at Kårstad kostnadsberegner nye oljeprod. som må lagres, pluss prisstigning. Vel, vel. Hva bør vi gå inn for? Det er jo ikke så lett å si. Jeg har stor sans for Kårstads resonnement, selv om jeg nok tviler endel på at krigstidsforbruk=fredstidsforbruk. Et rimelig krav (mer som et alternativ til myndighetenes mål) kan vel lagring av prod. tilsvarende 1 års normalforbruk være. Det skulle i så fall bety 6,5 mill. tonn og utfra Reusch's tall komme på rundt 15 milliarder kr. ekskl. avgifter. Fra dette går selvsagt allerede lagrede produkter, i tillegg kommer ny lagerkapasitet. Tallet skulle derfor ikke være så helt ueffent.

Forsvaret og NATO.

Innledningsvis pekte jeg på at Forsvaret etter ganske kort tid vil ha behov for drivstofforsyninger fra det sivile. Disse er i stor grad forhåndsrekvidert, men er et forhold som må tas med når vi vurderer lagrene. Vel så viktig er NATO som representerer et stort usikkerhetsmoment. I krigstid skal nemlig NATO's oljeorganisasjon NWOO fordele oljeprodukter utfra medlemslandenes behov. Teoretisk sett vil Norge kunne få olje fra NATO, men dette synes svært usannsynlig (transportforhold i tillegg til den generelle knapphet/mangel som vil eksistere). Invertfall er ikke slike forsyninger noe å kalkulere med i s.b.sammenheng. Snarere må vi kanskje tenke på det motsatte: NWOO kan selvsagt tilsvarende hente ut olje fra norske lager til andre land.

Jeg kan ikke se at NWO skulle være til noen fordel for oss.

Erstatte oljen?

Innleavingsvis ble det referert at det inngår i målsettingen å kunne erstatte oljeprodukter med andre energibærere. Dette kommer jeg mer tilbake til seinere. Her bare at det er utviklet en prototype på en gassgenerator som skal kunne erstatte bensin til kjøretøyer. Dette hadde også et visst omfang under krigen der 18 500 biler og rundt 300 traktorer med vekslende hell nyttet gass. Problemet er bare at det meste av tyngre kjøretøyer og f.eks. traktorene går på diesel, og her er det meget vanskelig å nytte gass. Men innenfor oppvarming og tildels energi vil vel en del kunne gjøres.

Noen oppsummerende kommentarer vedr. oljebereidskapen.

Norge har i dag en målsetting på å lagre raffinerte oljeprod. for 90 dagers normalforbruk.

I dag har vi lagre for knapt 50 dager i "sikrede" anlegg, men kanskje så mye som 40% er "sikret i kraft av sin spredning".

Oljelagrene er sentralisert til få store lager som vil være ytterst sårbar i krig og skape store vansker med å få oljeprod. fram til forbrukerne.

Bevilgningene til oljelagring er for sterkt nedadgående og med dagens bev.takt vil det ta rundt 20 år å fylle opp de tre sentralanleggene, og fortsatt vil ikke 90-dagersmålsettingen være nådd.

- Vi bør kreve:
- Målsetting på i første omgang 1 års normalforbruk.
 - Lagrene må desentraliseres til kommunenivå (evt et par-tre komm. sammen).
 - Raskere takt i lagringen, kanskje det viktigste området innen s.b. Finansiering må vurderes.
 - I første omgang må gårdslagringen innen jordbruket og lagre i fiskerikommuner prioriteres.(jfr.tidligere).

ELEKTRISITET.

Forbruket av elektrisk kraft har vært jevnt økende i Norge. Netto sluttforbruk økte fra 51 305 GWh i 1970 til 77 789 GWh i 81, eller en gjennomsnittlig årlig økning på 3,9%. Det meste av denne kraften forbrukes i industrien, samt av private husholdninger som det framgår av fig.13 s.32 b. Disse sektorene forbruker tilsammen vel 80% av elektrisiteten.

Norge er også selvforsynt med elektrisk kraft. Norge har i alt 645 kraftstasjoner i 81. Det meste av kraften produseres i store vannkraftverk, hvor kraftstasjonene er plassert dypt inne i fjell. Men vi har

også en lang rekke mindre kraftverk. Selv om noen av dem er nedlagt opp igjennom årene, er faktisk en del blitt modernisert og satt i fornyet drift de senere årene.

Behovet for elektrisk kraft under en krig er ikke vurdert, iallfall i tilgjengelige dokumenter, men Kårstad opererer med et behov på 60 % av fredstidsbruket.

I utgangspunktet er elektrisiteten en stor styrke for oss, og det er da også gjort en god del beredskapstiltak på dette området. Men El.forsyningen består ikke bare av kraftstasjoner, men også dammer, rørgater, transformatorstasjoner, ledningsnett, fjernstyringsanlegg. Alt dette kan selvsagt rammes under krig. En opprettholdelse av elektrisitetsforsyningen krever derfor en stor reparasjonskapasitet med materiellreserver, reservedeler og reparasjonsmidler. Det er laget en plan for innkjøp av reservemateriell for 50 mill. kr. Staten skal dekke halvparten, kraftselskapene den andre halvparten. I perioden 78 - 83 er det bevilget 20 mill. kr. og for 84 er det avsatt 2,5 mill.kr. Dette betyr at det gjøres en del også her (Kårstads opplysninger om dette s.84 er såvidt jeg kan skjønne feilaktig, han sier bev. opphørte i 80).

Et stort problem er imidlertid antall nødstrømsaggregater. Uansett om en kan opprettholde en høy kraftprod. vil det nok bli uregelmessigheter med hyppige strebrudd. Det er derfor stort behov for nødaggregater i spesielt viktige bedrifter, sykehus osv. Situasjonen her er nedslående. En rapport fra DSB, referert av Kårstad oppsummerer:

- Sivilt. beskjedne beholdning er 30 år gamle, reservedeler kan vanskelig skaffes.
- De store sykehusene har nødstrømsdekning for mellom 30-50% av det daglige behov. Noen mindre sykehus har også nødaggr., men de er ofte for små og for gamle.
- Ca.1/4 av FRIONOR's medlemsbedrifter har nødaggr.
- Av Fryseriforeningens 133 medl.bedr. har bare noen meget få n.aggr.
- I Colonialgrossistenes Forening er det 43 medl. Ingen har nødaggr.
- 1 av 23 havnesiloer med import av korn og kraftfor har nødaggr.
- 1 av 10 handelsmøller som maler matkorn har nødaggregat.
- Ingen av de 200 bygdemøllene har nødaggregat.

Et siste problem, som kan bli enormt: Elektrisitetsforsyningen har ikke interessert seg for beskyttelse mot EMP etter at det er klart at vanlige lynnedslagsbeskyttelse ikke er tilstrekkelig.

Kommentar: Vi har gode muligheter til å opprettholde en brukbar el.forsyning, og sanns. kan den også overta en del av oljeprod.forbruket (oppvarming o.l.). Imidlertid må reparasjonskapasiteten videre utbygges, beholdningene av nødstrømsaggregater må økes drastisk, og en burde nok tenke noen tanker om EMP. Men alt i alt er sit. ikke så dårlig på dette området som på de fleste andre.

KULL OG KOKS.

Vi forbruker årlig bortimot 900 000 tonn kull i Norge. Den eneste kullproduksjonen foregår på Svalbard hvor det siste årene har blitt produsert 400 - 450 000 tonn (kullreservene er beregnet til omlag 30 mill. tonn). Resten importeres, vesentlig fra Polen, USA og Storbritannia. Godt under 100 000 tonn av Svalbard-kullet eksporteres.

Forbrukerne av kull er først og fremst Norsk Koksverk som i 81 forbrukte 431 000 tonn eller knapt halvparten. Resten brukes av industrien i prod. av kjemisk/tekniske produkter, ferrolegeringsindustrien og i stålindustrien (råjern). Dessuten har Norcem de siste årene i økende utstrekning nyttet kull i stedet for olje siste årene (127 000 tonn i 81).

Det årlige forbruket av koks ligger på 700 - 800 000 tonn. Koksverkets produksjon er på knapt 350 000 tonn, mens rundt 90 000 tonn går til eksport, slik at den innenlandske produksjonen dekker rundt 35% av forbruket innenlands. I 82 ble det importert 463 000 tonn, vesentlig fra Storbritannia, V-Tyskland og Frankrike.

Den største forbruker er Norsk Jernverk som avtar det vesentlige av Koksverkets produksjon. Ellers er forbrukerne stort sett som for kull. Forbruket av koks til boligoppvarming har vært jevnt synkende og ligger nå på 35 000 tonn. Sentralvarmeanlegg basert på koks er praktisk talt ute av bildet.

Et viktig moment er at det meste av produksjonen til den kulle og koksforbrukende industri (med Norcem som unntak) går til eksport. Industrien ligger inne med lager for 2-3 mnd. forbruk. På bakgrunn av disse lagrene, samt at koks ang. kan erstattes av elektrisitet i boligoppvarmingen er myndighetenes standpunkt "ikke å ville foreslå spesielle beredskapstiltak på dette felt".

Kommentar: Jeg vet ikke jeg, men ser ikke dette området som den store kampsaken. Disse energibærerne betyr relativt lite, vi har ingen fastlandsproduksjon og selv om det kunne vært en fordel med større lagre, er dette tatt med først og fremst for fullstendighetens skyld.

VED, TORV OG FLIS.

Dette er et langt mer interessant punkt. Det forbrukes i Norge (81) ved-tilsvarende knapt 700 000 tonn oljeekvivalenter (toe). Av dette brukes vel 40% i industrien, resten i private husholdninger. Forbuket privat tilsvarte i 81 2 mill m^3 ved (fast mål).

Hva så med ressursene. Dersom hele tilveksten i norske skoger avvirkes med stamme, greiner og røtter til energiformål vil dette utgjøre rundt 20 mill. m^3 , tilsvarende ca. 40 TWh eller knapt halvparten av el. forbruket. Nå vil jo mesteparten av rundvirket gå til industriformål, og under "normale" forhold vil der være ved tilsv. 3 mill m^3 .

En annen meget viktig ressurs er brenntorv, som ikke utnyttes i Norge i dag. Produksjonen kan imidlertid settes i gang i løpet av kort tid. Det finnes lagerressurser på omlag $1,5 \times 10^3$ tonn av brenntorv i tørrvekt. Dette tilsvarer teoretisk omlag 4900 TWh som teoretisk vil kunne dekke energiforbruket i 32 år. (Kårstad s.98, fig.4.11).

Poenget her er at ved og torv er en stor ressurs i energiløymed som i dag av ulike årsaker langt fra utnyttes fullt. Særlig betyning innen boligoppvarming.

Men også her er det problemer: Først og fremst at ved og torv må brennes et sted. Påbudet om at alle hus/leiligheter skulle ha skorstein ble opphevet for 20 år siden for å styrke den sosiale boligbyggingen. Større fyringsanlegg nytter stort sett olje eller elektrisitet, som ikke kan konverteres til ved/torv-forbrenning.

Svenskene har hatt en helt annen praksis på dette området. De planlegger å ta i bruk ved og etterhvert torv i stort omfang. Det finnes svært mange ~~førrevarmingsanlegg~~ varmesentralen som lett (eller for noen etter en del besvær, men tegninger foreligger) som kan konverteres til ved/torv. Enkelte anlegg fyres alt i dag i perioder på ved fra husravingsprosjekter.

KOMMENTAR: Tiltakene som bør settes i verk er greitt påpekt av Beredskapsutvalget:

- endre byggeforskrifter slik at bolighus blir pålagt å ha alternative fyringsanlegg.
- forberede utvidet bruk av fast brensel til husoppvarming, herunder produksjons- og distribusjonsplaner for dekning av krigstidsbehovet av ved og torv.

Denne innstillingen ble som kjent avgitt i 79, og lite har skjedd siden.

TIL SLUTT: Jeg har gått igjennom situasjonen når det gjelder energiberedskap ganske grundig fordi dette er svært viktig. Det største problemet er altså oljeberedskapen. Her drives det etter en feil politikk og omfanget er altfor lite. Innafor el. er det reparasjonskapasiteten og nødaggregater som er store problemer, mens det er gjort en del. Det skulle jammen bare mangle ettersom planen er at el. skal overta oljens funksjoner der det er mulig. Videre er altså ved/torvbrenning undervurdert. Her skulle ligge mye materiale som vi kan bruke. Problemet vi vil støte på er selvsagt at den omfattende oljelagringen som foreslås koster svært mye. Samtidig er jo Norge i den unike situasjonen at vi har store reserver. Noen burde tenke på hvordan dette kan utnyttes i beredskapen for oljeprodukter.

SAMFERDSELSBEREDSKAP.

Det skulle være nødvendig å argumentere for hvor viktig det er i et land som Norge at samferdselen kan fungere også i krigstid, jeg bare minner om det. La oss først se hvordan gods-ogpersontrafikken fordeler seg på de ulike transportmåtene, se fig. 17.

Fig.18. Innenlandsk person- og godstransport etter transportmåte, 1981. Kilde: Statistisk Årbok 1983 s.208/209.

Transportmåte	Passasjerkilometer millioner (%)	Tonnikilometer(gods) millioner (%)
Sjøtransport	634 (1,6)	8 895 (56,5)
Jernbanetransport	2769 (7,0)	1 650 (10,5)
Vegtransport	34649 (87,5)	5 132 (32,6)
Lufttransport	1535 (3,9)	15 (0,1)
Tømmerfløting	—	51 (3, 2)
Totalt	39567	15 743

Vi ser altså hvordan vegtransporten dominerer innenfor persontrafikken, mens, kanskje overraskende, er det fortsatt sjøtransporten som dominerer godstrafikken.

Ettersom vi tidligere har snakket om energiforsyningen, kan det være interessant å se på forbruket av ulike energibærere innenfor de ulike transportmåtene. Det framgår av fig.18

Fig.19. Energiforbruket fordelt på ulike transportmåter. Kilde: Energi-statistikk 1982 s.24/25.

Transportmåter	Bensin	Parafin	Mellomdest. ¹ 1000 tonn	Tungolje	Elektr.kraft Milli kWh
Banetransport	—	—	17	—	662
Lufttransport	92	282	—	—	—
Vegtransport	1347	—	588	—	—
Kysttransport	—	—	265	93	—

1: Mellomdestillater. Etter her hovedsaklig dieselloilje.

Innenfor s.b. omfatter transport, el. eg. samferdsel delprogram 6. Jeg går kort igjennom de ulike områdene. (unntatt post og telekomm.)

Vegtransport.

I Norge fantes det i 82 i alt 1,52 mill.biler, fordelt på 1,34 mill. privatbiler, 14 152 busser, 85 532 varebiler og 80 924 lastebiler. Hovedtyngden av persontrafikken foregår med privatbiler (29 168 pass.km, jfr.fig 17).

I forhold til en krigssituasjon er det derfor rikelig med kjøretøyer å ta av. Ca.37 000 biler, hovedsaklig lastebiler blir rekvirert av militæret, + noen tusen til andre formål bla s.f. På grunn av disse

rekvisisjonene regnes det med at det i en overgangsperiode vil oppstå lokale underskudd på lastebiler i Nord-Norge og på Sørlandet.

Ellers er det ikke kjøretøylene, men drivstoff, reservedeler og reparasjonskapasitet som er knapphetsfaktorene.

- drivstoff. Beredskapssit. er gjennomgått i detalj tidligere. Her bare litt til om erstatningsdrivstoff. I 78 fikk beredskapsmyndighetene overta, vederlagsfritt, konstruksjonstegninger og materialspesifikasjoner for generatorer for lastebiler, traktorer og personbiler fra svenskene som hadde nyttet mellom 15 og 20 mill. sv.kr. på å utvikle dem. Raufoss ammunisjonsfabrikk har vurdert mulighetene for slik produksjon i Norge, og de konkluderte med at det var mulig med slik produksjon i krig. ~~For~~ ^{hvis} ~~det~~ ^{ikke} hadde det nødvendige verktøy ville leveransene kunne starte etter 1 år, med slikt verktøy etter 6-7 mnd. Anskaffelsesomkostningene for verktøy dreier seg om 12 - 20 mill. kr. avhengig om det satses på produksjon ved 1,2 eller 3 bedrifter. I tillegg kommer evt. lagringsbehov for materialer. Det utprøves nå 2 prototyper på slik gassgenerator. I tillegg har FFI arbeidet med å utnytte trekull til gassgeneratorer. Anslagsvis vil det ta 2 år å utstyre 60 000 biler med gassgeneratorer. Problemet er imidlertid dieselskjørstøyer.....

- reservedeler. Dette er et stort problem. Det er imidlertid nå igang en viss lagring ved at det er inngått avtale med noen av de største laste- og varebilimportørene om beredskapslagring av reservedeler. Staten eier ikke lagrene, men dekker rente- og adm.utgifter som påløper. Fra 80 er det bevilget rundt 2 mill. kr. hvert år til dette formålet. ^{de tilsvarende 7,5 mnd. forbruk i 82.} Fortsatt er det imidlertid for små lagre av reservedeler, - reparasjonskapasitet. Bilverkstedspersonell er bare i meget liten grad fritatt ved mobilisering. (tilsvarende er bare 6500 mann av 115 000 sysselsatte i landeveistransporten fritatt).

I krig vil det bli opprettet en sivil statlig transportberedskapsorganisasjon (TBO). Et stort antall biler som ikke blir rekvirert, vil bli tilsluttet denne org. og få ulike kjøreoppdrag. Org. er lite evet. De viktigste oppgavene for TBO vil være transportbehov innen den militære sektor. På den sivile sektor er mulige oppgaver spredning av sivile lagre (!), spredning av industri og evakueringsoppgaver. Det finnes imidlertid ingen skikkelige, ajourførte oppgaver for hva som skal spres, fra hvor og til hvor, og med hvilken prioritet.

Norge er utfra sin spesielle geografi svært avhengig av broer, fergeer og fergeleier. Dette er et svært problem fordi disse selvsagt er sentrale krigsmål.

Lagring av reserve brumateriell samt velikehold av nedlagt fergeleier

(i noen tilfeller nedlate veger) er sentrale tiltak her. I st.m. 77, 80/81 opplyses det at siste 5 år var det bevilget 20 mill. kr. til reserve brumateriell. Hva som siden er bevilget til dette og velikehold av fergeleier er vanskelig å få oversikt over. For budsjettet i 84 er de beregnede bev. utenom programområde 05 på 3,2 mill. kr. og dette går bl.a. til slike formål. Vi risikerer at landet blir oppdelt i 10 20 ulike "transport-riker". (dette er i seg sjøl et argument for desentralisering av de ulike beredskapslagrene).

Jernbanen.

Det meste som er sagt om vegtransporten (reservemateriell osv) gjelder også for jernbanen. Et spesielt problem er selvsagt at den kår går til Bodø, en forlengelse av Nordlandsbanen ville være et viktig beredskaps-tiltak.

Fordelen jernbanen har er selvsagt på drivstoffsidelen: den går i stor grad på elektrisitet. To viktige strekninger trafikkeres imidlertid fortsatt med dieseldrevne lokomotiver: Nordlandsbanen fra Trondheim til Bodø og Rørosbanen over Hamar, Elverum og Røros til Støren sør for Trondheim. En av mellomriksbanene (Stjørdal-Storlien-Østersund) er heller ikke elektrifisert. En elektrifisering av de gjenværende banene vil være et viktig tiltak, et synspunkt også Beredskapsutvalget fremmer, men som ikke nevnes med ett ord i st.m.

I tillegg til reparasjonskapasiteten er det beholdningen av rullende materiell som vil være en viktig minimumsfaktor. Materiellsituasjonen er allerede i dag knapp så, gjelder dette lokomotivparken (171 elektriske og 93 dieseldrevne i 82), og det er lite håp for spes. tiltak. I st.m. 77,80/81 heter det "...og det vil falle meget dyrt å treffe adekvate beredskapstiltak i fred for å sikre jernbanedriften i krig. Eksempelvis koster nye diesellokomotiver (!?) over 20 mill. kr. pr.stk., slik at anskaffelse av diesel reservetrekraft vanskelig kan realiseres". (s.43).

I likhet med vegtransporten er det grunnleggende mangler i vurderingen av transportbehovet jernbanen skal fylle. "De innmeldte transportbehov er imidlertid meget begrenset, og har hittil ikke gitt NSB noe grunnlag for vurdering av det samlede transportbehov en vil stå overfor under en krise eller krig" (samme sted).

Et spesielt sårbart ledd innen jernbanen er styringen, CTC-anleggene. Det er derfor planlagt å bemanne mindre stasjoner slik at denne kan foregå manuelt. I tillegg er det planer om vakthold og opprettet et jernbanens sivilforsvar.

Kysttransporten.

Styringen av denne er påvist tidligere, under krig regner en med at den vil få en økende betydning.

Beredskapsmyndighetene regner med at det er nok fartøyer til å fylle behovet. Igjen er det drivstoff, reservedeler og mannskapsmangel som vil være minimumsfaktorene. Situasjonen er også forverret de senere årene ettersom mange av "kystens bensinstasjoner" er nedlagt siste årene av kommersielle hensyn. Såvidt jeg kan se foregår det ingen tiltak for lagring av reservemateriell. Det som er gjort er at planene for utnyttning av kysttransporten er revidert.

Utenriks skipsfart.

Dette behandles ikke særlig her. Jeg vil bare påpeke to forhold. Den havgående flåte vil under krig disponeres av NORTRASHIP. Et spesielt problem er tankspipene (og andre skip) som ligger i opplag. I krigstilfelle er det sannsynlig at de vil bli tatt i bruk. Dette krever at de bunkres opp, noe oljelagringen vår ikke tar hensyn til.

Havner.

Det foreligger beredskapsplaner for de viktigste havnene. Generelt går behovene i samme gate som de behov som tvinger seg fram i fredstid. Men problemene er tildels store: Bare to havner er utstyrt med kraner for containerlossing. Bare få havner kan i det hele ta imot containerskip. Reserve terminalutstyr finnes ikke, bare planer for rekvisisjon av allerede eksisterende utstyr.

Luftfart.

Det er planer for dekning av de militære behov, men ingen konkrete planer for sivile behov. Problemet er igjen verkstedskapasitet og vedlikehold. Det første er meget begrenset i Norge. Mye av vedlikeholdet foregår i utlandet. DC8 og DC8 overtales i Skandinavia, men det hjelper bare litt. Disse flytypene utgjør over halvparten av flyene med mer enn 30 seter.

Oppsummerende kommentarer.

I dette avsnittet er det vist at på tross av vår avhengighet av transport-systemet, har det store beredskapsmessige svakheter. Det som går igjen er drivstoff, reservedeler, reparasjonskapasitet av transportmidlene og veier, bruer osv. Disse store svakheterne er som påpekt et sterkt argument for en mest mulig desentralisert lagring av matvarer, drivstoff osv. Samtidig er det nødvendig med spesielle beredskapsmessige tiltak. Hvilke gir seg selv av gjennomgangen av svakheterne.

INDUSTRIBEREDSKAP.

Norsk industri er som kjent svært avhengig av import av de viktigste råvarene og halvfabrikata. Videre er mye av produksjonen eksportrettet, for enkelte produkter løper eksportandelen helt opp i 90% av produksjonen. Dette betyr at en krig vil få store konsekvenser for industrien. Dels vil det bli problemer med å produsere varer som det vil være stort behov for pga. råvaremangler, dels vil enkelte varer ikke kunne produseres i det hele tatt, og dels vil en del av produksjonen på et vis være overflødig.

En industriberedskap burde således ta utgangspunkt i hvilke behov for industrivarer det vil være under krig. De varene vi produserer i dag, og som fortsatt ville være viktige, burde det lagres råstoffer for. De varene som er viktige og som vi ikke produserer burde det enten utarbeides planer for å starte slik produksjon, hvilke bedrifter, lagring av råstoffer, maskiner etc. For en del varer ville det likevel være urealistisk å starte egen produksjon, og disse burde så beredskapslagres. Dette er noen momenter i utgangspunktet for å kunne vurdere vår industriberedskap og stille krav til den.

Beredskapsutvalget opprettet et underutvalg for å utrede vår industriberedskap. De fant raskt ut at grunnlaget for å vurdere industriens stilling under krig var mangelfull. Oppgavene over behovene manglet eller var foreldet. Så ville den naturlige konsekvensen vært at utvalget la fram (delar av) en slik behovsanalyse. Men dengang ei. I stedet kikker de nærmere på industrien i dag, foreslår noen lagre av råstoffer her og der og gjør mer skade enn gagn.

St.m.77,80/81 peker også på mangelen på produksjonsplaner under krig. Dette skulle så gjennomføres i forbindelse med langtidsplanleggingen. Det er mulig at deptet, siden har gjort noen behovsanalyser, det er i hvertfall offentliggjort noen. I påvente av slike analyser foreslo deptet at man skulle konsentrere seg om å rette opp de mest åpenbare svakhetene, sæ. på råstofflagringen. Men i virkeligheten har ingenting skjedd siden. Situasjonen innen industriberedskapen er derfor katastrofal. Men på råstofflagringens område er det altså på en måte tenkt litt, selv om det spriker i hytt og pine, så la oss se noe nærmere på dette.

Råstofflagring.

Allerede i 1950 vedtok Stortinget beredskapslagring av råstoffer for 195 mill.kr., tilsv. rundt 500 mill.kr. i dag. De eksisterende lagre i dag er på 9,3 mill. kr. og de ulike lagervarene framgår av fig. 20.

Fig.20. Dagens beredskapslagre av industriråvarer. Kilde:Kårstad s.125.

Vareslag	Mill.kr.
Rågummi	2,9
Bly	2,3
Tinn	1,9
Sprengstoffråvarer	1,1
Akkumulatorvarer	0,6
Slanger/koplinger	0,3
Fyrstikkeråvarer	0,2

vurderingen er forslagene temmelig tilfeldige. F.eks. nevnes at det største enkeltbeløp er 90 mill.kr. til å takle fredstidskriser innen aluminiumsindustrien i form av lagring av aluminiumsoksyd. Denne industrien produserer jo halvfabrikata for eksport. Ser en bort fra en del tøv i forslaga ville planene føre til lagre for 6 mnd. forbruk for en del viktige råvarer. OSB og industrideptet. reduserte denne planen til et lagringsprogram på 90 - 100 mill.kr. Dette skulle reparere på de mest åpenbare svakhetene og det ble utarbeidet konkrete forslag til et langtidsprogram 83 - 86 som omfattet:

- gas til prod. av bandasjemateriell
- råvarer og koplinger for produksjon av brannslanger.
- gips til produksjon av cement
- gassflasker/beholdere for acetylen/oxygen.
- råvarer for produksjon av trykkfarver.
- råvarer og komponenter til ammunisjonsproduksjon.
- margarinråstoffer i Nord-Norge
- lakker og tetningsmidler for hermetikkemballasje.

Dette er jo vel og bra det, selv om omfanget er lite. Hvor mye er så bevilget til dette? 0 - null - kroner.

Vi sitter altså på lagre for 9,3 mill. kr. snart 35 år etter Stortingets første vedtak. I tillegg har selvsagt bedriftene sine lagre. Disse varierer mellom 2-3 uker og 5-6 mnd. avhengig av holdbarhet osv. Det regnes med et gjennomsnitt på ca.2mnd.

Det er jo alltid morsomt å sammenlikne oss med svenskene på disse områdene. Der fantes det for et par år siden lagre for 6000 millioner norske kroner, i tillegg foreligger det et program for 82-86 hvor denne delen av s.b. står oppført med 7 milliarder n.kr. til investeringer og drift + 11 milliarder til oljelagringsfondet. Så langt råvaresituasjonen. Men gjøres det ingenting innen industriberedskap da?

Beredskapsiltak.

Industriepitet. har sendt ut produksjonsoppdrag til endel (relativt få) bedrifter for krig eller når krig truer.

Det er utarbeidet et register på omlag 1500 bedrifter, hvorav omkring 1250 er prioriterte og har fått et prioritetsbevis som skal nyttes ved tildeling av råstoffer, energi, arbeidskraft osv.

Det er opprettet et industriberedskapsutvalg (IBU) og under dette ulike bransjeutvalg som skal arbeide med produksjonsplaner osv.

Det er opprettet landsdelskontaktmenn fra industrien og fylkeskontaktmenn som vil få status som fagsjefer innen sine områder ved krig.

Det eksisterer et industrivern (se s.f.gelen).

Men alt dette har jo gitt få konkrete resultater til nå. Av konkrete prosjekter finnes bare tre:

- Siden 1960 er det etablert 4 produksjonsenheter for farmasøytiske produkter, på Østlandet, Vestlandet, Trøndelag og N-Morge. Etter at NAF startet fabrikk på Elverum er imidlertid enheten på Østlandet nedlagt, og utstyr, råstoffer etc. blir i en viss grad overført enhetene i Trøndelag og N-Morge. Dessuten er det forberedt 2 anlegg, et på Østlandet og ett i Trøndelag, som skal produsere narkose-eter. Problemet med at få leger/sykepleiere behersker bruk av eter skal løses av helsedirektoratet.
- Utviklingen av gassgeneratorer til motorkjøretøy er det andre konkrete prosjektet. Dette er omtalt tidligere.
- Melkeprodukter pakkes i dag i plastemballert papp. Dette har til nylig i sin helhet vært importert fra Finland. Det er nå satt igang prøveproduksjon i Norge basert på oxygenbleket kraftmasse. Videre er det utarbeidet en produksjonsplan for denne bedriften i tilfelle krise/krig.

Og dett var dett. Og bevilgningene gjenspeiler jo aktiviteten. I 83 ble det bevilget 400 000 kr. til industriberedskap, i 84 er dette økt til 435 000 kr. Embetsmennene skal jo også ha sin lønn.

Industrikonsentrasjonen.

Et problem innenfor norsk industri er konsentrasjonen i Østlandsområdet. Halvparten av industrisysselettingen er konsentrert i fylkene rundt Oslofjorden. Det foreligger løvhjemler for, men såvidt jeg vet ingen konkrete planer for flytting av produksjon til mindre utsatte områder (dette vil gå for noen typer, i andre tilfeller umulig).

Oppsummerende kommentar.

Situasjonen innenfor industriberedskapen er skandaløs dårlig og lite gjøres. Det er greit og viktig å utarbeide produksjonsplaner på basis av behovsoppgaver. Det må gjøres. I disse planene må en i første rekke

benovene innenfor jordbruk, fiske og vannforsyning, innenfor helse-sektoren og innenfor energi- og transportsektoren. Men for en får slike realistiske behovsoppgaver er det bare å begynne konkret arbeid. Det er liten tvil om at det vil være behov for bandasjemateriell, nærmest i ubegrenset omfang, men råstoffer mangler osv. Det finnes konkrete prosjekter, men ingen bevilgninger. Dette er et område det kan bli meget interessant å rette søkelyset mot.

ANDRE OMRÅDER - EN OPPSUMMERING.

Jeg går kort gjennom endel hovedpunkt innen den økonomiske beredskap som ikke er behandlet til nå. Jeg bruker inndelingen i programområdene som nyttes i myndighetenes planlegging.

Bekledning.

Dette er delprogram 3. En tar utgangspunkt i at klesbeholdningene hos folk er relativt store, og at mangler først vil melde seg etter en tid. Når det gjelder forsvaret og sivilforsvaret har de nødvendig utstyr for den innledende fasen, men etterforsyningsbehovet er til dels betydelig. En regner med at tekstilindustrien vil kunne produsere det meste av det nødvendige, men problemene innen denne industrien er et beredskapsmessig problem.

Hovedproblemet antas å bli overgang fra importerte til norskproduserte råvarer. I dag produserer vi sjøl bare ull og rayonull, det siste er dessuten avhengig av import av svovelkullstoff. Resten av spinnestoffene importeres. Det er heller ikke norsk produksjon av sytråd.

Når det gjelder skoproduksjonen regner en også her med at skobransjen kan fylle behovene med unntak av gummistøvler som ikke lenger produseres i Norge. Igjen er det råstoffene som er problemet, særlig avhengigheten av importerte garvestoffer.

Aktuelle beredskapsoppgaver:

- forberedelse til overgang til kles- og skoprod. basert på innenlandske råstoffer.
- beredskapslagring av vevnader, sytråd og nåler m.v.
- forskning/prøveprod. av produkter til erstatning av importerte råstoffer.

Såvidt jeg vet er lite gjort på dette området.

EDB.

Data vil i stadig større grad prege samfunnet. Beredskap på dette området er programområde 11. Dataanlegg er sårbare og det er liten innenlandsk reparasjonkapasitet. Det er ikke gjort noe på dette området utover at jeg så i Aftenposten for noen uker siden at det er nedsatt et utvalg med Helge Seip som formann som skal vurdere dette.

Bygg og anlegg.

Det er delprogram 13. Det er opprettet et beredskapsråd for ekstraordinære reparasjons- og utbyggingsvirksomhet i krig (ERU-rådet) som har ansvar for planlegging og ledelse av disse typene virksomhet. Ikke minst er Forsvaret fullstendig avhengig av sivile ressurser på dette området.

Når det gjelder boliger mener en at boligmassen er tilfredsstillende også med tanke på evakuering. Dette stiller jeg meg noe tvilende til. Reparasjonskapasiteten er et problem. En regner med at en har nok materialer med unntak av vindusglass som ikke lenger produseres i Norge. Når det gjelder anleggsarbeid er det tidligere under transportavsnittet pekt på mangler på reservemateriell. Det samme er tilfelle når det gjelder anleggsutstyr og reparasjonskapasitet på dette området.

Delprogram 14 er penge- og bankvesenet. Dette sier jeg ikke noe om.

Så langt den økonomiske beredskapen med alle dens hull og mangler. Jeg går nå - for de som fortsatt henger med - over til å si litt om det tredje store og viktige området, nemlig helseberedskapen.

HELSEBEREDSKAP.

Helseberedskapen er regulert av en egen lov, Lov om helsemessig beredskap av 2.des.1955. Denne snart 30 år gamle loven er moden for revisjon (et innledende arbeid er startet, men noen snarlige endringer er ikke på trappene) ettersom utviklingen i helsevesenet har vært enorm i løpet av disse årene. Likevel får vi ta utgangspunkt i Loven, og jeg skal vise at myndighetene på en rekke områder begår lovbrudd som følge av manglene i helseberedskapen. Det kan jo være et poeng.

Loven definerer helsemessig beredskap som "tiltak som tar sikte på under krig å verne befolkningens helse og sørge for nødvendig medisinsk behandling og pleie" (§ 1). § 3 slår fast at "Eier eller bruker av helseanstalt plikter å treffe de tiltak som er nødvendig for å kunne fortsette driften under en eventuell krig. Tiltaksene skal omfatte:

1. Bygningsmessige og branntekniske sikringsarbeider.
2. Opplegg av reservelagre av materiell og utstyr.
3. Registrering og opplæring av personell, samt etablering av transporttjeneste.
4. Andre tiltak som departementet eller den det bemyndiger gir pålegg om.

Eier eller bruker av helseanstalt plikter å utarbeide planer for tiltak som skal settes i verk etter denne paragraf." I § 12 slås det fast

at det er eier eller bruker som skal dekke utgiftene til beredskaps-tiltakene. § 5 omhandler erikkevannsberedskapen. Det er en åpenbar mangel ved loven at den ikke omhandler helseberedskapen utenfor institusjonene, selvom helserådene har fått retningslinjer om utarbeiding av beredskapsplaner for helsetjenesten i kommunene.

Så langt noen viktige punkter i loven. Jeg går over til å behandle den faktiske situasjonen innen helseberedskapen. Men først noen ord om rammene for det hele, omfanget av skader og andre helseproblemer helsetjenesten må forsøke å løse i en krigssituasjon.

Tapstall og litt til.

Det er nylig utarbeidet nye anslag for antall drepte og sårete i en konvensjonell krig. Disse tallene er såvidt jeg vet graderte, men utfra uttalelser fra folk som Kluge (nylig avgått som sjef for Sanitetet) og andre kan en antyde noe.

Oberstløytnant Dommerud som er sjef for akutt- og katastrofemedisinsk kontor skriver i Sivilforsvarsbladet 2/82: "Tidlig i 1950-årene regnet vi med 500 - 700 sårede og syke daglig, og at striden ville vare i uker. Slike beregninger er selvfølgelig foreldet i dag, hvor vi må regne med tapstall som ligger to til fire ganger høyere, men hvor kamphandlingene høyst sannsynlig vil vare i dager."

I 59 4/82 referes generalmajor Kluge som anslår de militære tap til ca. 20% for avdelinger i direkte strid. Ved kamp i Nord-Norge antas ca. 1000 sårede i døgnet, 70% vil ha behov for behandling på sykehus. Samme sted redegjorde Medisinalråd Willumsen for det sivile helseberedskap og han tok utgangspunkt i 2000 alvorlig sårede pr. dag.

Slike anslag er selvsagt usikre, de avhenger også selvsagt av intensiteten av kampen og forløpet av kampene. (hvor omfattende, terrorbombing osv.osv). Men en ting er sikkert: helsevesenet må ta seg av langt flere pasienter enn tidligere antatt, og minst like viktig: skadetypene vil ofte være langt alvorligere enn for noen tiår siden (høyhastighetsvåpen o.l. forhold). En regner med at evakuerte vil ha behov for behandling i sykehus i gjennomsnittelig 60 dager (Dommerud samme sted). En regner at de sivile sykehusene må behandle omlag 80% av de militære skadete. Jeg går ikke videre inn på dette, la nå 2000 daglig være en ramme da, selv om tallene under ugunstige forhold vil kunne være vesentlig høyere.

Det som er sagt ovenfor gjelder konvensjonell krigføring. Skulle kjemiske våpen bli brukt vil en oppleve tap og sårete i et mye større omfang, for ikke å snakke om atomeksplosjoner.

Behandling av krigsskader er selvsagt det man i første rekke tenker på

i forbindelse med krig. Men helsevesenet vil også ha mange andre oppgaver. Folk vil fortsatt være rammet av "naturlige" sykdommer. Under krigsforhold vil infeksjonssykdommer påny bli et stort problem, en risikerer epidemier i en målestokk som er ukjent i Norge i dag. Opprettholdelse av en akseptabel hygienisk standard vil bli et problem. Isv. osv.

Altså: Helsevesenet vårt vil bli stilt overfor langt større oppgaver enn i dag, og disse skal løses med knappe ressurser. Helseberedskap går ut på å forberede oss slik at vi blir best mulig i stand til å takle disse problemene.

PLANLEGGING.

For å kunne løse oppgavene under krig er en avhengig av at det er lagt planer for slike situasjoner slik at ressursene samlet sett kan utnyttes maksimalt.

Vi har tidligere sett at loven pålegger eier eller bruker av helseinstitusjonene å lage beredskapsplaner. Iflg. forskrifter/veiledning fra Helseinspektoratet (1972 og 80) er det styret ved den enkelte institusjon som skal lage slike planer under rettleiding og kontroll av fylkeskommunale myndigheter.

De fleste somatiske sykehus har lagtkatastrofeplaner for fredstidskriser og det øves jevnlig. Men planene for krigstid (som er det loven omhandler) er svært, svært dårlig. Eller retttere sagt: Svært mange sykehus har enten ikke lagt slike planer eller så er planene foreldet. Retningslinjene er også allmenne og ofte til liten hjelp for de enkelte sykehus/fylker.

Planleggingen utenfor institusjonene er enda mer mangelfull. Kommunene har knapt nok begynt å tenke på dette (utover det som naturlig følger av sykehusenes planer). Det foreligger ingen landsomfattende plan heller. Beredskapsrådet for landets helsestell som skal planlegge utnyttingen av landets samlede helseresurser møtes svært sjelden, men årsaken kan neppe være arbeidsmangel.

Konklusjonen er klar: Det planleggingsansvar som loven pålegger er langt fra oppfylt, og de områdene som loven ikke regulerer er om mulig enda dårligere stilt for å møte en krigssituasjon.

Behandlingskapasitet - somatiske sykehus.

Når det gjelder sykehusberedskapen har vi alt påvist den manglende planleggingen. Hvordan er det så med behandlingskapasiteten? La oss først se på antall senger som vil være tilgjengelig. Det fremgår av fig. 21.

Fig. 21. Sykehusenes kapasitet i antall sen

Fig. 21 Sykehusenes kapasitet i antall sengeplasser. Kilde: SS 4/82.

34 modersykehus	23 500
Hervav kan 50% pasienter utskrives og 50% må ligge	11 750
Til disposisjon modersykehus	11 750
132 suppleringsavdelinger	16 000
148 evakueringsykehus	22 300
Sum til disposisjon	40 050

Men antall sengeplasser sier langt fra alt. Det må finnes personell, utstyr, medikamenter osv. osv. Dette skal vi etterhvert komme systematisk tilbake til. Her er det et annet poeng jeg skal fram til.

Det disponible sengetallet er ikke spesielt imponerende, etter få uker vil kapasiteten bli sprengt. Men et av de største problemene er den ujevne geografiske spredningen, og særlig er Nord-Norge et enormt problem. Kluge påpeker at i hele Nord-Norge finnes bare ca. 2000 sengeplasser ved sykehus som kan behandle somatiske skader. (SS 4/82 og Forsvarets Forum 2/82). Jeg er ikke helt klar over om sengekapasiteten ved militære sykehus er inkludert her. Men hvis vi forsøker å sette opp et regnestykke sjøl, fantes det pr. 1.1.82 2552 sengeplasser ved alminnelige somatiske sykehus i Nordland, Troms og Finnmark. Gjør vi som Willumsen og regner at 50% kan utskrives (dette tallet kan variere, kan ligge en god del høyere, men det får små konsekvenser i denne sammenheng), blir det disponible sengetallet 1226. Dommerud sier i Siviltforsvarsbladet 2/82 at militære "sykehus" har ca 1200 senger, men at utstyret er antikvarisk (har skjedd en god del bedring siden da, se. hva gjelder kirurgiske enheter). La oss da være raus og si at sengetallet kan nærme seg 2500, men poenget er klart hvis en sammenlikninger med Kluges forventninger om 1000 sårede militære pr. dag. Det finnes ikke nok behandlingsskapasitet i form av senger engang i Nord-Norge.

Hva er så løsningen. Forsvarets/sivile myndigheters "løsning" er at disse pasientene skal evakueres sørover. Men det mangler transportkapasitet, det finnes ingen forhåndsplaner, rekvisisjoner el.l. I stedet nøyer man seg med å si at utstyr skal transporteres sørover, og så skal de ta med "pasientlasten" sørover igjen. Dette er selvfølgelig papirplaner, og Kluge er da også inne på dette når han sier: Et spørsmål for seg er i hvilken utstrekning transportene overhodet kan la seg gjennomføre ut fra fiendtlig aktivitet. (SS 4/82). Og dette er poenget. Selv om en nok kunne rettet noe på de verste svakhetene når det gjelder planleggingen og kapasiteten på pasienttransporten, er dette i beste fall et meget usikkert prosjekt.

Jeg argumenterer ikke mer, for meg står det soleklart at denne stillingen må legges om. Men finnes det noen muligheter til det?

Jeg har verken kunnskaper eller intensjoner om å skissere en plan for hvordan dette kan gjøres på en annen måte. Men langt på vei mener jeg det er mulig og skal gi noen momenter.

Det finnes nemlig en ressurs som langt fra er utnyttet, nemlig sykehjemmene. Mange av disse er svært moderne, og forutsatt at de tilføres kirurgisk utstyr og personell kan de med relativt enkle midler konverteres til utmerkede akutt-sykehus. En slik politikk ville naturlig nok få konsekvenser for annen planlegging både personellfordeling og hvor en skal gjøre av inneliggende pasienter, m.v. Men jeg kan ikke se at dette er noen uløselige problemer. Jeg nevner at i de tre nordligste fylkene fantes det 1.1.82 i alt vel 2600 sengeplasser i alminnelige somatiske sykehjem. (i hele landet 27 115 sengeplasser) I Nord-Norge finnes det dessuten en rekke mindre sykestuer som i en del tilfeller kan utnyttes på samme måte (tenk på Alta, Lakselv osv.). Også i Sør-Norge finnes en del slike, tils. 587 plasser i sykestuer/fødestuer. Men dette tallet er i dag synkende.

Mindre gunstig men likevel mulig, er selvsagt å utnytte andre lokaler; skoler o.l. eller faktisk også skip.

Alt dette bare for å antyde i hvilken retning tankene våre må gå. Særs kilt må sykehjemmene få en sentral plass.

En annen side ved dette er naturligvis at antall sengeplasser som det opereres med i fig. 21, forutsetter at sykehusene vil være intakte. Dette er langt fra sikkert, erfaringer viser at sykehus er "populære" angrepsmål bl.a. fordi det virker svært demoraliserende. Dette gjelder sjølsagt hele landet. Men tenk hvis sykehusene i Tromsø og Bodø settes ut av spill, da er hovedtyngden av sykehuskapasiteten i Nord-Norge satt ut av funksjon. Også i et slikt perspektiv er spørsmålet om utnyttinga av sykehjem viktig, og da ikke bare i Nord-Norge.

Dette siste bringer meg over til spørsmålet om evakuering av sykehusene. Dette har det vært en del diskusjon og fram og tilbake om. Det står imidlertid fast at i beredskapsplanleggingen for sykehusene skal det planlegges også for evakuering (trinn IV i beredskapsplanene). Det er vel (kanskje?) klart at man bør forsøke å holde modersykehusene igang så lenge som mulig. Jeg er imidlertid ikke i tvil om at det må foreligge evakueringsplaner som settes ut i livet på et visst tidspunkt. Dette er altså av den typer planer som sykehusene skal ha, men som i stor grad ikke finnes. Omvendt bør det foreligge planer på mindre utsatte sykehus om utvidelse av driften, evt. ved tilførsel av personell utenfra.

Personell.

Loven og forskriftene pålegger sykehusene å registrere personell som

kan knyttes til helsetjenesten ved krig. Det foregikk en viss registrering i slutten av 80-årene, men slike registre finnes knapt i dag. Derimot er det planlagt opprettet meldestasjoner der helsepersonell av ulike kategorier kan melde seg til tjeneste i en krigssituasjon. Derimot har man de siste årene på sentralt hold bygd opp registre over helsepersonell. Registeret er nå ferdig for leger, sykepleiere, tannleger, hjelpepleiere, vernepleiere, fysioterapeuter og veterinærer.

For å få et moderne sykehus til å fungere er man imidlertid avhengig av en rekke yrkesgrupper uten medisinsk utdannelse. Det dreier seg om teknisk personale, administrativt personale osv. Det finnes ikke registre over slike personer som her helt nødvendig i den daglige driften. En annen sak er at slike registreringer stort sett ikke finnes tilgjengelig på f.eks. fylkeskomm. plan. Alt dette er vesentlige svakheter for å kunne planlegge og sikre nødvendig personell i en krigssituasjon.

Poenget med slike registreringer er å kunne utnytte alt kvalifisert personell mest mulig planmessig, også de som ikke er yrkesaktive. Dessuten kunne man fått en oversikt over hvem som alt er disponert av Forsvaret og hvem som er tilgjengelig.

Når det gjelder forsvaret og sivilforsvaret er det slik at disse har prioritet når det gjelder tildelingen av mannlig helsepersonell i visse aldersgrupper. Først skal Forsvarets behov dekkes, så sivilforsvarets og resten står så til disposisjon til det sivile helsevesen. Uansett er at de enkelte sykehus el.l. kan søke mobiliseringsfritak for nøkkelpersonell. Dette er gjort bare i varierende grad, og spesielt er nøkkelpersoner innen teknisk personale og annet hjelpepersonell ikke sikret mobiliseringsfritak. Dette kan utgjøre vesentlige hindringer i driften av sykehusene.

Det er grunn til å diskutere nærmere forslag som har vært lansert at Sosialdep./Helsedir. skal disponere over alt helsepersonell (i vid forstand). Forsvaret, sivilforsvaret og det sivile helsevesen måtte så innmelde sine behov og får tildelt personell. Dette måtte selvsagt foregå i fredstid. På denne måten kunne en kanskje få en best mulig utnyttelse av tilgjengelig personell.

Alt i alt må en ta spm. om personell alvorlig fordi en vet at dette vil bli en minimumsfaktor. Alt i dag vet man at det vil bli mangel på personell i Nord-Norge, Trøndelagsfylkene og en del av Vestlandet. Bare på Østlandet vil det være tilstrekkelig, kanskje et visst overskudd (selvsagt usikre tall). En eventuell omfordeling av personell utfra en samlet plan for personellutnyttelse, kunne være et fornuftig tiltak.

FORBRUKET PÅ SYKEHUSENE.

Dette omfatter nødvendig utstyr/materiell, medikamenter/infusjonsvæsker, medisinsk forbruksmateriell.

Utstyr, materiell.

I tillegg til sykehusenes egne reservelagre (som er små) er det lagret materiell til supplerings- og evakueringssykehusene. Det dreier seg om ca. 100 sykehusenheter å 24 senger med utstyr, kirurgiske enheter for drift av 100-200 senger, røntgenenheter, pleieenheter, pleiestasjonsenheter, mørkeromsenheter, nødstrømsaggregater, blodbanker, bærer og medikamentenheter. De kirurgiske enhetene er for tiden under ombygging, pleiestasjonsenhetene og pårene er nytt materiell. Resten er gammelt utstyr av varierende kvalitet. Røntgenenhetene er f.eks. så gamle at det er urealistisk å skaffe reservemateriell til dem.

Det finnes også en del materiell hos frivillige organisasjoner, men ingen oversikt over dette.

Medikamenter/infusjonsvæsker.

Av de mellom 2 og 3000 legemidler som er godkjent i Norge produseres bare 25% i landet, og produksjonen er for en stor del basert på importerte råstoffer (f.eks. penicillin). Det finnes derfor en del lagre i beredskapsøyemed. Det er lagret medikamenter ved 56 apotek, Norsk Medisinaldepot, Medisinsk industri og Sykehusene. Alt i alt finnes det medisiner i Norge for ca. 5 mnd. normalforbruk. I tillegg er det planlagt en viss produksjon ved beredskapsfabrikker og narkoseeterfabrikker, jfr.s.47.

Sykehusene er pålagt iflg. loven å ha lagre for bla medisiner, iflg. forskriftene til loven skal de ha medikamenter for 3 mnd. normalforbruk. I 1978 varierte sykehuslagrene fra 12 dagers til 60 dagers fredsforbruk (gj.sn.tall for fylkene), landsgjennomsnittet var ca. 1 mnd.

Når det gjelder apotekene er deres lagre på gjennomsnittelig 1,5 mnd. normalforbruk.

Resten av medikamentene finnes hos Norsk Medisinaldepot (NMD) og i industriens konsignasjonslagre (lagre som eies av ind., men overtas av staten ved beredskap). Det er imidlertid ikke inngått avtaler med legemiddelprodusertene om produksjon og leveranser under beredskap, og det er heller ikke utarbeidet lister over hva som skal produseres.

I en krigssituasjon vil selvsagt forbruket endre seg. På medikamentsiden vil vel de største økningene bli av antibiotika og smertestill-

ende. Men det som det virkelig vil gå mye av er infusjonsvæsker, og det er vel her bristen først kommer. Og på dette området er sykehusene pålagt iflg. lov med forskrifter å holde lagre for 5 mnd. normalforbruk. I tillegg er det planlagt produksjon av infusjonsvæsker ved 20 meierier.

Forbruket av infusjonsvæsker var i 81 på 1,7 mill. enheter (500 ml og 1000 ml.) Det finnes 3 fabrikker i Norge som produserer infusjonsvæsker og skyllevæsker. De ligger i Halden, Elverum og Tønsberg. I 81 produserte de i alt ca 8,2 mill. enheter, mens produksjonen kan økes opp til omkring det dobbelte. Problemet er selvsagt den geografiske konsentrasjonen av disse fabrikkene.

Når det gjelder sykehusenes lagre varierte disse i 78 fra gj.sn. 33 dagers forbruk i et fylke til 90 dager i et annet. Landsgj.sn. på omkring 2 mnd.

Produksjonen av infusjonsvæsker ved andel meierier er glansseksemplet innen beredskapen på dette området. Det øves vistnok også på å legge om til slik produksjon. Problemet er imidlertid at væskene som produseres kan være skadelig, bl.a. nyttes asbestfiltre. Men dette kan rettes opp ved ombygging.

Vi ser altså at lagrene av medikamenter og infusjonsvæsker er små. Videre at situasjonen ved sykehusene faktisk er lovstridig. Årsaken til dette er dels økonomisk, sykehusene holder lagrene så små som mulig, og dels mangel på lagerkapasitet. Ikke et eneste sykehus har kapasitet til å lagre infusjonsvæsker for 6 mnd. forbruk. En annen sak er selvsagt den lave prioriteringen av s.b.

Medisinsk forbruksmateriell.

Også på dette helt nødvendige området er lagrene små. I 78 var lagrene av bandasjemateriell på mellom 45 dagers og 210 dagers forbruk i de ulike fylkene. Vi må her huske at forbruket under krig vil bli vesentlig høyere. Lagrene av engangsutstyr (sprøyter, kanyler osv.osv.) varierte mellom 45 og 120 dagers forbruk. Lager av røtg.film o.l. er det liten oversikt over.

EGENVERN SYKEHUS.

Ved bedrifter med over 40 ansatte skal det som tidligere nevnt organiseres et eget industrivern. Av en eller annen grunn er sykehus unntatt fra denne regelen.

Sykehus er pålagt å bygge tilfluktsrom, størrelsen er bestemt ut fra institusjonens type og pasienttall. I tilfluktsrommene skal det være muligheter for installering av operasjonslampe, bakkenspyler o.l. Det er tilsynelatende om installasjon av slike tekniske hjelpemidler er forberedt. Sannsynligvis vil tilfluktsrommene ha e kunne nyttes som opp-

bevaringssted av pasienter og personale som er i institusjonen, og behandling av pasienter vil neppe være mulig.

Sykenuspersonale er ikke utstyrt med gassmasker og annet utstyr som er nødvendig for behandling av mange gasskader (og for å ha mulighet til sjel å overleve et gassangrep).

Ved et moderne sykehus er det svært mye elektromedisinsk utstyr som vil være sårbart for EMP, uten at det er planlagt noen beskyttende tiltak. Det er mulig med relativt enkle midler å oppnå god beskyttelse mot EMP, men foreløpig er lite eller ingenting gjort.

TRANSPORT/SAMBAND.

Et sykehus er svært avhengig av både transportmateriell (forsyninger, pasienttransport) og sambandsmateriell (internt, og for å holde kontakt med f.eks. masseskadeområder). Jeg får ikke gått inn på dette området, bare påpeker at situasjonen på disse områdene ikke er særlig gunstig i beredskapsøyemed.

BEREDSKAP UTEFOR SYKEHUS.

Som jeg har vært inne på i forbindelse med planleggingsavsnittet er det gjort lite beredskapsarbeid utenfor sykehusene. Ved sykehjem/sykestuer, i primærhelsetjenesten osv. foreligger det ikke beredskapsforberedelser utover det som har sammenheng med sykehusberedskapen, utskrivning av pas. osv. Og hva som finnes på disse områdene er vel også diskutabelt.

Et særskilt område er beredskapen mot smittsomme sykdommer som lett vil få et stort omfang i en krigssituasjon med store skader, begrensede medisinske ressurser og hygieniske problemer.

De fleste land i Europa har beredskapsplaner mot epidemier, en slik samlet plan finnes ikke i Norge.

Vaksinasjon vil kunne bli ett viktig tiltak innenfor beredskapen på dette området. Til det trengs vaksiner. Det er SIFF som har hånd om dette arbeidet. Det finnes til enhver tid lager for 1 år vaksiner for å gjennomføre helsedirektørens anbefalte vaksinasjonsprogram for barn. Videre et beredskapslager med koppevaksine. Reisevaksiner o.l. blir kjøpt inn en gang årlig i en mengde av ett års normalforbruk. Evt. massevaksinering er ikke mulig med disse ressursene.

Det er nå satt i gang en utredning kax om den epidemiologiske beredskap.

Drikkevannsberedskapen er formelt en del av helseberedskapen. Pga. en uøyaktighet fra min side (vannforsyning kontra drikkevann) er dette behandlet på s.31.

ØKONOMISKE RAMMER.

De samlede bevilgninger til helseberedskapen var i 81 12,4 mill. i 82 12,4 mill. i 83 14,1 mill. og i 84 13,7 mill.kr.

Av budsjetten for 84 går 7 mill.kr. med til drift og rullering av lagre av medikamenter og annet utstyr, 1,716 mill. til nyinvesteringer til slikt materiell. For å bote på mangelen av lagerkapasitet som er omtalt foran, er det bev. 1 mill.kr. for å utbedre gamle eller etablere nye lagerplasser.

Som tidligere nevnt går 0,7 mill. til å finansiere ekstranhjelp til å bistå i planleggingen, 1,7 mill. kr. er tilskudd til kursvirksomhet arr. av frivillige organisasjoner, mens administrasjon tar 1,6 mill.kr.

Det kan sies mye om disse tallene. En del kan gjøres for å bedre helseberedskapen ved omlegging av endel planer (f.eks. evakuering nor-ser o.l.) Men vi ser likevel at korrigeringer vi for prisstigning har det vært en nedgang i bev. til dette området av den s.b. og det er klart at noe stor forbedring neppe er mulig uten større midler.

ANNET.

Det er flere sider ved den helsemessige beredskapen jeg ikke har gått inn på her. Jeg nevner f.eks. helsepersonells utdanning innen katastrofe- og krigsmedisin, de frivillige org. rolle, næringsmiddelberedskapen. Dette av plasshensyn, det er ikke fordi det er uviktig.

Noen oppsummerende konklusjoner vedr. helseberedskapen.

Vi har på mange måter en svak helseberedskap, på en del områder ~~står~~ bryter man daglig Lov om helsemessig beredskap.

En generell oppprioritering av helseberedskap må gjennomføres, inklusiv økte øk. rammer. Sannsynligvis bør Loven revideres.

Det mangler planer for beredskapssituasjoner på nesten alle nivåer, spesielt ille på kommuneplan. Dette må endres. Likeså svakhetene ved/ eller mangelen på planmessig personellutnyttelse.

Ideen om evakuering fra sør til nord, akkurat: jeg mener omvendt, må skrinlegges. I stedet må det planlegges utnyttning av sykehjem og andre egnete lokaler, samtidig som personell og materiell må tilføres.

Lagrene av medikamenter må økes i første omgang til 1 års normalforbruk. Det må finnes regionale ^{kommunale} lagre for 2 års normalforbruk av infusjonsvæsker og meieriprod. må ombygges slik at man oppnår akseptabel kvalitet på produktene. Likeså er lagrene av medisinsk forbruksmateriell altfor små, spes. bandasjemateriell. Lagerspør-

målet nå løses, generelt gjelder en mest mulig desentralisert lagring.

Hovedprinsippet i finansieringen er at de enkelte institusjoner, kommuner skal finansiere beredskapstiltakene. Med dagens økonomisk situasjon innen helsevesenet er det vel lite sannsynlig at man får disse til å satse noe større på beredskap. Derfor bør vel staten komme mer direkte inn i finansieringen av beredskapstiltak (?). Jeg stopper her. Før jeg skal gå over til noen sammenfattende betraktninger, skal jeg si noe helt kort om politiberedskapen og informasjonssberedskapen. Når jeg først har skrevet så mye, tales vel en side til. Dessuten er vel politiberedskapen et interessant politisk spørsmål.

POLITIBEREDSKAP:

Politiberedskapen ivaretas av vårt ordinære politikorps pluss et reservepolitiet. Oppgavene til denne politistyrken i krig, er listet opp på følgende måte i Angerutvalgets innstilling:

- Vakthold
- Opprettelse av vegsperringer
- Sperring av riksgrensen
- Kontroll med flyktninger
- Dirigering av flyktningestrømmer
- Evakuering
- Trafikkavvikling
- Skjerpet overvåkingstjeneste og andre sikkerhetstiltak.

De ordinære politistyrkene som skal løse disse oppgavene består av knapt 5000 personer. Politireserven som ble opprettet i 52 består av 4500 mann. Dette er personer som har avtjent førstegangstjenesten og gjennomgått et tre ukers grunnkurs. Styrken er fordelt kvotevis til de enkelte politidistriktene. Oppgaven til reservepolitiet består i å avlaste det ordinære politiet ved å utføre tjenester som vakthold, trafikkregulering, avsperring og patruljering m.v.

Ettersom styrkemålene for reservepolitiet ble fastsatt i 52 er det iflg. myndighetene nå behov for å øke styrkene, og i budsjettforslaget for 84 går det fram at en planlegger å øke reservepolitiet med 600 mann.

Politiberedskapen er blitt tilgodesett med 2,1 mill. kr. i 82, 6,1 mill. i 83 og 2,7 mill. i 84. Dens tore bev. i 83 skyldes en ekstrabev. på 3,5 mill. for å skaffe halvparten av reservepolitiets gamle uniformer.

KOMMENTAR: Politiberedskapen er et politisk problem. På den ene siden er det åpenbart at en trenger trenet mannskap til å takle panikksituasjoner, lede evakuering osv. osv. På den andre siden er det klart at reservepolitiet utmerket godt kan bli satt inn mot arbeiderklassen

i fredstid "kriser". Erfaringen med politistyrkene fra forrige krig er heller ikke lystelige, såvidt jeg husker i farta. Problemet er altså: Skal vi gå inn for, evt. kreve styrket en politiberedskap som det utvilsomt er behov for (arb. oppg. den skal løse), men som i situasjoner både i krig og fred kan bli brukt mot folket? Jeg er ikke særlig lysten på det.

I stedet har jeg festet meg med en annen mulighet - foreløpig papirløsning. Innafor sivilforsvaret finnes det egne styrker som skal ta seg av tilfluktsromstjeneste og evakueringstjeneste, altså en form for ordensavdelinger knyttet til disse områdene. Jeg kunne tenke meg at disse styrkene ble bygd ut, evt. med tillegg av ei ordensavdeling el.l., som da vil få mye av reservepolitiets oppgaver. Det er mulig bette bare er et mentalt knep fra min side: S.f. vil jo i krig stå under kommando av politimesteren. Men jeg innbiller meg likevel at det vil være vanskeligere å bruke s.f. mot det arbeidende folket i fredstid og i enkelte situasjoner i krigstid, enn det vil være å sette inn reservepolitiet. Jeg synes vi bør tenke videre langs disse banene, selv om et slikt forslag vil møte svær motstand fra politi og kanskje også sivilforsvarskretser.

INFORMASJONSBEREDSKAP.

En betimelig og nøktern informasjon til befolkningen er svært viktig i en krigssituasjon ellers kan kaos lett oppstå og motstanden kan bryte sammen.

I en krigssituasjon vil det bli opprettet en institusjon kalt "Regjeringens pressetjeneste i krig" (RPK). RPK skal samarbeide med og rettlede aviser og radio/TV. Det er ikke meningen å innføre en forhåndssensur. RPK skal bygges opp med personell fra dagsavisene, NTB og NRK. Disse er utpekt og orientert i fredstid.

Utbyggingen av NRK's distriktskontorer og også opprettelsen av beredskapsstudio i landsdeler og fylker er viktige beredskapstiltak som er gjennomført, slik at en står rimelig godt rustet på dette området.

Det er meningen avisene så langt mulig fortsatt skal komme ut. Hver avis skal være tildelt en kvote personell som skal gis utsettelse for fremmøte til mobilisering. Det finnes lagre av avispapir for vel ett halvår med 50% av dagens sidetail. Lagrene er imidlertid ujevnt geografisk fordelt, slik at det ganske snart vil oppstå papirmangel i Nord-Norge. Annet nødvendig materiell for å framstille aviser importeres. Det er derfor nødvendig med reservelagre eller forberedt produksjon. Jeg har ikke helt oversikten, men tror ikke så mye er gjort. Bl.a. er prosjekter for produksjon av trykksvarte lagt på is.

KORT OVERSIKT OVER ANSVARSFORHOLD S.B.

Til hjelp i det daglige politiske arbeidet - for den som måtte drive ved det - skisserer jeg i grove trekk ansvarsfordelingene for den s.b.

Generelt er tankegangen at s.b. i størst mulig grad skal integreres i den vanlige fredsforvaltningen.

Regjeringen har det øverste ansvar for s.b. De enkelte områdene er underlagt fagstatsrådets ansvar (helse-sosialmin. osv).

Koordineringsrådet for s.b. er det sentrale koordineringsorgan med en ekspedisjonssjef fra statsministrens kontor som formann. Dette rådet skal føre tilsyn med planleggingen, gi regjeringen råd, behandle budsjettforslag, prioritere mellom de ulike områdene, samordning overfor NATO. I tillegg til form. sitter dir. for DSB, helsedir., stabssjefen i FO og embetsmenn fra de 9 viktigste dep. i dette rådet.

Direktoratet for sivilt beredskap (DSB) Dette er et frittstående direktorat som har ansvaret for fredstidsledelsen av sivilforsvaret, koordineringen av den økonomiske beredskap og den administrative beredskap. DSB skal holde oversikten over beredskapssit. på alle felter, dekke beredskapsoppg. som det er hensiktsmessig å beh. samlet samt drive informasjons- og utdanningsvirksomhet. DSB er administrativt underlagt Justisdept-et. Argumentet for dette er at DSB og fylkesmennene bør ligge under samme dep. i tillegg til sivilforsvartets nære tilknytting til politiet.

Fylkesmannen har hovedansvaret for den sivile beredskap på fylkesplan både i krig og i fred. Han skal samordne og føre tilsyn med beredskaps tiltakene innen fylket.

Fylkeskommunen skal ha ansvar for beredskap som det fremgår av Lov om helsemessig beredskap (sv.sykehusene), dessuten transportberedskap, kraftforsyningsberedskap. Også fylkeskomm. arbeid skal koordineres av fylkesmannen, dessuten skal det finnes et fylkesberedskapsråd som skal drøfte beredskapsspørsmål og være et forum for gjensidig orientering mellom de ulike områdene.

Kommunene Det finnes igen lov som pålegger komm. noe generelt ansvar for s.b. Derimot er komm. pålagt en del oppgaver via andre lover. Forsyningsloven pålegger komm. oppgaver i forb. med sikring og fordeling av landets matvarer og andre varer, deriblant råvarer til industrien. Sivilforsvarsloven pålegger komm. å bygge og vedlikeholde t.r., sørge for vannforsyningen og de komm. tekniske anlegg, sørge for innkvartering o.l. for krigstilflyttere, lede og gjennomføre gjenopprettingsarbeid fra det tidspkt. sjefen for det lokale s.f. bestemmer og yte s.f. råd og bistand på en rekke områder. Helseberedskapsloven pålegger også komm. endel planleggings og annet beredskapsarbeid. Utover dette er beredskapsarbeid på kommunalt nivå frivillig. Det har vært diskutert å gi en egen lov for komm.'s beredskapsarbeid, men til nå

avvist fordi myndighetene mener at gjeldende lovverk er tilstrekkelig. Derimot ble det i 80 utgitt et "Normalreglementet for kommunenes beredskapsarbeid i fredstid, ved beredskap og krig". Her blir det bl.a. anbefalt at kommunene bør ha et eget beredskapsråd.

SLUTT PÅ ARBEIDSNOTATET.

NOEN OPPSUMMERENDE KONKLUSJONER:

Forsvarspolitisk utvalg har gått igjennom og diskutert arbeidsnotatet samt noen oppsummerende konklusjoner skrevet av notatforfatteren. På grunnlag av diskusjonen legges en del konklusjoner fram. Dette er standpunkter som er åpne for diskusjon, dvs. har et foreløpig preg. Men de er likevel et utgangspunkt for en mer helhetlig politikk på den sivile beredskapen.

1. Vi må i større grad enn før få grep om, og stille krav til helheten i den s.b., ikke bare som nå deler av sivilforsvaret. Samtidig må vi se på den s.b. som en del av totalforsvaret. Et viktig poeng her er at den militære motstanden på folketendig avhengig av den s.b. på en del områder. Selve totalforsvarsbegrepet er meget fornuftig, og vi må bygge på det i vår militærpolitikk. Dette betyr også at det ikke er noen grunn til å gå inn på krav som lanseres fra forskjellig hold om et sterkere skille mellom den sivile og militære delen av totalforsvaret. De ser på s.b. (egentlig snakker de mest om sivilforsvaret) utelukkende utfra det sivile: forebygge og lindre skader, sivilbef. overlevelsesmuligheter osv.

2. Utfra dette må vi gå inn for at s.b. med jevne mellomrom bør behandles samlet og sees i en totalforsvarsmodell. Regjeringen har i dag hovedansvaret for s.b., mens det enkelte fagdep. har ansvar for sitt område. Sannsynligvis bør ett dep. ha de overordnede ansvar. I dag er det justisdepartementet som ligger nærmest opptil en slik rolle (DSB administrativt underlagt). Det mest naturlige var at forsvarsdepartementet hadde ansvar også for den sivile delen av totalforsvaret. Det viktigste er imidlertid å få en samlet, oversiktlig behandling av dette spørsmålet. Langtidsplaner er et skritt i riktig retning.

3. Den sivile beredskap må planlegges og vurderes utfra den militære trussel og ikke utfra de økonomiske rammer som er til disposisjon. Det må legges planer som tar sikte på å bringe s.b. opp på et nivå som samsvarer med trusselbildet. Planleggingsforutsætningene må endres. Det må inngå at kjemiske våpen sannsynligvis vil bli brukt. Videre må det planlegges utfra at a-våpen kan bli brukt enten som slagmarksvåpen eller under visse omstendigheter som politiske terrorvåpen. Dette får

konsekvenser for en rekke sider ved den sivile beredskap.

4. Vi må skarpt kritisere ideen om at s.b. er unødvendig pga. atomtrusselen. Det viktigste her er å diskutere det mest sannsynlige krigsforløpet opp mot den totale A-krig. Likevel er det klart at s.b. er berettiget også i forhold til en A-krig. Den vil ikke gi noen fullgod beskyttelse, men kunne redusere og lindre skadene i en viss utstrekning. Samtidig vil utgangspunktet for de overlevende være uendelig mye bedre. Dette spm. dreier seg ikke bare om tilfluktsrom, men også spm. som mat, drikke, medisiner osv.

5. Vurdert mot den militære trusselen holder vår s.b. i dag ikke mål. Den er ikke i stand til å takle en konvensjonell krig, og skulle denne bli langvarig eller ABC-våpen bli tatt i bruk, er situasjonen katastrofal.

6. Innenfor vårt arbeid og propaganda bør vi legge hovedvekten på sivilforsvarstiltak, helseberedskap og en del områder innenfor økonomisk beredskap, særlig ernæringsberedskap, drikkevannsberedskap og energiberedskap. Også en del andre områder bør vi vie en viss oppmerksomhet. Vi tenker da særlig på industriberedskap, samferdsel og bekledning i nevnte rekkefølge. Dette betyr ikke at andre ~~ex~~ områder er uviktige, men vi bør neppe engasjere oss mye i f.eks. administrativ beredskap.

7. Innenfor sivilforsvarsområdet peker flg. saker/st.pkt/krav seg ut:

a. Tilfluktsrom.

- Man må gå gjennom t.r.massen. Ta st.pkt. til modernisering av de gamle rommene (utbygd til byggetr.1) og evt. gjennomføre en modernisering. De øvrige rommene må avskrives, evt. telle med som en liten prosent.
- Det bør fastsettes en totalmålsetting på antall tilfluktsromsplasser. Land som Sverige og Sveits opererer med målsettinger på omkring 1 plass pr. person, det samme var DSB's forslag i midten av syttiåra. Det synes derfor rimelig å legge seg på en slik målsetting.
- Staten v/DSB overtar det fulle økonomiske ansvar for bygging av offentlig tilfluktsrom. Kommunene må beholde en viss innflytelse på planlegginga (men ikke avgjørende).
- Økt utbyggingstakt av off. t.r. i samsvar med planer for å nå totalmålsettingen. Særlig bør man bygge mindre rom og rom i boligområdene.
- Den private t.r.plikten beholdes. Samtidig må plikten til å bygge t.r. i boligområder gjeninnføres i en eller annen form, offentlig eller privat eller støttet.

- T.r. må kunne dekke i 3 uker (A-våpen), og det må planlegges å utstyre dem med nødvendig proviant ved beredskap.

b. Varsling.

I tillegg til forsering av tyfonutbyggingen, særlig på landsbygda men også i byer med dårlig dekning, må man vurdere tiltak for beskyttelse av tyfonene mot EMP. Dessuten må radiac-varsling og enda viktigere utstyr til påvisning av stridsgasser prioriteres i et helt annet omfang enn i dag.

c. Gasstrusselen.

I praksis neglisjert i dag, vi må rette søkelyset mot den (problemet er nesten like store innen Forsvaret). Det viktigste her er produksjon av vernemasker til hele befolkningen, utskiftningspatroner, vernedrakt-ter til spes. utsatte grupper, økning av medik.lagre for behandling av nervegassskader samtidig som en av skriver kassable inj.

d. Krigsutflytting.

Vi går imot reduksjonen i krigsutflyttingsplanene. I stedet bør man ha fleksible planer for alle utsatte områder som kan iverksettes etter behov. Dette betyr at det kan bli aktuelt med utflytting i en del av landet, men ikke andre steder, samtidig som det må legges vekt på å opprettholde krigsviktig virksomhet. Fleksibilitet er stikkordet, og dette er et tiltak som er særlig viktig i forhold til A-trussel.

e. Utrykningsstyrkene.

Det viktigste er kvaliteten på styrkene. Hurtigere tempo i utskifting av materiell og styrking av øvelsesvirksomheten, spesielt rep.øvelsene. Vi er absolutt mot reduksjoner av styrkerammene, og bør delta i disk. om evt. øking og omorganisering. Evt. bør en del av reservepolitietts oppgaver vurderes lagt under s.f.

f. Realistiske øvelser.

Tiltaket med realistiske øvelser etter mønster fra Bekkestua i Bærum eller i liknende former må fortsette. Vi må foreslå slike øvelser og kreve økonomiske midler til dette formålet.

8. ERNÆRINGSBEREDSKAPEN.

a) Jordbruket.

En viktig del av beredskapen er å øke selvforsyningsevnen. Dette får konsekvenser for og bør være en sentral del av vår landbrukspolitikk. Det tenkes da på alt fra øking av matkornproduksjonen (nydyrking, mer hardføre kornsorter o.l.), mer uavhengig kraftfôr (kumarkene, saue/kan-inhold osv) og liknende tiltak. Samtidig trengs særegne beredskapstiltak.

-lagrene av korn og kraftfôr må desentraliseres og økes. Byggeboll-
enes potensialer må utnyttes.

-Det viktigste er kanskje sikring av drivstoff. Dette må foregå desen-
tralisert og planen om gåroslagring for 1 års normalforbruk må for-
seres.

- Økt lagring av andre innsatsfaktorer (mønstergjødsel, maskindeler osv)

b. Fiskeriene.

- Det viktigste er sikring av drivstofftilførselen som bør skje i form
av desentraliserte lagre i de viktigste fiskerikommunene.

- Det må opparbeides lagre av oljebaserte fiskeredskaper.

9. ENERGI

Dette er et av de viktigste områdene innen s.b. Når det gjelder olje
er 90-dagersmålsettingen for liten. Målet bør være lagre svarende til
1 års normalforbruk. Lagringen må foregå desentralisert på kommune/reg-
ionsnivå. Vi må vekk fra dagens politikk med stor, sentraliserte lagre.
Den ekte målsettingen og en politikk med desentraliserte lagre vil bli
dyrere og kreve ekte bevilgninger. Dagens tendens med kraftig nedgang
av bevilgninger på dette området må snus.

Innafor elektrisitetsforsyningen er de viktigste svakhetene mangel
på reparasjonskapasitet og reservemateriell, samt nedaggregater.
Dessuten må vi gå inn for at det på ny blir krav om piper i husene, og
at også industrien vurderer mulighetene for utnytting av ved og torv til
energiformål.

10. HELSE.

Innafor helseberedskapen er det viktig å knekke ideen om at det er
mulig å evakuere storparten av pas. sørover. Vi må peke på alternative
planer som utnytting av sykehjemmene, tilført kirurgiske enheter og
personell, og andre lokaler (båter o.l.). En slik løsning vil sannsyn-
ligvis kunne bli billig og effektiv sml. med dagens luftsløtt.

En utvidet registrering av helsepersonell, særlig ikke-medisinsk
personell og planmessig utnytting av det er nødvendig for at syke-
husene og øvrig helsevesen skal kunne gungere i krigstid. Mobiliser-
ingsfritak, evt. at Sosialdep. får ansvaret for disponering av alt
helsepersonell er viktige stikkord. På dette området er det store
mangler i dag.

Det er en gjennomgående mangel på planer for alle deler av helsevesen-
et på å møte en bredskaps/krigssituasjon. Dette må endres raskt.
Ellers er problemet for små lagre av medikamenter og infusjonsvæsker.
Målsettingen bør være henholdsvis 1 og 2 års fredsforbruk lagret de-
sentralisert. Mulighetene for innenlandsk produksjon må styrkes gjennom
avsluttet f.d. legemiddelformer, råstofflagring. Melisproduksjonen er

infusjonsvæsker må ombygges slik at produktene blir uskadelige.

11. Innafor industriberedskapen mangler en analyse av hva som blir de
viktigste krigstidsbehova. Det som foreligger er tilfeldige forslag i
hytt og pine. Utifra en behovsvurdering må råstoffer lagres, planer
for omlegging av produksjonen legges. Dette må ha et omfang langt ut-
over dagens planer. En industrieredskap må i første rekke ta sikte på
å dekke de nødvendige behova til jordbruk, fiske, helsetjeneste, energi-
forsyninga og forsvaret. I en okkupasjonssituasjon vil politikken
bli annerledes.

12. Innafor omtrent alle andre sektorer er det også til dels store
mangler. De viktigste som ikke er oppsummert her, behandles i notatet.
Det som er sagt til nå skulle imidlertid være tilstrekkelig for å
underbygge konklusjonene i pkt.5.

13. Innafor den s.b. bør dagens planer på en del områder legges om,
fordi de bygger på sviktende premisser. I de fleste tilfellene vil mer
fornuftige løsninger bli dyrere enn dagens.

Hovedproblemet innenfor s.b. er mangelen på prioritering av den, og i
siste instans penger. Det er også dette som vil bli innvendinga mot
våre forslag som vi vil kunne samle bred støtte for isolert sett. Her
mater vi også en interessant konstellasjon. En ting er at regjeringa
og de "ansvarlige" partia sier dette (Venstre har stort sett vært
alene om å foreslå økte bev., noen milliarder her og der, men hele
tida blitt nedstemt, - mulighet for allianse). En annen sak er at når
personer innenfor den s.k. fredsbevegelsen bli pressa til å innrømme
at s.b. kan være nyttig, havner de også ned på argumentet om at en s.b.
som kan spille noen rolle, ville bli så dyr at det er urealistisk.

Vår viktigste rolle må bli å avsløre dagens tildels groteske forhold
og komme med konkrete forslag, framfor å sette oss ned og utarbeide
alternative budsjetter. Imidlertid kunne det være en idé å tenke på
andre måter å finansiere en del utgifter på enn over statsbudsjettet.
Kårstad f.eks. lanserer en idé om å pålegge ett oljeselskap å bygge
opp lagrene ("ilandføring av oljereserver") og la selskapet disponere
over dem i fredstid. På dette området vil en del tenking være fornuftig.

En annen sak er at vi nok bør peke på misforholdet mellom bevilgningene
til den militære og sivile del av totalforsvar, og den stadig synke-
ende relative andel den siste delen utgjør. Evt. bør det som Kårstad
forslår, prinsippfestes at s.b. skal disponere over midler tilsvarende
25 % av forsvarsbudsjettet uten at dette nødvendigvis skal reduseres.

Dette er bare noen momenter til et problem som vi må tenke mer på,
og lage en takvikk for, fordi vi kommer til å støte på det i debatten.

Noen oppsummerende konklusjoner.

1. Vi må i større grad enn før få grep om, og stille krav til helheten i den s.b., ikke bare som nå deler av sivilforsvaret. Samtidig må vi se på den s.b. som den ene delen av totalforsvaret. Selve totalforsvarsbegrepet er meget fornuftig og vi må bygge på det i vår militærpolitikk. Dette betyr også at det ikke er noen grunn til å gå inn på krav som lanseres fra forskjellige hold om et sterkere skille mellom den sivile og militære delen, av totalforsvaret. De ser på s.b. (eg. snakker da mest om s.f.) utelukkende utfra det sivile: forebygge og lindre skader, sivilbef. overlevelsesmuligheter osv.
2. Utfra dette er jeg for at s.b. med jevne mellomrom bør beh. samlet og sees i en totalforsvarsmodell. Regeringen har i dag ansv. for s.b., mens det enkelte fagdept. har ansvar for sitt område. Jeg mener at et dep. bør ha et overordnet ansvar. I dag er det justisdep. som ligger nærmest opptil en slik rolle. Sjøl synes jeg forsvardep. ville vært mer naturlig, men akkurat dette ikke den store saken. Poenget er å få en samlet, oversiktlig beh. av dette spm. Langtidsplaner er et skritt i riktig retning.
3. Planleggingsforutsetningene må endres. Det må inngå at kjemiske våpen sannsynligvis vil bli brukt. Videre må det planlegges utfra at a-våpen kan bli brukt. Dette får konsekvenser for ulike sider av den s.b.
4. Vi må kritisere skarpt ^{ideen om} at s.b. er uunndvig pga. atomtrusselen. Det viktigste her er å diskutere det mest sannsynlige krigsforløpet opp mot den totale a-krig. Likevel er det klart at s.b. er berettiget også i forhold til en a-krig. Den vil ikke gi noen fullgod beskyttelse, men kunne redusere og lindre skadene i en viss utstrekning. Samtidig vil utgangspkt. for de overlevende være uendelig mye bedre.
5. Vurdert mot den mil. trussel holder vår s.b. i dag ikke mål. Den er ikke i stand til å takle en konvensjonell krig, skulle denne bli langvarig vil situasjonen bli svært alvorlig. I forhold til ABC- våpen er beredskapen katastrofal.
6. Innafor vårt arbeid (og propaganda) bør vi legge hovedvekt på sivilforsvarstiltak, helseberedskap og en del område innen øk.b., særlig ernæringsberedskap og energiberedskap. Også en del andre områder bør vi vise en viss oppmerksomhet. Jeg tenker da på industri, samferdsel og bekledning i nevnte rekkefølge. Andre områder er mindre viktig for oss. Jeg tenker på mye av den administrative beredskap, politiberedskap (det eneste måtte være at vi er mot mye av det som gjøres).
7. Innafor sivilforsvarsområdet peker følgende saker/st.pkt./krav seg ut.

a) tilfluktsrom.

- Man må gå gjennom t.r.massen. Ta st.pkt. til modernisering av de gamle rommene (utbygd til byggetr.I) og gjennomføre dette. De øvrige rommene må avskrives (evt. telle med som en liten prosent).
- Den totale målsettinga på antall plasser bør være noe over 1 pr. person (det ideelle ville vært to). Langsiktige planer for hvordan nå denne målsettinga må legges og følges opp ek.
- Staten v/DSB overtar det fulle øk. ansvar for bygging av off.t.r. Komm. må beholde en viss innflytelse på planlegginga (men ikke avgjørende).
- Økt utbyggingstakt av t.r. Særlig bør man gå inn for mindre rom, og rom i boligområdene.
- Den private plikten til t.r.bygging beholdes. Samtidig må plikten til å bygge i bolighus gjeninnføres i en øl. annen form.
- t.r. må kunne bebos i minst 14 dager (a-våpen), og det må planlegges å utstyre dem med nødv. proviant v/beredskap.

b) Varsling

I tillegg til forsering av tyfornuth. sø. på landsbygda, må radiac-varsling og enda viktigere utstyr til påvisning av stridsgasser prioriteres i et helt annet omfang enn i dag.

c) Gassstrusselen.

I praksis neglisjert i dag, vi må rette oppmerksomheten mot den. (problemene er nesten like store i forsv.). Det viktigste her er prod. av gassmasker til hele befolkninga, nødvendige utskiftningspatroner, vernedrakter til spes. utsatte grupper, økning av medik.lagrene samtidig som en avskriver kasasable inj.

d) Krigsutflytting.

Vi må gå imot red. i krigsutflyttingsplanene. I stedet fleksible planer for alle utsatte områder som kan iverksettes etter behov. Særlig viktig i forh. til a-våpentrussel.

e) Utrykningsstyrkene.

Det viktigste her er kvaliteten på styrkene. Hurtigere tempo i utskifting av materiellet og styrking av øvelsesvirksomheten, sø. rep.øvelsene. Vi er absolutt mot reduksjoner i styrkerammene, og bør delta i disk. om evt. øking og omorganisering.

Innafor sivilforsvarstiltaka anser jeg t.r., gassstrussel og kvaliteten på utrykningsstyrkene som de viktigste områdene.

8. Ernæringsberedskapen.

En viktig del av beredskapen er å øke selvforsyningssevne. Dette får konsekvenser for og bør være en sentral del av vår landbrukspol. Jeg tenker da på alt fra øking av matkornprod. (nydyrking, mer hardføre kornsorter), mer uavhengig kraftfor (kumerkene, saue-kaninholdet) osv.osv. Samtidig trengs særegne beredskapstiltak.

- Lagrene av korn og kraftfor må desentraliseres. Bygdemøllenes potensialer må utnyttes.
- Det viktigste er kanskje sikring av drivstoff til jordbruk og fiske. Dette må foregå desentralisert, og omfanget må ligge nærmere 10 enn 1 år. Jeg er for gårdslagringen. Samtidig må det finnes lagre i de viktigste fiskeri-komm.
- Økt lagring av innsatsfaktorene.

9. Energiberedskapen er noe av det aller viktigste innen s.b. Når det gjelder olje er 90 dagers målsettingen altfor liten. I hvertfall for viktige områder bør den ligge nærmere 10 år. Ett helt sentralt krav er å desentralisere lagrene. I tillegg til dagens store bør oljeprod. lagres på kommune/regionnivå. En omlegging av politikken til desentraliserte lagre vil imidlertid bli vesentlig dyrere. Et lagringsprogram i desentraliserte lagre for 10 år vil nærme seg 20 milliarder kr. Til sm. er det i perioden 79-84 bev. ca 260 mill.kr. En vesentlig høyning i størrelsen på bev. er nøkkelordet på dette området i tillegg til omlegging av lagerpolitikken.

Innafor elektrisitetsforsyningen er de viktigste svakhetene mangel på reparasjonsmateriell og nødaggregater. Også dette er et spm. om bev.

Dessuten må vi gå inn for at det på ny blir krav om piper i husene, og at også industrien vurderer muligheten for utnytting av ved og torv som energikilder.

10. Innafor helseberedskapen er det viktig å knytte ideen om at det er mulig å evakuere storparten av pas. sørover (finnes kun 2000 sykehussenger i N.Norge). Alternativet er å utstyre sykehjemmene med kirurgiske enheter og de vil kunne fungere som utmerkede små akutt-sykehuser. Evt. kan man supplere med hospital-skip (dette jobbes det nå med). En slik løsning vil sannsynligvis være både billigere og mer effektiv enn dagens.

Ellers er hovedproblemene for små lagre av medikamenter og for liten råstoff-lagring for produksjon av de viktigste medikamenter. Også annet materiell må lagres/forberedes produksjon av (røntgenfilmer, bandasjemateriell osv.). Dette siste er det ingen som engang har oversikt over. Den utvidete lagringen bør skje i tilknytting til sykehusene og apoteker, men det krever at en får tilskudd til lagerkapasitet.

Et annet problem er personelldispenseringen. Få sykehus har sikret mob.fritak for sitt nøkkelpersonale. (forsvaret har også dårlig oversikt) - Her vil det bli kaos. Sykehusene er pålagt å utarbeide katastrofeplaner. Stort sett mangler

disse eller er altfor dårlig. Men det viktigste er sannsynligvis omlegging av evakueringsplaner fra nord til sør, beredskapslagring av medikamenter for en viss periode (ett år) og forbereding av innenlandsk produksjon gjennom lagring av råstoffer (for en 5 - 10-årsperiode).

11. Innafor industriberedskapen mangler en analyse av hva som blir de viktigste krigstidsbehova. Det som er gjort til nå er tilfeldige forslag i hytt og pine. Utifra en slik behovsvurdering må råstoff lagres. Dette må ha et omfang langt utover dagens planer. Finnes lagre for 9,3 mill. kr. Forslag om lagring for 90 - 100 mill. Svenskene har lagre for 6 milliarder og planlegger lagring for ytterligere 18 milliarder før 85. En industriberedskap må i første rekke ta sikte på å dekke de nødv. behova til jordbruk, fiske, helsetjeneste, energi-forsyninga og Forsvaret.

12. Innafor omtrent alle andre sektorer er det også til dels store mangler. Det viktigste, som ikke er summert opp her, behandles i notatet mitt. Det som er sagt til nå skulle imidlertid være tilstrekkelig til å underbygge konklusjonen i pkt.5.

13. Innafor den s.b. bør dagens planer på en del områder omlegges, fordi de bygger på sviktende premisser. I de fleste tilfellene vil mer fornuftige lånninger bli dyrere enn dagens. Hovedproblemet innen den s.b. er mangelen på prioritering av den, og da mener jeg i siste instans penger. Det er også dette som vil bli innvendinga mot våre forslag som vi vil kunne samle brei støtte for isolert sett. Her møter vi også en interessant konstellasjon. En ting er at regjeringa og de "ansvarlige" partia sier dette (Venstre har stort sett vært alene om å foreslå økte bev., noen timillioner her og der, men hele tida blitt nedstemt - mulighet for allianse). En annen sak er at når fredsdueene blir pressa til å innrømme at s.b. kan være nyttig, havner de også ned på argumentet at en s.b. som kan spille noen rolle vil bli så dyr at det er urealistisk. Jeg kan ikke se noe annet enn at vår viktigste rolle må bli å avsløre dagens tildels groteske forhold og komme med konkrete forslag, framfor å sette oss ned og utarbeide alternative budsjetter. Imidlertid kunne det være en ide å tenke på andre måter å finansiere en del utgifter på enn over statsbudsjettet. Jeg tenker da på slike saker som Kårstad lanserer som å pålegge ett oljeselskap å bygge opp lagrene ("ilannføring av oljereserver") og la de disponere over dem i fredstid. På dette området vil en del tenking være fornuftig. En annen sak er at vi nok bør peke på misforholdene mellom bev. til den militære og sivile del av total-forsvaret og den stadig synkende relative andel den siste delen utgjør. Evt. bør det som Kårstad foreslår, prinsippfestet at s.b. skal disp. over midler tilsv. 25% av forsvarsbudsjettet, uten at dette nødvendigvis skal reduseres.

Noe mer fornuftig har jeg ikke å si om et problem som vi må vie en del oppmerksomhet og lage en taktikk for, fordi vi kommer til å støte på det i de nærmeste ått.